

Demaguy .

IOANNIS HVXHAMI

MEDICINAE DOCTORIS, REGIAE SOCIETATIS
LONDINENSIS ET COLLEGII REGII MEDICORVM
EDIMBURGENSIS SOCII

OPERA
PHYSICO-MEDICA

TOMVS ALTER

CVRANTE

GEORGIO CHRISTIANO REICHEL

PHILOS. ET MEDIC. DOCTORE AC FACVLT
MEDIC. LIPS. ASSESSORE

LIPSIAE

IMPENSIS IO. PAVL. KRAVS

BIBLIOPOL. VINDEBONENS

CID IDCC LXIIII

JOHANNES HUXHAM
ORIGINAL DOCTOR, FERRIS SOCIETY
GOVERNMENT COLLEGE, FERRIS SOCIETY
FERRIS SOCIETY
O P E R A
PHYSICO-MEDICA
TOMVS ALTER

LIBER

DE

FEBRIBVS.

L I B R

L I B R

PRAEFATIO.

bservationum de aëre & morbis epide-
micis ab anno 1727. usque ad finem
anni 1731. ante decem circiter annos
parvum edidi volumen; et nunc aliud
similium observationum ab anno 1738. ad finem
anni 1747. promulgavi: in quo morborum tunc
temporis grassantium me aliquo modo scrupulo-
sius & accuratius disquisivisse historiam metho-
dumque illis medendi, existimo. Cæterum cum,
seriem observationum haud parum interrupisset,
si peculiarem de variorum ibidem cursorie recen-
sitorum morborum natura & medela aggredi vo-
luissem disquisitionem, illam hisce operibus se-
quentibus reservavi; ex quibus ille, quem ego ad-
hibui, cogitandi agendique modus, quantum ad
febres generatim illasque speciatim recensitas per-
tinet, plenius apparebit: atque ego spero, fore,
ut commodo iuniorum medicorum hæc inser-
viant, cum illa opuscula, ex larga satis atque diu-
turna enata sint experientia, observationesque
maxima cum cura & diligentia fuerint factæ. Sit
vero, qualis velit, eventus, hæc tanquam hone-
sta conamina sinceri Patroni non artis solum suæ,

sed & omnium hominum susceptum iri, mihi ipse polliceor.

In sequentibus operibus sæpius ad bina ista observationum respexi volumina, & in horum altero frequentius retuli hæc opera; ita, ut hac ratione, alterum ex altero mutuo illustrare, operam navarem.

Licet ubique semper ad facta et repetitam experientiam attenderim, (&, ubi ex his colligendo iudicavi, ad convenientissimam respexerim analogiam), attamen meam scientiam & exercitationem auctoritate veterum, HIPPOCRATIS præcipue confirmavi. Quod quoque eo lubentius feci, cum, quantum utilitatis in studiorum meorum & exercitationis cursu mihi attulerint, haud ignorarem; ideoque eo respectu factum est, ut crebrior illorum usus medicis junioribus commendetur. Quamquam vero meum consilium hac in re fortasse non multum ponderis habet; spero tamen, fore, ut maximorum in scientia nostra virorum iudicia inter se convenientia iuste recteque considerentur.

Equidem dicere vix audeo, sine magni hujus medicinae oraculi consultatione veterumque lectione medicum bonum esse posse neminem; id vero pronunciare non erubesco, quemlibet ita agentem medicum fieri multo meliorem; atque paucos vel nullum, qui illis non studuit, aliquam insignem in hac scientia unquam agere personam, existimo. — HIPPOCRATEM profecto verum medicinae parentem, & sciagraphiam ab ipso adumbratam tanquam omnis veræ & solidæ medicinae

basin

basin æstimarunt: illamque constanter summa veneratione dignam censuerunt omnes ejus successores, ad minimum omnes illi, qui de his rebus justum ferre valebant iudicium. — Cujus rei ratio manifeste hæc est, quod is naturam maxima cum cura & assiduitate disquirens non solum imitatus, sed quoque illam tam accurate sequutus fuerit, ut ejus observationes omnibus subsequenter temporibus optime accommodatæ sint inventæ.

Non minus vero in medicina, quam in variis aliis artibus veterum studium plurimam affert utilitatem, & hoc ita esse, omnes fatentur. — Quicumque excellere cupiebat in arte poëtica, sculptoria, statuaria, cæterisque, illum semper consulere oportebat veterum in ejusmodi artibus artificum opera, ut perfectissima archetypa & accuratissimos naturæ imitatores: indeque tam in arte poëtica, quam in medicina illud HORATII valet consilium:

— — — *Vos exemplaria Græca*

Nocturna versate manu, versate diurna.

Veteres profecto non viri erant solum magni ingenii, sed quoque maximæ diligentiae & indefessæ applicationis (ab historicis romanis in descriptionibus magnorum eorum virorum semper demonstratur *incredibilis industria, diligentia singularis*;) qui oculos rebus, de quibus agere volebant, constanter affigebant & nobis veram imaginem nudamque rerum exhibebant veritatem; quæ omni affectato ornatu atque excogitato vestitu luxuriantis nostræ ætatis ingenii est pulchrior:

quanto descriptio est accuratior, tanto excellentior: Quid juvat simulacrum, nisi cum archetypo conveniat? — Quemadmodum naturam ipsam quo attentius contemplamur, eo magis admiramur, sic is, qui ipsius faciei imaginem nobis exhibet verissimam, artifex semper aestimabitur maximus. Qua in re HIPPOCRATES adeo excelluit, ut ab omnibus circumjacentibus gentibus unanimi applausu sit exceptus; quid? quod illi ipsi ipsum cultu prosequerentur divino: hac enim ratione tam morbis mederi, quam illos cognoscere & describere aptus reddebatur. — Quod si hujus methodum medici post illum stricte secuti essent, artem salutarem longe citius his temporibus ad majorem perfectionis gradum, quam nunc observatur, evectam fuisse, persuasus sum certissime: quod nequitquam pari celeritate factum est cum variis illis magnisque inventis, quæ post ea (hoc in primis atque præterito seculo) in Philosophia naturali, anatome, *materia medica* & chemia reddita fuere. — At enim vero ut homo natura mortalis est, sic fieri nequit, ut ars illum immortalem efficiat; id autem certissime fieri potest, ut illud paulo exactius & accuratius, quam nunc invenitur, suppleatur.

A GALENI temporibus & profecto longe ante ea, vanæ hypotheses, novitatis cupido, methodi & sectæ medicinae sæpius ejus professores ad devia duxerunt & ipsis, ut errores committerent, occasionem dederunt: atque fortunam istam adversam nobis adhuc communem esse, satis notum est. Nihilominus, omnem sobriam, veram & rationalem medicinae exercitationem semper cum HIPPOCRATIS dogmatibus fuisse consentaneam, est

est fatendum ; ut eruditissimus Dr. BARKER in novissimo suo tractu copiose demonstravit , ad quem pariter, ac ad Dr. GLASS egregios de schematè praxeos HIPPOCRATIS commentarios amando lectores.

Tantum abest, ut theoriam rationalem in medicina reprehendam, ut potius, illam omnis veræ & rectæ exercitationis esse basin, existimem ; ast illa esse debet, ut HIPPOCRATES ait κατὰ φύσιν θεωρίαν (*) —

Quod si unquam medicina sumere debeat incrementa, id tali ratione, neque fictis hypothesebus neque temeraria atque imprudenti Charlata-neria fieri oportet. Itaque diligens veterum disquisitio & plenaria legum œconomiae animalis cognitio, prouti a nonnullis nostrorum medicorum prudenter proponuntur, cujuslibet medici esse debet studium. — Ast plures multo promptius prorumpunt in orbem. — Magnum aliquem virum fautorem (aut, quod multo melius, magnam aliquam matronam, fautricem) habere, stultum, aut parasitum inter turbam splendido cum ornatu agere, & satis impudenti fronte esse ; hæc sunt proprietates, quæ Doctoris titulum efficiunt, idque in artis contumeliam & societatis humanæ detrimentum.

CELSVS iure appellatus est HIPPOCRATES latinus, quoniam non minus innumera loca ex divino sene in sua transtulit opera, quam quod

A 4

gene-

(*) De victu acut. Sect. XLVI. Edit. Lindeni.

generatim eius methodum & medicinam est secutus. Eius latina oratio est elegantissima, ejus medicina & chirurgia mirum in modum iusta. (*)

HIPPO-

(*) Quanquam multum abest, ut credam, CELSVS fuisse medicinae practicum, in consueto verborum significato, ut ASCLEPIADES, THEMISON & CASSIUS erant; attamen illi certissime bene studuit & praecipuis ac melioribus tunc exstantibus medicinae, in primis vero chirurgiae scriptoribus est usus, forsan ut Philosophus, cujus labor erat sola naturae disquisitio, more veterum sapientum, utpote de quibus CELSVS ipse ait, — „*medendi scientia sapientiae pars habebatur, ut & morborum curatio & rerum naturae contemplatio sub iisdem auctoribus nata sit, — idcirco multos ex sapientiae professoribus peritos ejus fuisse accepimus.*„ Atque ea propter a COLVMELLA omni jure appellatur *universae naturae vir prudens*: ipse enim profecto non de medicina solum, sed & de agricultura, morbis animalium cicurium ceterisque scripsit.

Ipsum quoque in medicinae & chirurgiae exercitatione fuisse versatum, ex ejus libris *de Medicina* satis dilucide apparet, in quibus admodum ingeniose morbos methodumque illis medendi, in operationibus vero chirurgicis accuratiora & specialia praeccepta de minutissimis etiam rebus in fasciarum applicatione refert; ita ut admodum probabile esse videatur, illum ipsum vere istam exercuisse, aut ad minimum talibus operationibus sapissime adfuisse.

Præter ea materiam medicam & componendi methodum ipse optime cognovisse, videtur, & quoque sollicite singularia huc spectantia praeccepta accuratamque de ponderibus descriptionem eorumque subdivisionem exhibuit, secundum quæ remedia ut componerentur, voluit.

Hujus operis praecipua momenta ex celeberrimis ipsi praegressis auctoribus illum collegisse, profecto asserere licet, — procul dubio hoc fecit; variis enim in locis suam opinio-

HIPPOCRATEM tacite nemo magis est secutus, quam ARETÆVS (*) CAPPADOX, ita ut ipsa
ejus

opinionem & consilium interposuit, ita ut sapissime auctorum adeo ab ipso amatorum HIPPOCRATIS & ASCLEPIADIS sententiæ & præceptorum contrariam assumeret partem.

Tandem non possum quin existimem, attentum lectorem in CELSO magnum locorum numerum reperturum esse, qui ipsi persuadebunt, ut credat, hunc auctorem in medicinæ & chirurgiæ exercitatione fuisse versatissimum. — Plurima illorum doctissimus D. IACOBVS GRIEVE in ejus CELSI translatis retulit præfatione, & multo plura notare, ut mihi licitum sit, peterem; ego vero, ne tedium pariam, evitans tantum numerum paginarum ex ALMELOVENII editione CELSI proponam, (cum qua *Patavina* a VVLPIO 1722. edita in omnibus convenit) ubi loca ad hoc consilium spectantia inveniri possunt; si necesse fuisset, multa addere potuissem plura.

Pagina 4 - 19 - 26 - 29 - 30 - 81 - 89 - 90 - 91 - 96 - III - 122 - 129 - 140 - 144 - 150 - 152 - 159 - 165 - 176 - 181 - 194 - 197 - 200 - 204 - 227 - 230 - 232 - 242 - 249 - 263 - 271 - 296 - 318 - 332 - 338 - 360 - 364 - 393 - 405 - 406 - 408 - 409 - 416 - 426 - 440 - 441 - 446 - 458 - 475 - 477 - 509 - 512 - 517 - 528 - 530 - 546.

(*) ARETÆI ante AETIVM AMIDENVM in centuria quinta mentionem fecisse neminem, satis mirandum est; (in libro *Euporista* dicto, quod DIOSCORIDI adscribitur, quidem nominatur, hunc vero tractatum verum atque genuinum huius auctoris opus esse, credunt pauci): Neque GALENVS, neque CÆLIVS AVRELIANVS, neque ORIBASIVS aliquam ejus fecerunt mentionem; licet tam singulari ratione omnes notatu dignos medicos, & antea & cum ipsis viventes enumeraverint. Nihilominus magnus admodum practicus, magnæque eruditionis & judicii vir fuisse, videtur ARETÆVS. Qui satis singularem elegit styli, dum variis verbis obsoletis, HOMERI HIPPOCRATISQUE *phrasibus* & dialecto ionica utitur; quæ eo tempore, quo ipse scripsit, prorsus

ejus verba stylumque imitatus sit. — Cujus morborum descriptiones admiratione sunt dignæ mendendi-

fere erant inusitata: Nam, non obstante VOSSII effato, procul dubio haud prius quam post NERONIS tempora scripsit. — Cuncta hæc ipsum notatu dignum reddidisse, existimandum esset, in primis, si Romæ aut in ejus vicinia medicinam exercuit; id, quod haud improbabile esse videtur, cum ægrotis *vina romana*, speciatim *Falerianum*, *Surrentinum*, *Signinum* & illud *Fundi* suaserit.

Porro autem GALENVS & AETIVS varia ex ARCHIGENE referunt loca, quæ sensu, doctrina, methodo mendendi, modoque expressionis plenarie cum eo, quod in ARETÆO invenitur, conveniunt, præter id, quod hic illa *ionica* dialecto proposuit. Ambo hi simul singularia quædam commendant remedia, quæ vix in ullo alio reperiuntur, in primis usus *Cantharidum* externus; qui in nullo alio ante illos auctore, CELSO excepto, occurrit.

Numne vero ARCHIGENES sua ex ARETÆO hausit, num vero hic ex illo?

ARCHIGENEM *Romæ* magna cum fama artem exercuisse salutarem, celeberrimum medicum & scriptorem fuisse res est certa, atque ut de tali loquuntur IVVENALIS, GALENVS, CÆLIVS, ORIBASIVS, AETIVS cæterique. Qui accurate a GALENO dijudicatus, nonnunquam castigatur, nonnunquam commendatur, nunquam vero ut merus æstimatur compilator. — ARETÆVS e contrario a nemine, quam ab AETIO & PAVLO ÆGINETA nominatur: quid? quod mirum est, cur ne in PHOTII quidem Bibliotheca reperiatur. — Hoc profecto mirabile & explicatu est difficile, atque facile alicui persuadere potest, ut credat, ARETÆVM sua ex ARCHIGENE desumisse aut potius illum exscripsisse, novamque formam induisse, dum *ditione* HIPPOCRATIS & *ionica dialecto* illa proposuit. — Fortasse ARETÆVS aliquo modo ita agebat cum ARCHIGENE, prouti paulo post cum SORANO egit CÆLIVS AVRELIANVS:

Sed

dendique methodus quam maxime rationi consentanea.

GALENVS ab omnibus illis, qui laboriosissimum & accuratissimum HIPPOCRATIS commentatorem consulere cupiunt, legi debet: utpote qui immenso pulchrarum utiliumque observationum numero in omnibus medicinæ partibus abundat, &, quod præcipuum est, nobis singularem pulsus ejusque differentiae & significationis exhibet descriptionem: illum *peripatheticis* & *periphrasi* nimium indulgere dolendum est. Operum ejus epitomen prudentem procul dubio magno cum applausu exciperet orbis eruditus.

Quod si CELSI stylo scripsisset CÆLIUS AVRELIANVS, vix satis æstimandus fuisset auctor. Cæterum ipsi non minus totum Methodicorum doctrinam, præcipue prudentis SORANI, quam quoque veterum de variis morbis sententias omnino debemus, quæ alias prorsus non ad nos pervenissent. Præter barbarismos nihilo secius ejus morbo-

Sed, si res ita se habet, ARCHIGENES multo melius ab isto græcus, quam SORANVS a CÆLIO latinus fuit redditus (vel, ut hic loquitur, latinizatus fuit.) His præsuppositis, nos vina romana in ARETÆO commendata invenire, mirum esse haud debet, licet ipse artem salutarem exerceret & quoque scriberet in *Cappadocia*, aut ullo alio ab urbe Roma remoto loco longissime. — Sed ad hæc mea me tantum ducit conjectura. Res quæcunque ratione se habeat, ARETÆVS nobis exhibet præstantissimum opus, accuratissimas morborum descriptiones, & generatim methodum medendi convenientem admodum & rationalem; ideoque, ejus opera tam mutila ad nos pervenisse, dolendum est maxime.

morborum descriptiones sunt admodum concinnae & admirabiles.

Veterum alium quendam speciatim magis commendare vellem, isque est ALEXANDER TRALLIANVS, qui plurimis fane in rebus HIPPOCRATEM & GALENUM secutus est, & quibus generatim epitheton addit *θειότατοι*: nihilo tamen fecius immensum numerum propriarum utiliumque observationum continet, variis egregiis abundat remediis, & methodo vere rationali & concinna scribit.

In sequenti opere non tam ad morborum, de quibus egi, particularem methodicamque dissertationem respexi, quam potius parvam ideam atque necessarias observationes & de natura & medela eorum exhibui; hoc enim opus nimium auxisset, & vereor, ne nunc quoque hoc non parum reddat fastidiosum.

Paucas aut nullas adjeci *formulas* vel *præscriptiones*; nam, ut HIPPOCRATES loquitur, is, qui morbum cognoverit, cognoscet etiam, quid illi mederi conveniat. Quod si medicus scit; num stimulantia aut anodyna, relaxantia aut adstringentia, attenuantia aut incrassantia indicentur, is haud nescire poterit, quo modo convenientibus ex late patente *materia medica*, qua nunc abundamus, utatur remediis. — Illum pauca quædam præstantissimorum de quolibet genere ad ejus usum seligere illisque inhærere, non vero divagare oportet

oportet in immensam *farraginem*, cui nonnulli tam avide indulgent: ita agendo brevi veras eorum virtutes & effectus cognoscet, & facile morborum symptomata ab illis, quæ remediis excitata fuerunt, distinguere valebit. — Ego profecto & in exercitatione medicinae privata, & in scriptis nonnullis in publicum editis talem rerum ita inter se aggregatarum vidi commixtionem, ut APPOLLINI ipsi difficile fuisset inventu, quemnam in finem hæc fuerint præscripta: — Nisi vero sæpius tales morbi *complicati* (& *contra indicantia* quoque interdum) occurrunt, quæ aliquam *combinationem* & variorum medicamentorum *commixtionem* exigant.

Parum vero *formula* quædam aut *recipe*, sic dictum, prodesse potest. — Rhabarbari grana viginti vel triginta aliis non minus, quam dupla Jalapæ quantitas aliis alvum laxabit: Extracti *Thebaici* granum unicum, aut tincturæ guttulæ viginti tam alterum, quam dosis ejus tripla alterum reddet somnolentum. Siquidem non ægrotorum solum constitutio & vitæ ratio, sed etiam morbus ipse in præscribendis formulis considerari debent. Homo sobrius temperans, vel qui præcipue lacte, vegetabilibus, & aqua vivit, nulla ratione talia calida fert remedia, compositas aquas & spiritus, quæ præsertim illis conveniunt, qui large victu lautiore & ratafia delectantur. Sed hoc clare patet, indeque concludendum est, nos semper a parva aut valde moderata omnium generum dosi incipere, & non remedia solum, sed & potum atque diætam ægrotorum prudenter ordinare, debere. Profecto enim non minus ea, quibus unciarum aut liberarum pondere utimur, quam ea, quæ

quæ ad grana aut scrupulos assumimus, nos afficere oportent. HIPPOCRATES atque veteres his præcipue in rebus maxima cum cura atque in *regimine* præscribendo admodum scrupulose versabantur: ac hoc quoque respectu medici juniores bene agerent, si illum consulerent. — Ad illos quod attinet, qui neque legere, neque cogitare, sed tantum circumforaneorum more medicinam exercere & forte fortuna præscribere cupiunt; his serio suadeo, ut ad minimum bene perpendant quintum præceptum.

L I B E R

D E

F E B R I B V S

E A R V M Q V E

V A R I I S G E N E R I B V S.

C A P V T I.

*De simplici, composita magis & inflammatoria
febre.*

BOERHAAVIUS, vir ille magnus, in egregiis *Aphorismis de cognoscendis & curandis morbis* a simplicis fibræ morbis facit initium; atque sane in qualibet scientia ad solidam aliquam perveniendi cognitionem, hæc unica est methodus, ut a veris illius scientiæ incipiamus elementis; quicquid enim est simplicissimum, illud facilius intelligitur quam magis compositum: talem dispositionem naturali ordine sequuntur methodus & perspicuitas.

Itaque in febrium natura exploranda simplicissimam primum considerare, videtur esse convenienti-

venientissimum. Ergo fingamus hominem tam solidorum, quam fluidorum ratione perfecte sanum, violenti quodam exercitio, ut cursu aut alio simili adstrictum: Quod si diu continuatur, sanguinis velocitatem, frictionem & calorem valde augebit, qui naturalem insigniter superans, *status* appellatur *febrilis*. — Itaque hæc est febris simplex, nulla alia a re quam a motu solidorum versus fluida horumque reactione versus illa orta; quæ subito, quam primum motus aut violentum cessat exercitium, remittit.

Fingamus porro alium perfecte sanum hominem aëri frigido atque humido expositum, quo singulari ratione ejus supprimitur perspiratio; inde sequetur aucta humorum quantitas & vis natura illam propellendi & obstructions removendi major: inde sequetur habitus febrilis, qui nihilo minus sæpius grato lectuli calore relaxante aut tali alia re naturæ conamina adjuvante, subito removetur.

Tertius quidam similiter bonæ corporis constitutionis copiose nimis vinum aut alios spirituosos liquores bibit; qui humorum quantitatem augendo simul qualitate sua stimulante sanguinis motum augentes febrim excitant, quæ simili modo abstinencia cæterisque cessat.

In quibus omnibus tantum simplex *Ephemera* vel brevis excitata fuit febris. — Quod si autem primo in casu ita violenter agitatus & rarefactus est sanguis, ut inde magno eius *impetu* & vasorum dilatatione nonnulli globulorum rubrorum propulsi sint in *arterias serosas*; obstructio efformabitur inflammatoria: prouti in exterioribus cognoscitur partibus, quando globuli rubri in *tunicæ oculi conjuncti-*

junctivæ vasa sunt intrusi, per quæ sola *lymphæ* aut *serum* transvehi debebat. Quando quoque præter ea ita sanguinis increscit velocitas & calor, ut pars ejus dissipetur tenuissima; id, quod remanet, magis inspissatur & minime aptum evadit, ut libera circulatione per *vasa* vehatur *minima*; atque serum ipsum mutabitur in gelatinæ genus. Nam calor febris consuetæ calore non multo major sanguinis coagulabit serum; cujus gelatinæ consistentia ratione violentiæ durationisque caloris erit proportionata. — Itaque hinc dico, mero simplici sanguinis accelerato motu febrim excitari posse inflammatoriam longius durantem atque periculosiorem. — Quando inflammatio pulmones infestat, *peripneumonia*; quando pleuram, pleuritis; quando cerebrum aut ejus membranas, phrenitis generatur. Ac hi morbi multo fiunt severiores, ubi ante hunc violentum sanguinis motum fibrarum magnum aderat robur sanguinisque insignis densitas & quantitas.

Si quando in altero casu pororum obstructio & perspirationis suppressio admodum insignis est, fibræ fortes tensæ & sanguinis satis spissi major adest quantitas, febris ejusdem generis excitatur.

Si quando in tertio casu fibris tensis & sanguine viscido condensato magna vini aut alius liquoris stimulantis additur copia; utrumque & copia & velocitas sanguinis ita insigniter augeri poterit, ut febrim excitet acutam periculosam, quæ plerumque ebrietatem nimiam sequitur.

Cum vero quælibet harum causarum præcedentium singularis febrem excitare possit, ut binis aut illis tribus concurrentibus multo violentior cæteris paribus commoveatur febris, necesse

est. Sic a nimis subitanea post vehemens exercitium refrigeratione, ut fieri solet, si corpus frigidum nimis aëri exponitur & uno impetu perspiratio & sudor supprimitur, febris inflammatoria exorietur periculosior; quæ eo violentior erit, si sanguis mox antea larga potuum spirituosorum copia fuit calefactus & auctus. — In transitu annotandum est, nihil efficacius crapulæ effectus malos tollere, quam si quis calore corpus fovet & diutius in lectulo se continet, ut illam pene concoquat, prouti id vocant.

Quod si nunc proximam harum febrium causam consideramus, medendi methodus facile apparet, quæ in eo consistit, ut velocitas, quantitas, & acrimonia sanguinis, quam primum id fieri potest, imminuatur. Ast nihil tam coercet nimis rapidum sanguinis motum, quantitatem & calorem, quam ejus emissio; nam hoc modo globuli rubri visque sanguinis *motrix* imminuuntur. — Sanguinis emissionem usque ad animi *deliquium*, prouti GALENVS atque nonnulli veterum medicorum in febribus inflammatoriis efficiebant, commotio sanguinis fere tota per breve temporis spatium cessat.

Sanguinis ea propter missio profecto prima est *intentio* in curatione febrium, quæ a nimia sanguinis quantitate & nimis rapido ejus motu proveniunt; & quo diutius ea negligitur, eo viscidior & acrior redditur sanguis, cum pars ejus dissipetur fluidior, globuli rubri condensentur, & serum tantum in gradum exæstuetur, ut in gelatinæ mutetur genus. — Et cum partes salino oleosæ animales magis magisque exaltentur (id quod semper ratione intensioris & diutius durantis caloris erit proportionatum) tota massa putrida & ad usus animales inepta redditur.

Quid-

Quidquid præter ea aut in ultimis vasorum sanguinis, aut in incipientibus *serosarum arteriarum* ramis obstructionem effecit, illud, ut magis magisque per nimis violentum sanguinis motum impingatur, aptum est. — Ita ut emissio sanguinis in omnium acutorum morborum principio neglecta, in subsequenter febris *stadiis* nullo modo compensari possit; quando materia obstruens ita impacta hæret, & humorum crassities visciditasque tanta est, ut omnem omnium alterantium & diluentium vim eludat.

In genere quantitas sanguinis emittenda determinari debet viribus ægroti ejusque pulsu, febris magnitudine, caloris atque symptomatum vehementia, ut dolore, spirandi difficultate cæterisque. — Immo corporis quoque habitus ægroti est considerandus; sane enim, cæteris paribus, homini robusto, obeso maior sanguinis copia detrahi potest, quam homini valido, macilento. — Cæterum tutius est, ut potius minor, quam maior uno impetu emittatur quantitas, cum hæc operatio tam cito, tam facile, & toties, quoties illa indicatur, repeti possit. — Quod si dolor, calor, spirandi difficultas, cæteraque post sanguinis detractionem non imminuuntur, ut plus sanguinis detrahatur, necesse esse videtur.

Hic autem medicos juniores admoneam, ne pulsu oppresso decipiantur, qui sæpius a nimia sanguinis copia oritur; quod ex arteriarum post sanguinis in ejusmodi casibus emissionem liberiori & fortiori contractione apparet, ut quotidiana docet experientia. — Quando tali in re dubius hæret, digitum pulsui alterius brachii applicet, dum ægroti e vena mittitur sanguis; atque si illum admodum tenuem, tremulum aut intermittentem

invenit, in ipso tempore desistat; si vero fortius & plenius digitos ferit, ulterius cum utilitate & successu pergere potest. — Sunt quidem nonnulli a naturali quadam fibrarum laxitate & defectu justæ elasticitatis, qua vasa respectu evacuationis proportionatim se contrahere deberent, ad animi deliquia admodum proni. — His sanguis corpore supino emitti oportet, & per breve temporis spatium crebrius obturari potest orificium, quibus auxiliis magna ex parte avertere valemus animi deliquium. — Tales homines, quanquam fibras & vasa nimis laxa gerant, sæpius tamen fiunt plethorici, ideoque natura sua sanguinis de tractione indigent; in primis ubi humorum volumen vim cordis superare ingruit, quod plerumque in pulsu oppresso fieri solet.

Sanguinis emissio non ejus solum quantitatem & velocitatem imminuit, sed quoque liquorum diluentium ingressui viam aperit. Conveniens dilutio omnibus in febribus, in ardentibus præcipue & inflammatoriis summe necessaria est; in his enim sanguis nimis spissus & viscidus particularum ejus tenuissimarum dissipatione efficitur, serumque remanens magis magisque aucto & continuato calore inspissatur vel in gelatinam convertitur: ita ut refrigerantes, tenues, diluentesque liquores, ad resarciendam continuam lymphæ atque feri dissipationem & ad totius massæ convenientem fluiditatis gradum retinendum, requirantur. — Hi generatim acescentis atque aliquo modo saponaceæ sint indolis. Quod ad priores attinet, quoniam vere refrigerant, acrimoniæ humorum alcalescentis impediunt incrementum, quæ alias nimia sanguinis frictione & calore continuo augetur; nam falia animalia calore febrili valde exacerbantur & magis corrodentia red-

redduntur, oleaque animalia eandem ob causam tandem rancida efficiuntur & maxime acria: Oleum blandissimum aut butyrum magno calore summe fiunt caustica. — Quod ad posteriores pertinet, quoniam non lentorem solum melius dissolvunt, sed & humorum mixtionem conservant convenientiorem, cum salia, sulphur & aquam intimius magis cum sanguine uniant. Aquam simplicem in febribus acutis copiose haustam, tam limpida[m] fere & insipida[m], quam erat pota, fuisse emissam, perspexi sæpius; (quod, in transitu sit dictum, symptoma est admodum periculosum.) Aqua, ut aqua, sese non unit cum liquoribus oleosis; ita ut, si sanguinis serum calore in gelatinam conversum, & ejus oleosa pars a diffluente *membranæ adiposæ* pinguedine cæterisque exacerbata est, simplicem aquam neque bene cum sanguine commisceri, neque effectum præbere diluentem, haut sit mirum. Hinc ergo commixtionis nonnullorum saponaceorum cum illa, qualia sunt saccharum, syrupi, gelatinæ aut fructuum, ut ribesiorum, rubi idæi, cerasorum aut similium, apparet necessitas. — Succus limonum aut aurantium cum paucis saccharo & convenienti aquæ quantitate commixtus, gratum admodum exhibet potum & scopo diluentis tam acidi, quam saponacei satisfacit.

Porro ex diluentium usu non parum utilitatis redundabit & ad corporis humani humores, & ad fibras atque vasa, quæ illa relaxare annituntur; si in primis aliquo modo hauriuntur calida. — Nunc nimia fibrarum tensio, cæteraque naturaliter concomitare solent nimiam sanguinis velocitatem, calorem atque densitatem, quæ ubique adsunt, vel potius veram febris inflammatoriæ constituunt essentiam. — Quid balnea tepida ex-

terne præstent, nemo nescit ; indeque subtepida diluentia interna analogum habere posse effectum, facile supponi potest. — His omnibus sanguis minus rapidus, minus viscidus, ideoque minus calidus efficitur ; quæ in ardentium inflammatoriarum febrium curatione res momenti sunt maximi. Quibus addi potest, vasa capillaria obstructa, perspirationemque suppressam tali modo maxima securitate & efficaciter restitui, cum humores fuerint redditæ *fluidiores* & vascula minima permeabilia. Hoc enim bene notandum est, ubi copiosam dilutionem a refrigerantis & relaxantis indolis liquoribus sequitur moderatus & universalis sudor, illum plerumque esse criticum & brevi febrim fugare. Moderatum inquam sudorem ; nam profusus aliquis in febrium principio neutiquam urgendus est, cum partes sanguinis educat tenuissimas & residuum nimis viscidum & ad obstructiones aptum relinquat. — Singulari vero ratione, illum in principio pleuritidis, peripneumoniarum atque variolarum pessimum præbuisse effectum, sæpius observavi. — Atque eandem ob causam profusæ alvi aut urinæ limpidæ evacuationes sunt periculosæ.

Ast methodus sudores in febrium principio excitandi est perniciosissima, si calida volatilia & alexipharmaca exhibentur remedia, ægrotus in calido continetur aëre & onere stragulorum fere suffocatur ; utpote quæ cuncta jam nimis violentem sanguinis motum atque calorem augent, oleumque camino addunt. Quid ? quod sæpissime tantum abest, ut sudorem excitent, ut potius illum impediant, cum sanguinem nimia rapiditate commoveant, ut nullam naturalem atque ordinatam edat secretionem. — Satis cognitum est, quod
quo

quo fortior febris, eo minores sudoris, urinæ, salivæ similiumque sint excretiones.

Profecto, quando sola sanguinis aucta commotio excitare potest febrim, quicquid hanc commotionem augebit, illam prolongabit & adaugebit, quod hanc methodum & remedia efficere, satis notum est.

Itaque hac ratione vesicatoria, quæ sal acre quoddam sanguini addunt & fibras insigniter stimulant, certe minus conveniunt in principio, ad minimum in omnibus febribus ardentibus & inflammatoriis. — At quam sæpe in praxi consuetam videmus, ægrotis larga satis in copia sanguinem emitti, vesicatoria applicari, & mox magnum exhiberi numerum calidorum alexipharmacorum, bolos, cardiaca cæteraque? Quod profecto sic cum ratione conveniet, ac si quis partem magni incendii prius suppressere velit & mox post ea residuam partem extinguere anniteretur, adjecto pulvere pyrio aut vini spiritu; — aut ac si equo aspero flagella & calcaria addere velis, quem demulcere cupias: quod sane fieri solet cum vesicatoriis, ubi vis vasorum oscillatoria nimia, & fluidorum motus observatur rapidior.

Post sanguinis emissionem in febrium curatione acutarum multum sane præstant ipso in principio refrigerantia, emollientia atque laxantia clysmata, ut indurata excrementa, frequentius in intestinis hærentia, educantur, & materia biliosa acris, quæ alias, ad minimum pars ejus per vasa lactea cæteraque resorpta perveniet ad sanguinis massam, eliminetur. Siquidem hæc in partibus pelvis & abdominis calidi & relaxantis fomenti genus exhibent, & tam a capite & præ-

cordiis derivationem efficiunt, quam urinæ quoque excretionem juvant.

Simili ratione mite, leniens purgans sæpius summæ est utilitatis, dum efficacius intestinorum canalem, a *putrida saburra* abstergit. Ego vero semper talia suaderem, quæ præcipue in primas agant vias, ut *Manna*, *cremor tartari*, *sal catharticum Glauberi*, *rhabarum*, *tamarindi* & similia:—omnia drastica purgantia profecto ad modum sunt perniciofa, & qualia erunt cunctæ aloeticæ calidæ tincturæ, pilulæ, cæteraque. — Quælibet sane profusa purgatio est periculosa, cum partibus lymphaticis sanguinem nimium privet & residuum inspisset. — Quando natura hanc in viam nimis inclinare videtur, primum *rhabarbari* dosis, postea paucum *specierum e scordia* cum *diacodiat*o anodyno aut simile quid conveniet.

In febrium ardentium inflammatoriarum profecto curatione præter convenientia & justo tempore adhibita evacuantia copiosaque diluentia refrigerantia, quibus pauca nitrosa acidique vegetabilium succi saponacei sunt addita, plura parum necessaria esse videntur remedia; hæc enim non sanguini solum justum fluiditatis gradum conservant, sed ejus quoque proclivitatem in statum putridum coercunt. Dum illa copiose exhibemus, naturam (optimam nostram magistram) sequimur tantum, quæ illa serio postulat. — Nam quantum quoque illa in febribus aversetur esculenta, tanto avidius desiderat potulenta; malique ominis est symptoma, si illud non efficit, donec ad minimum febris multum fuerit imminuta.

Quod si quacunque a causa supra allata febris inflammatoria invadat hominem, qui jam antea acri humorum mixtione fuit præditus, febris eo erit violentior; quoniam salia acria ut varii stimuli

muli agent, sanguinis motum accelerabunt, ejusque celeriores atque majores producent putredines. — Hinc itaque tali in casu maxima diluendi apparet necessitas, ut dissolvantur & abluantur spicula salina irritantia, (nam nihil quam menstruum aquosum dissolvere poterit salia) & similiter remedium peccanti acrimoniæ sua natura oppositorum. — At diluentia etiam ob causas supra propositas saponacei quid continere debent; si in primis partes sanguinis oleosæ pinguedine febris ob calorem diffuente valde fuerint auctæ, quod haud raro in quibusdam obesioribus corporibus celerrime & mirum in modum evenire solet, quod continuo acrimonia & ranciditate augetur & quod saponaceum remedium, quo hæc cum partibus aqueis sese uniant, requirit; alias mortiferas producit obstructions & gradum acrimoniæ summum.

Quod ad diluendi modum attinet, ægroto tam libere & tam frequenter bibere, quam ipsi placeat, permittendum esse, existimo, neque vero urgendum esse, ut ejus ventriculum uno impetu nimia copia oneret; quod nauseam, indigestionem, flatum cum summa anxietate & vigiliis tandemque vomitum vel diarrhœam gignit.

ASCLEPIADIS praxis nulla in re magis erat monstruosa, quam ut tribus primis febrium diebus ægrotis omnia potulentorum interdiceret genera: & multum abest, ut ipse, quam dedit, observet regulam *tuto, celeriter & jucunde curandi*; cum, ut CELVUS (*) ait, *convelleret vires ægri luce, vigilia, siti ingenti, sic ut ne os quidem primis diebus elui sineret*. Hæc neque a magno HIPPOCRATE didicisse, neque rationem, naturam vel experien-

B 5 tiam

* De medicina Lib. III. Cap. 4.

tiam ipsum docuisse, persuasus sum certissime. — Sed hic vir ex *declamatore* transformabatur in *medicum*, atque contra omnes tunc temporis medicos insurgere ausus est: reique novitas ipsum sustentabat, ut sæpius his temporibus contingit empiricis; & ut in posterum quoque, donec maxima mundi pars stultorum sit plena, eveniet.

Diluendi modum, qui parco & repetito haustu efficitur, optimum esse existimo. Nam eadem humorum quantitas certo in temporis spatio hausta magis a vasis absorbentibus ab ore usque ad stomachum copiose diffeminatis, affugi videtur, quando illa crebrius tribillatur, quam si plenae buccis uno impetu deglutitur; cum hac ratione crebrius & diutius vasis istis applicetur. Siquidem si parca in quantitate deglutitur, ventriculi & intestinorum actio efficacius illam intrudit in lactea & mesaraica vasa, quam si illa quasi cum liquoribus obruuntur.

Præter ea diluendi porro & relaxandi scopus fomentationibus emollientibus, calidis balneis, refrigerantibus & lenientibus clysmatibus cæterisque juvari potest. — Brachiorum & manuum, femorum pedumque immo ipsorum hypochondriorum balnea in febribus, quæ ex inflammatoriis sunt genere, multum sane præstant utilitatis: (quorum egregium effectum ego ipse aliquando sum expertus:) sed *fomenti* calor corporis temperie tunc præsentē haud debet esse major, id, quod facile determinari poterit ope *Thermometri*. Hac methodo non sanguis tantum per vasa absorbentia humidis repletur partibus, sed quoque referare intendit obstructions & universam fibrarum tunc plerumque nimis rigidarum creat relaxationem. — In corporis constitutione sicciore & strigosa utilitatem præbeat maximam fieri aliter

ter non potest, Coria & vesicæ animalium ficciora nihil transmittunt, sed madefactis, per poros eorum aqua cæteraque transeunt. — Tepidi quoque liquores emollientes tunc temporis crebrius hausti primis viis, præcordiis, cæterisque fomenti relaxantis interni exhibent genus, quod præcipue in pulmonum, pleuræ, aliisque inflammationibus non parum adfert utilitatis. — Huic capiti porro tantum addere debeo, methodum hanc exercuisse veteres, qui vix alia in febribus propinabant, quam tenuia diluentia aquosa, *ptisanam*, decoctum hordei, *hydromell*, *oxymell*, cæteraque, ac frequenter admodum utebantur clysmatibus atque fomentis.

Cum aucta circumcurrentium humorum velocitas sua sponte excitare soleat febrim, inde quælibet causa, quæ sanguinis motum auget, augebit febrim; febris ergo vis ratione composita a viribus dependebit moventibus, hoc est, a fibris validis rigidis, a sanguine abundante denso, & variis ejusdem salibus acribus, cor & arterias ad frequentiores & vehementiores stimulantibus contractiones. — Largus persalforum & aromaticorum usus in perfecta etiam sanitate calorem excitabit febrilem.

E contrario quo molliores & laxiores sunt fibræ, quo tenuior & purior sanguis, eo minus vehemens erit febris. — Hic casus is est, quem *lentam* aut *nervosam* appellamus *febrim*; quæ diæta lenta, aquosa, insalubri, fructibus tenerioribus crudis, tempestate calida humida pluviosa, animi anxietate diuturna, spirituum dejectione cæterisque generatur. — Hic itaque profecto *lentoris* vel *tenacitatis* humorum producitur genus, & causa hujus morbi est proxima; illud vero non ex indole inflammatoriorum est, (aut quod veteres

res phlegma phlegmonodes nuncupabant, quodve præcipue globulosæ sanguinis parti rubræ inhæret) id enim in primis in vasis serosis & lymphaticis infidet, quæ inde obstruuntur: atque a tali sanguinis statu tenaci indigente pauci progignuntur spiritus animales, eique inordinate seceruntur & distribuuntur: hinc nervosa symptomata, quæ nominantur febris. — At enim vero, cum ibi obstructions productæ fuerint, lymphæ stagnans magis magisque redditur acris, quæ majorem vel minorem movet febrim, pulsus celeritate, calore vago, horroribus, cæterisque cognoscendam. — Omnes corporis humores quo diutius stagnant, eo magis fiunt corroderentes; sic femora hydropicorum tumida, licet in principio ut marmora tam frigida sint, tandem inflammatione occupantur maxima, humores tempore tam fiunt acres, ut erysipelas, vesiculas, ulcera cæteraque producant, ut haud raro in fine hydropis fuit observatum.

Cum vero sedes harum febrium præcipue in ultimis vasculis, aut seroso lymphaticis arteriis & fortasse in ipsis nervorum originibus esse videatur; & cum eas semper nimia nervorum fibrarumque flacciditas & torpor comitentur atque obstructions a sanguinis circumcurrentis cursu majori sint remotiores; non mirum est, si illæ non tam facile remediis tangantur & tam cito removeantur, quam si earum causa speciatim in vasis hæreat sanguiferis. — Siquidem quoque illud considerandum est, nervis fibrisque non tam subito convenientem restitui tonum. — Hinc re vera videmus, hoc febrium genus & longiore indigere tempore, ut exoriatur, & multo longiore, ut curetur, quam febris consueta inflammatoria.

Bina hæc febrium genera magna ex parte a causis oppositis dependere ideoque illa differentia symptomata & effectus comitare videntur. — Itaque consideremus statum quendam febrilem intermedium, qui totam hanc rem illustrabit. Idcirco animum nostrum ad febres intermittentes advertimus.

CAPUT II.

De Febris intermittentibus.

Febrium intermittentium causæ communes procatarticae sunt humida, nebulosa *atmosphæra*, orta a soli humidi, paludosi exhalatione, vel perpetua frigida, pluviosa crassaque tempestate; inde in regionibus depressis, paludosis febres intermittentes observantur *endemicæ*, & in tali tempestatum ratione *epidemicæ*. Hac aëris constitutione fibræ nimium relaxantur, & perspiratio consueta supprimitur, quod subito sanguinis *lentorem*, lentorque obstructions & aliquo modo stagnationem in ultimis *arteriarum sanguiferarum* ramis creat; prouti illud ex frigidis, pallidis & lividis digitis, unguibus, labiis, cæterisque apparet, quæ proxime antecedunt incipiuntque *rigorem paroxysmi febris intermittentis*. — Inde sanguis ad cor repellitur, & omnes naturæ vires excitantur ad removendas obstructions, quæ subito tolluntur caloris accessu, sudore, turbida urina, cæterisque. — Paroxysmi species febris intermittentis per aquæ valde frigidæ balneum excitatum cognoscimus; pallorem puta, frigus, horrorem, sanguinis in *arteriis cutaneis* obstructionem & versus cor repulsionem: vix tam cito ex balneo egredieris, cum cor, arteriæ cæteraque vim resistent-

stentem præcedentis *constrictionis* superent, & universalis caloris incendium gignant. Quod si vero homo balneum intrans debilis & aqua valde est frigida atque diutius ibidem moratur; non minus in balneo frigido, quam æger imbecillis in accessu frigoris perire potest, (quod plerumque fieri solet, si morbus sit mortiferus,) cum cor vim superare non valeat resistentem.

Si quando fibræ satis sunt fortes, *lentos* & obstructions non nimias, hoc naturæ impetu facile devincitur paroxysmus. — Si quando autem lentos & obstructions sint insignes, fibræ fortes & rigidiores; febris caloris accessu valde intenditur atque facile perversa curatione in *acutam continuam* mutatur. — Notatu profecto est dignum, febres nonnullas intermittentes epidemicas in nonnullis corporum constitutionibus febrium ardentium speciem simulare atque postea quotidianæ aut tertianæ assumere; ac haud raro fieri solet, ut febris quotidiana aut tertiana in principio per medicamenta calida, qualia sunt spiritus volatiles, spiritus ardens, piper, radix serpentaria cæteraque (quibus sæpissime miseri ægroti obruuntur,) in febrim inflammatoriam cum phrenitide, pleuritide aut peripneumonia conjunctam mutetur. — Ita ut solidorum & fluidorum constitutio in nonnullis febribus intermittentibus non multum ab illa inflammatoriarum febrium differre videatur. — Febres catarrhales, tempore vernali anni 1743. per totam Europam nomine *influxus* (influenza) disseminatas frequenter pleuriticæ vel peripneumonicas factas fuisse, bene recordor: & ut sæpius fit, post duas aut tres dies in quotidianam aut tertianam terminabantur: cum constitutionum ægrotorum differentia, cæteraque ita faciem atque naturam alterarent morbi.

Non-

Nonnunquam quotidiana, semitertiana & tertiana febris uno eodemque tempore cum pleuritide & peripneumonia epidemice grassantur, ut in primis anno 1744. (*) contigit: — ubi frigida tempestas in quibusdam corporibus fibras ita arcte contrahebat & sanguinem usque in talem viscositatis gradum condensabat, ut refrigerio talem febrim inflammatoriam aut alia excitaret symptomata; — cum interim in hominibus laxioris debiliorisque nervorum & fibrarum systematis & humoribus aquosis repletis vires vasorum vibrantium ita tantum afficeret & sanguinem sic exæstuet, ut malum a deficiente perspiratione & glutinosis lentisque humoribus imminem effectum per repetitos febris intermittens ordinatæ removeret paroxysmos. — Ita haud raro homines, quibus spirituum est lentor & corporis constitutio leucophlegmatica, usu calidorum, roborantium medicamentorum, qualia sunt chalybeata cæteraque feбри affici, perspicimus. Et hæc naturæ mutatio, si bene gubernatur, plerumque in perfectam eorum cedit sanitatem. — Quod si febrim lentam nervosam in ordinatam intermittentem mutare poteris, cito sanabis ægrotum.

Porro autem, pleuritides, peripneumonias atque inflammatorios rheumatismos tempore frigido, sicco vernali vagari, & magnum intermittens febrium numerum subsequenter, mensibus calidioribus hos excipere, pluries vidi: cum calor fibrarum rigiditatem diminueret & sanguinis visciditatem atque densitatem resolveret: e contrario si solida magis adstricta & sanguis magis densus & viscidus fuisset redditus, febres inflammatoriæ

(*) Vid. Observat. nostr. de aëre & morbis epidem. Martio, Aprili, Majo, 1744.)

toriae refrigerio aut simili re excitatae essent: quibus nunc tantum febris intermittens creabatur morbus.

Febres intermittentes vernales ordinariae interdum valde salutarem praestant effectum, dum sanguinis lentorem ejusque morbidam infringunt cohaesionem: ut atmosphaeram crassam nebulosam purificat procella. Robur ineunte vere exsuscitatum & auctus naturalis aestus, aerisque siccitas rarefaciendo attenuandoque graves & glutinosos humores ac aperiendo poros, efficiunt, ut aestate accedente febres intermittentes vernales abeant. Et probabile est, exsuscitantem atque attenuantem veris, omnia concitantis, influxum, qui naturae impellit vires, ut lentam ac glutinosam colluviem in quibusdam hyeme frigido humidoque insigniter collectam, removeat, causam aliquam, ad minimum febrium intermittentium vernali tempore crebriorum esse posse.— Totam naturam tali anni tempore aliquam orgasmis speciem subire, res est certa; sic quoque vegetabilia rigida novam recipiunt vitam & concreti eorum succi novo agitantur motu.

Sanguinem in febris quotidianis magis, quam in tertianis atque in his magis quam in quartanis densum esse & tenacem, nos docet experientia (*): ita, ut in quotidianis, caeteris paribus, proxime ad statum inflammatorium accedat: id quoque plerumque observatur, quod, si febris intermittens ordinaria tertiana degenerat in semitertianam aut quotidianam, vel si multo citius tempus consueti paroxysmi redit, febris remittens aut continua mox subsequatur.— Et hoc saepissime regimine admodum calido, aut praematuro

* Vid. Dr. Langrisch's modern Theory &c. Cap. V.

turo nimis corticis peruviani usu efficitur. — Quotidianas profecto & tertianas duplicatas, (quæ, ut cursim attingam, haud raro inter se conveniunt) in principio corticem ferre nolle, sæpissime videmus; donec potiones salinæ, convenientia diluentia & attenuantia, atque in nonnullis sanguinis missio, purgantia & vomitoria fuerint adhibita. — In ejusmodi profecto febribus intermittentibus citius, quam post quatuor aut quinque ad minimum paroxysmos, & postquam corporibus in sanguinis plethoram valde proclivibus major aut minor sanguinis detracta fuit copia, corticem exhibere, nunquam prudentis esse medici, existimo; & hæc methodus speciatim magis in febribus intermittentibus vernis est attendenda. — Porro id annotandum est, quod, quemadmodum nihil in febrium intermittantium curatione efficacius sit, quam iusto tempore exhibita illaque repetita vomitoria, (prouti natura nobis demonstrat, cum hoc unicum inter perpetua ejus paroxysmorum referat molimina,) sic sanguinis emissio præcedens in corporibus sanguine plenis, præcipue si ipso in paroxysmo propinantur ista, eo reddat tutiora; id, quod frequentius optimo cum successu efficitur. — Neque hæc nova est medendi methodus; nam CELSVS suadet, *cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam subsalsam, & vomere eum cogere.* Lib. III. Cap. 12.

Itaque videmus, nonnullas febrium intermittentium species quam proxime ad statum accedere inflammatorium, & regimen frigidum, convenientem diluendi modum & interdum sanguinis non minus ad aliquem gradum emissionem, quam alias requirere evacuationes. — Ut ni-

tionis tempus exhibeatur & ut simili modo nonnunquam ejus usus per unum alterumve diem intermittatur atque sal absinthii & succus limonum cum florum chamomillæ & corticum aurantium fevilianorum aut similium infusione propinetur, necesse esse, cognovi. — Quod si intermittens in continuam inflammatoriam degeneret febrem, sanguinis emissio atque moderatum purgans refrigerans illam cito ad ejus typum reducet.

Sicut vero quædam intermittentes ad degenerationem in febrem inflammatoriam sunt proclives; sic longe major numerus præcipue tempore autumnali ad mutationem in anomalas remittentes lentas, putridas, vel in lentas nervosas febres inclinat. Id hæud raro contingit, ut quotidiana degeneret in tertianam, inde in quartanam & tandem in hydropem; idque in primis nonnullis fieri solet temporibus & quibusdam in locis. Hoc clare demonstrat, febres magis magisque enervari & sanguinem valde vappidum atque aquosum fieri. — Ipsæ febres tertianæ vernæ, quæ sæpius sibimet ipsæ tempestate favente medentur, nonnunquam æstate humida, pluviosa insigniter fiunt pertinaces & ægroti admodum sunt proni, ut levissima data occasione iterum in illas recidant: quod singulari ratione fuit observatum æstate ista humida frigidaque anni 1734 & 1755. (*) Quibus in rebus usum jusculorum carnis quotidianum, crebrioraque balnea frigida ad avertendas recidivas magnæ utilitatis esse, cognovi. — Hiemis frigus fortassis est, quod, cum fibras contrahat, plerumque febres intermittentes tali tempestate tollat; nam, illas hieme calida & humida, est observatum, fuisse valde pertinaces.

Incon-

* Vid. Observat. de aëre & morbis epidem. Vol. I.

Inconvenientes evacuationes, quæ sanguinis missione & purgatione fiunt, diæta insalubris crassorum, glutinosorumque ciborum, vappida, lentescencia potulenta, qualia sunt stagnans limosa aqua, cerevisia malæ notæ & similia has febres valde anomalas, pertinaces atque periculosas reddunt, ac, ut in malignas putridas vel lentas nervosas degenerent, sæpius efficiunt; alias illae hydrope, ictero, aut viscerum abdominalium obstructione universali & frequenter morbis genus nervosum afficientibus terminantur. — Brevibus, quicquid vim fibrarum elasticam nimium immittit, & sanguinis crasin attenuat, illud hæc producet incommoda; & hoc in primis fieri solet, si nebuloso frigido aëre perspiratio crebrius justo interrumpitur, defectus convenientis exercitii atque crassa, lenta glutinosaque accedit diæta, ut sunt pisces, lactucæ, cucumeres aliique insigniter aquosi fructus, quæ perspirationem insigniter suppressimere cognita sunt.

Itaque regiminis calidi, roborantis attenuantisque necessitatem in curatione intermittentium febrium, quibus homines laxiore corporis constitutione & sanguine raro, tenui præditi afficiuntur, clarius demonstrant hæ observationes; in primis si humida nebulosaque prævaleat atmosphæra. — Tali in rerum ratione *cortex peruvianus*, licet optimus & scrupulose sit electus, ac licet cum convenientibus alexipharmacis, qualia sunt *radix serpentariæ virginianæ*, *contrayervæ*, *myrrhæ*, *camphora*, cæterisque sit conjunctus, sæpius tamen nihil efficit. — Post quatuor aut quinque paroxysmos chalybeata calida maximo cum successu addi possunt. — Neque verò *corticem* vel chalybeata nimis cito propinare debemus, ubi ægroto est *color faciei flavus*, *abdomen tensum*, corporis-

C 2

que

que obstipata admodum constitutio. — Quo in casu *mercurialia, saponacea, reserantia* cum *rhabarbaro, aloe, tartaro regenerato* aut *solubili* præmitti debent: quid? quod interdum satis convenienter conjungi possunt cum cortice.

Ergo ex his omnibus, quæ hac de re sunt dicta, apparet, intermittentem ordinariam tertianam inter inflammatoriam & lentam nervosam esse intermediam; atque fluidorum solidorumque constitutionem ex altera parte tantum commoveri posse, ut sanguinem ad febrim continuam inflammatoriam exæstuet; & ex altera parte tantum deprimi posse, ut effectum lentum vel lentam nervosam febrim progignat. — Inde quoque causa atque curatio talium febrium aliquo respectu ob oculos positæ esse videntur.

Cum vero quodlibet febrium genus naturæ sit conamen, quo se ipsa quacunque a re, quæ ipsi molesta est, liberare annitatur, nos ejus conaminibus modo, quem ratio & experientia suadet, semper succurrere oportet convenientissimo. At caute admodum agere debemus, idque in primis in principio, qua ratione in conaminibus adjuvandis aut cohibendis pergere velimus, donec bene naturam, quantitatem & qualitatem morbi, ægrique constitutionem consideraverimus. Quorum respectu in binas has res, in statum puta solidorum & fluidorum, diligenter inquirere, summe erit necessarium.

CAPVT III.

De solidorum statu.

Omne illud, quod corporis firmitas & robur constitutionis vocatur, origine sua elementaribus nostrorum corporum debemus statimibus; & a forti aut debili eorum textura magna ex parte nostra futura secunda vel aduersa dependet valetudo. — A natura profecto quædam determinata constitutio & robur fibrarum data erant. & quælibet ab illis aberratio nominari potest morbus; quæ a debilibus parentibus, errore diætæ, exercitio & variis aliis rebus oriri potest, quæ quoque aberratio ut in praxi medica attente observetur, mallet.

Roboris iusta proportio cum *flexibilitatis* gradu convenienti congruens efficit salutare illud *intermedium*, in quo perfecta consistit sanitas. Nihil nimis rigiditatis gradus, nimis cito succos dissipare solet nutritios, & marasmo terminatur; sicut nimia vasorum laxitas illos pronos reddit ad superpondium creandum & leucophlegmatiam aut hydropem gignit. Illud fluida animalia nimium dissolvit, hoc non satis ea, quæ assumpta fuerunt, assimilant.

Vasorum fortior vis elastica magno cum impetu in fluida contenta agit, atque maiorem frictionem, indeque magnum calorem & constanter ac large simul partes aqueas dissipat tenuissimas, quibus globuli sanguinis in comparatione copiosiores, densiores atque compactiores, humores vero generatim redduntur viscidiores; ut ex sanguinis statu, qui semper in valde laborio-

sis observatur populis & quorum sanguis nunquam non talis est generis. dilucide apparet. — Quæ ubi naturæ limites insigniter superant, morbi oriuntur, qui in toto corpore sunt, & inducunt quasi febrim continuam, tandemque atrophia vel perfecto finiuntur marasmo, nisi multo citius violentus inflammatorius morbus talem e vivis tollat; & a quibus ob densi, visceri sanguinis statum, rigiditatem ac contractionem aut adstrictionem vaporum multo majore cum difficultate convalescunt, quam alii, quibus sunt fibræ molles, sanguis simplicior, attamen fluidior. Vix enim boni quid usquam est, quo quisquam uti possit sine malo omni; rosa gerit spinas; sic quoque hæc incommoda proveniunt a sanitate perfectissima & vigore: *quanta humani generis fragilitas!*

In tali constitutione usus emollientis farinacei potus & diætæ cum frequentibus balneis subtepidis præcipue in valde sicca & frigida tempestate convenit maxime. — Si quando homo talis constitutionis corripiatur febre inflammatoria, ut pleuritide, peripneumonia aut simili, ut perpetuo magnam tepidorum, aquosorum atque emollientium diluentium copiam absorbeant, semper suadere velim; quibus auxiliis vapor calidus pulmonum partes & meatus relaxat, atque liberio-rem per illos transitum sanguinis indeque faciliorem ac copiosorem promovet excreationem, ita, ut sanguis eodem tempore diluatur efficacissime. — Præter ea fomenta emollientia & diluentia moderate calida (non vero fervida) femoribus, pedibus, brachiis, manibus, hypochondriis & pectori sunt applicanda; quæ haud raro mirum in modum egregium edunt effectum & multo maioris utilitatis atque efficacæ sunt, *quam ma-*
gna

gna illa difficilioris coctionis farrago officinarum, cui olim adeo inhærebant.

Balneorum frigidorum usum præposterum strigoso corporis habitui nimisque *rigido* vidi detrimentum attulisse maximum; illa enim sunt, quæ *constrictionem & rigiditatem* augent. In genere observandum est, plures, qui frigido utuntur balneo, fieri tenuiores, licet robustiores reddantur atque agiliores. — Ante aliquot annos vir quidam nobilis habitu corporis tenui, macriori, ast naturali spirituum alacritate singulari constanter maximis agitatus exercitiis, & frigido frequentiorique lavacro in mari, interdum quoque ipsa tempestate valde frigida assuefactus, me consuluit: corporis ejus caro quotidie attenuabatur, tandemque debilis atque animo valde abjectus reddebatur. — Per hanc methodum fibras omnes nimium fuisse contractas, nimiamque *lymphæ* tenuioris ipsiusque præcipue *liquidi nervosi* copiam per poros fuisse dissipatam, existimabam. Per omne enim illud temporis spatium sufficientem assumebat alimentorum quantitatem, neque inordinariam quandam habebat sensibilem evacuationem. Humidam, relaxantem, nutrientemque imperavi dietam, balneorum frigidorum interdixi usum, tandemque ad aquas ipsum misi *Bathonianas*. — Valetudinis perfectioris, spirituum & carnis citior restitutio erat effectus. Nihil e contrario efficacius molles & laxas roborat fibras, quam balneorum frigidorum usus, hoc molles, debiles ac gibbosi infantes (*rickety*) mirum quasi in modum subito restituuntur. — Tempore profecto ignorantiae, quo ejus sacerdotes erant fraudatores & plebeji stulti, varii fontes nullam aliam ob causam, quam ob puram frigidam fue-

runt consecrati aquam, cujus virtutes illi miraculorum venditores sancto quodam ab ipsis exco-
gitato tantum adscribebant. (*)

Veterum methodicorum doctrina ratione stri-
cti & laxi, si cum judicio adhibetur. magnam in
praxi medicinæ afferre potest utilitatem; licet
sane ea frequentius tam in theoria quam in praxi
confundatur. De morbis autem fibrarum nimis
strictarum vel nimis laxarum varias egregias effe-
cit observationes BOERHAAVIUS, quæ utilita-
tem in praxi afferunt maximam. — Fibrarum spe-
cies alia esse videtur, cujus nulla facta est men-
tio, quæ nominari potest *tenera* vel *delicata solidor-
um constitutio*, & quæ facillima ratione dolore
aut gaudio summo afficitur; quorum vero *stamina*
ita sunt tenuia, ut levissima a causa turbentur.
Quod sæpissime in teneris pulchris hominibus
delicatori & admodum agili forma observatur,
quibus quidem *spiritus* sunt in promptu, licet *vires*
deficiant; Tales haud raro *hæmoptysi*, vel aliis
hæmorrhagiis, tabe & *phthisi* afficiuntur *pulmonali*,
indeque id oritur, quod peculiari nomine appel-
latur *consumtio*.

Brevibus nimiae *constrictionis* vel *tensionis* soli-
dorum malum consideravimus effectum, nunc
cursum videamus, quæ ab earum nimia laxitate
orientur incommoda.

Vasa debilia sufficienti parum modo in con-
tenta agunt fluida, ea non satis *comminuunt*, eo-
rum figuram *globosam efficiunt*, neque chyli partes
assimilant; — ipse profecto chylus a digestionis
orga-

(*) In libri hujus translatione gallica tota hæc desideratur
periodus; an fortassis ob veritatem in illa elucentem?

organis, si debilia sunt, nunquam bene præparatur. — Vbi vasa iusto prædita sunt tono, & quodam vigore contra alibiles, quos ex ventriculo cæterisque partibus accipiunt succos, nituntur, nullæ chyli inordinatæ formæ particulæ paucis horis post passum reperiuntur in sanguine, aut in debilioribus *leucophlegmaticis* hominibus illæ nunquam vel non nisi longum post tempus in sanguinis globulos & *serum* conveniens commutantur. — Siquidem in hoc laxo habitu sanguis ipse non tantum, quantum sufficit, agitatur & vi impellitur, ut iustum accipiat calorem naturalem, neque ut salinæ, sulphuræ & oleosæ partes in talem commisceantur tenuitatis gradum, qui aptus sit, ut naturæ animalis proposito inserviat; neque sanguinis globuli rubri (magnum illud vitæ sanitatisque principium) ita compingantur, atque rotundi firmique effingantur, ut requiritur. — Hinc inordinaria vasorum concretio, *lentor*, vel *tenacitas feri* & *lymphæ*, defectus spirituum animalium, omniumque secretionum diminutio neque perfectio. — Quæ omnia excipiunt *cachexia*, *leucophlegmatia*, & morbi hydropici, inordinariæ intermittentes & remittentes aut illæ lentæ nervosæ febres; cum humores iusti ob motus & circuitus defectum in aliquod putredinis genus degenerantes in *ultimis* stagent *vasculis*, propter obstructions continuo abortas ex defectu iusti nisus vasorum, quæ non tantum, quantum sufficit, agitant, comminuunt & protrudunt eorum contenta.

Nunc autem omnes corporis humores stagnantes cito corrumpuntur & fiunt acres, idque tantum nonnunquam in gradum, qui febres indolis excitet pessimæ: licet enim sanguinis cir-

cuitus ob contrahentium propellentiumque vasorum debilitatem valde languidus esse possit, ille tamen sufficit, ut aliquo modo, ob acrimoniam stimulantem, febrilem efficiat calorem, tandemque generalem putredinem; prouti *febres* comprobant *chloroticæ*, quæ sæpius fiunt perniciosissimæ. — Femorum tumores frigidi hydropici haud raro erysipelatis genere & gangræna finiuntur.

Igitur iusta status solidorum consideratio non in chronicis solum, sed in acutis quoque morbis medicis est res momenti maximi; hæc enim generatim sunt causæ, statum fluidorum peculiarem efficientes, primariæ. Exempli gratia virum constitutione robusta, fortibus atque rigidis præditum fibris, qui corpus multum exercet, sanguinem gerere densum, crassum & ad talem visciditatis gradum inclinantem, qui morbo febrili accedente excitari queat, concludere possumus naturaliter; indeque tempestivam sanguinis detractionem conveniens illis præveniendi esse auxilium: e contrario vero debilem, laxam, mollemque constitutionem alere sanguinem macrum, tenuem, aquosum, neque hujus emissionem neque largas evacuationes perferentem.

Diligens talis indagatio sub acutorum morborum initio maximam affert utilitatem, præcipue in variolis & aliis febribus exanthematicis, ita ut medentem reddat certum, utrum sanguis emittendus sit, nec ne.

Exempli gratia, viro valido, pulsu forti, violentibus variolarum symptomatibus correpto, sanguinem ante eruptionem non detrahere, vitium esset vix excusabile; nam febrim in tali corporis habitu non posse non valde exacerbari, colligere

ligere possumus ; sed hominibus infirmis, laxis, nisi urgentia admodum illud imperent symptomata, sanguinem detrahere, temerarium esset. — Ast quam parum hoc in praxi vulgari perpenditur? Alii enim, dum accessio variolarum apparet levissima, more consueto, sanguinem mittunt & vomitum excitant ; alii vero, ne debilitent ægrotos, tam meticulosi sunt, ut, illos, nulla morbi perniciosi habita ratione, necari inflammatione, sinant.

Quod si ægrotum antea cognovit medicus, in ejus constitutione dignoscenda parum dubius esse potest ; ideoque *cum par scientia sit*, recte ait CELSVS (*), *utiliorem tamen medicum esse amicum quam extraneum*. Quando vero hoc non accadat, caro firma, dura, cutis arida, calor ingens, sitis, rubor, spiritus cum fervore ex naribus prorumpens, & dolor violentus, cum forti, tenso, celeri pulsu, fibrarum validarum valdeque elasticarum & febris ardentis vel inflammatoriæ satis evidētia sunt symptomata. — Pulsus debilis, celer, mollis, moderatus calor aut color, mediocris sitis, urina pallida, caro & cutis mollis, fudor viscidus, non per totum corpus aequalis, inordinarius, frigidus aut profusus, cum gravitate & anxietate magis, quam severis doloribus, & cum humida, licet fortasse alba obducta crusta vel impura lingua, denotant contrarium. — Re vera autem cuncta hæc melius discuntur experientia, quam proponuntur præceptis ; — igitur de his rebus hæc sufficiant.

(*) Præfat. sub finem.

CAPUT IV.

De fluidorum statu.

Fluidorum status, qui maxima ex parte, uti in antecedentibus dictum fuit, a solidorum dependet conditione, nunc est considerandus.

Itaque primo sanguinis status est, in quo humores nimis densi sunt ac viscidi, in quo globuli sanguinis nimium abundant, & intimius compacti vel condensati existunt, in quo feri globuli æquali ratione inveniuntur — breviter, in quo tota fluidorum massa nimium glutinosa & ad concretionem in formam solidam nimium est propensa. — Constitutionis robustæ homines, quibus sunt fibræ fortes, qui se vehementer exercent, & plena vescuntur diæta, huic statui præcipue sunt obnoxii. — Igitur, si globuli sanguinis valde sunt densi & copiosi, atque vasa admodum valida & elastica, magnum *motus momentum* adferri debet fluidis circulantibus, ideoque magna frictio & calor major, quorum uterque sanguinis partes dissipant fluidissimas & visciditatem augent; ita, ut pars residua fiat glutinosior &, quin per extremos arteriarum capillarum ramos transeat, minus apta; indeque obstructions, inde inflammationes.

Porro magnus calor *serum* coagulare annitur; consueto febris ardentis æstu non multo major, sanguinis serum in gelatinam mutat, ut id docuit experientia. — Hinc sanguis vehementi in febre inflammatoria missus crasso glutinoso corio vel crusta, ut appellatur, obtegitur; quam in nonnullis feveris pleuriticis vel rheumaticis

mor-

morbis fere ad pollicem unum crassam vidi. — Hanc ita ab æstu febrili formatam fuisse, manifestum est; prima enim sanguinis missione a febris initio iste satis apparet floridus, licet densior; cum e contrario secunda, tertia aut quarta ejus detractiōe, quando æstus diutius duravit, majorem in modum fiat glutinosus & crassiore congregatur corio: — & sanguis profecto in genere, quo febris vehementior & homo, cui sanguis fuit detractus, est fortior, eo existit crassior & tenacior. — Atque hoc peculiarem in modum accidit in febribus, quæ vehementem dolorem habent conjunctum, quales sunt pleuritides, rheumatismi, cæteraque. — Cum enim dolor sit stimulus, qui motum, frictionem & æstum insigniter auget, hæc vehementiæ comparatione serum inspissant. — Itaque inflammatoria tenacitas in tenerrimis membranarum aliarumque partium vasculis hærens, ea nimium diducit & inflammationes majores atque dolores excitat; ita ut alterum alterius mutua fiat incitatio. Licet vero densior hic sanguinis status in sanitate magno cum corporis robore, pulsu valido firmoque & calore naturali majore sit conjunctus; febris tamen accessione is inducit valde violentia symptomata, brevi mortifera, nisi sanguinis missione, refrigerantibus, diluentibus & emollientibus potionibus & remediis hæc avertantur.

Porro autem nimia sanguinis etiam boni plenitudo jam aliquem morbi efficit gradum, ideoque athletarum *ἐνέχλιον* periculosam pronunciat HIPPOCRATES (*) atque de ejusmodi corporis habitus hominibus eleganter ait CELSVS (**) *su-
specta*

(*) Aphorism. 3. Sect. I.

(**) Lib. II. Cap. 2.

specta habere bona sua debent. — Talis *plethora* non arterias solum sanguiferas nimium distendit, sed orificia quoque arteriarum serosarum lymphaticarumque dilatat, quibus id inducitur, ut levissima data occasione sanguinis globuli in ea intrusi obstructions ab *errore loci*, prouti appellantur, efficiantur, inde inflammationes & disruptiones frequentiores sequuntur, in primis in cerebro & pulmonibus. — Qua in re nihil quidquam tantum affert levamen, quam sanguinis detractio, quæ, si non excedat, tantum abest, ut debilitet, ut potius ægrorum roboret, cum solida inter & fluida restituat æquilibrium. Cujus nihilo minus conservatio nonnullis in casibus & constitutionibus altioris indaginis res est; licet illud ipsa quoque cum sanitate conveniens, generatim late admodum pateat.

Quidam delicati, floridi & plethorici homines mox a minimo vitæ variæ errore afficiuntur; & quidam talis constitutionis mihi noti sunt viri, qui ratione hæmorrhagiæ cujusdam ordinariam experti sunt *evacuationem menstrualement*, quam *sexus delicatioris* plurimæ. — Optimæ progeniei & accuratissime nutritus *Gallus* ejus *athleticum statum* vix diutius, quam viginti quatuor horas perferre poterit, (*) & mirum in modum ab illo subito defatigatur. — *Quia non ultra progredi potest, retro quasi ruina quadam revolvitur*, ut de viro plethorico loquitur CELSVS. (**)

San-

(*) Vid. D. BRYAN ROBINSON on de food and Discharges of human Bodies. (de corporis humani nutritione & evacuationibus.) p. 119.

(**) Loc. cit.

Sanguinis secundo alia constitutio vel crasis, priori illi prorsus opposita invenitur, ubi globuli sanguinis nimis pauci eique laxè nimis sunt compacti, & ubi serum nimis aquosum, vappidum & nonnunquam glutinosæ viscidæque existit indolis. Ab hoc sanguine inertī, pituitoso omnes imperfectæ sunt secretiones, neque a natura animali tantum, quantum sufficit, participant; *bilis* fit *iners*, spiritus animales depressi deficiunt, *saliva* in merum *insipidum* vertitur *mucum* & sic porro. — Hinc digestio perturbata universalis, debilitas, frigus, pallor, cacochymia, hydrops, cæteraque. — Brevibus, lentas tales humorum motus, is ad minimum, qui ex defectu circulationis sanguinis justæ oritur, ipsos humores in morbidas dejicit concretiones, cum aliis in locis vasa obstruat, & in aliis stagnet, ubi spontaneam contrahunt corruptionem, talem tandem efficientem acrimoniam, quæ haud raro febre valde malignæ indolis periculosique effectus finiatur: atque hoc eo magis fieri solet, quo vasa majorem suæ elasticitatis partem & sanguis plura principia vitalia perdiderunt: — ita, ut tandem vel lentor ejus glutinosus in corde stagnet, vel humores corrupti fabricæ animalis delicates & essentielles arrodant atque destruant partes, cerebri in primis compagem, ubi naturaliter lente admodum moventur humores, vasaque ipsa structuræ sunt tenerrimæ. — Igitur, quemadmodum nimis rapidus sanguinis cursus vasa sæpius disrumpit minima; sic humores nimium lente moti stagnant, corrumpuntur, tandemque illa corrodunt.

Bini hi inter se differentes fluidorum status haud improprie a constitutione nominari possunt,

sunt, cum statum solidorum naturaliter sequantur; ita, ut quoque sanguis copiosus, densus semper conjunctam habeat fortem elasticam vasorum compagem, & sanguis iners aquosus relaxatum corporis habitum, ubi horum alterum a naturæ legibus aberrat, illud verum excitat morbum, atque in quocunque concurrente morbo id accidat, bene est attendendum. (*)

C A P V T V.

De sanguinis resolutio & putrido statu.

Præter hos vero porro *tertius sanguinis reperitur status*, cæteris istis multo periculosior; illum statum puto, qui ad *dissolutionem & putredinem* absque intermedio aliquo magis tendit. — Hic casus manifeste apparet in quibusdam (sic dictis) *scorbuticis*, ubi sine ullo alio singulari & evidenti morbo prægræssio (nisi fortasse genere quodam lassitudinis & languoris) homines subito per summam totius corporis cutem eruptionem macularum violacei, lividi aut quoque nigri & cærulei coloris experiuntur, & mox profusa periculosaque interdum, immo mortifera corripuntur *hæmorrhagia*, cum, se ullo morbi genere laborare, illi ipsi aut alii vix credant. — Cujus

(*) Febres ardentes & inflammatoriæ sunt naturaliter fibrarum nimis elasticarum & rigidarum sanguinisque densioris ac visceris effectus; cum lentæ & nervosæ febres a nimis laxo vasorum statu & sanguine inerti atque tenui oriantur. — Reperiuntur autem varii morbi, præcipue illi contagio excitati, qui utrisque sunt communes.

generis exempla eveniunt plurima: plura tam apud junioris quam adultioris ætatis homines perspexi, quibus quoque haud raro subsequenter prædixi hæmorrhagiam.

Quando *feminae* talibus eruptionibus aut *vibicibus* nigris vel cœruleis aut latis variæque figuræ maculis, contusionibus similibus laborant, istæ semper nimio *catameniorum* profluvio, nisi alia profusa accedat hæmorrhagia, erunt subjectæ. — Quid? quod, si homines alterius sexus his afficiuntur phænomenis, illi ingentem ad sanguinis copiam ex levissimo vulnere & haud raro sine eo ex palato, naribus, intestinis aut viis urinariis emittendam sunt proclives.

Quorum hominum sanguis, si detractus fuit eam ob rationem, ut alterior hæmorrhagiæ avertatur progressus, prouti credebatur, (quod, in transitu sit dictum, minime convenit, nisi evidentiora *plethoræ* adsint signa) semper quasi ut *merum coagulum* apparet, cum non, ut consueto modo fieri solet, in crassamentum & serum separatur, sed æqualis semicoagulata remaneat massa, quæ plerumque lividi aut obscurioris consueto est coloris, & licet nonnunquam diu florida satis perstet, semper tamen citius putrescit. — Hoc quoque notatu dignum esse videtur, talium hominum spiritum admodum frequenter ante eruptionem magis foetere, eorumque urinam sæpius pessime olere: evidentia putredinis incipientis signa humorum; qui, dum magis magisque fiunt acres, tandem vasa corrodunt. Nam hoc hæmorrhagiarum genus sæpe hominibus contingit, qui neque ullum *plethoræ* signum, neque plenum neque valde celerem pulsum, atque parum vel nihil habitus cujusdam febrilis monstrant, neque

Huxh. Tom. II. D usu

usu violentis exercitii agitantur; ita ut illæ a corrosione, non a ruptura vasorum nimia sanguinis quantitate aut velocitate disruptorum sint obortæ. — In nonnullis sane tenerioris & delicatulæ constitutionis corporibus nixus levior eorum tenuiora tenerioraque disrumpet vasa, prouti in quibusdam observare licet, qui a qualibet levissima accedente causa hæmoptoe vel sanguinis ex naribus fluxione afficiuntur; hæ vero hæmorrhagiæ raro conjunctas habent aut ipsis præcedunt lividi vel violacei coloris eruptiones, cæteraque. — Quibus in casibus sanguinis parca convenit detractio, qua nimius ejus ad vasa teneriora impetus avertatur, quanquam etiam tunc non evidens adsit plethora.

Supra propositas hæmorrhagias plerumque ab acri quodam oriri humorum statu, qui sanguinis crasin destruat & ultimos arteriarum capillarium ramos corrodat, licet sim persuasus, eæ tamen nonnumquam etiam eveniunt a nimis laxo contextu globulorum sanguinis, non tantum, quantum sufficit, actione cordis, arteriarum cæterisque compactorum, quem ob defectum illi sphæræ oblongæ vel inordinate formatæ moleculæ loco ordinariorum sphærarum fiunt, ideoque majorem diametrum & naturali minus firmam accipiunt compagem. — Ex microscopicis vero observationibus (illis præcipue ope microscopii solaris factis,) apparet, sanguinis globulos per minutissimos arteriarum sanguiferarum ramulos transientes figuram suam globosam haud raro mutare in oblongiorem, ut per hæc valde tenuia transire queant vasa. — Atque haud intellectu est difficile, qua ratione globuli isti leviter cohærentes in transitu suo dividantur, cum aucta con-

geries

geries eorum transitum reddat difficiliorem. — Cum vero hæ divisæ partes minorem habeant diametrum, quam globuli isti principales, facile introire & quoque per quosdam ductus excretorios transire atque exsudare possunt per diapedesin, ut veteres appellavere. — Hæc re vera ita fieri, ex sanguine per urinam & per alvum reddito, aliisque hæmorrhagiis apparere videtur, quæ sæpius sine ullo dolore, motu violentiore vel absque ulla vasculi cujusdam rupti suspitione accidunt. — Quid? quod in febribus malignis & quidem ubi motus sanguinis non adeo erat fortis, sub axillis sudoris sanguinei genus (*) pluries vidi, quo fere colore vini burgundici tingebantur linteamina. — Atque hoc notatu est dignum, si hoc hæmorrhagiæ genus ex naribus provenit, illud, quod profluit, esse tenuem sanguineum ichorem, qui non, ut sanguis alias ex naribus hominum sanorum vel in febre inflammatoria profluens, & in genere crassus, lucidus & floridus reperiendus concre- scit: quædam chlorosi laborantes virgines ad sanguinis ex naribus eruptionem valde inclinant, quarum vero sanguis colore suo vix juste tingit linteamina. — Petechiæ, vibices aut stigmata livida, quæ sæpius has concomitantur hæmorrhagias, demonstrant, globulos sanguinis fuisse dissolutos aut divisos & ingressos in arterias serosas, vasa exhalantia cæteraque, ubi impacti hærentes hæc excitant phænomena. — Atque ego peculiariter in nonnullis putridis, malignis febribus, flavos aut potius castanei coloris observavi petechias, valde copiosas & aliis non minus ominis

D. 2

morti-

(*) D. Hodges de Peste ait, se in illa sudorem purpureum & sanguini fere similem observasse:

mortiferi: (*) Hic sanguinis globuli in tam parvas divisi erant particulas, ut originali suo colore, quem compositæ habebant, omnino privarentur. Fortassis sudor fuliginosus & urina obscuro vel nigro colore tincta, in qua subsidunt livida & quæ sæpius in febribus incidit maligni generis, oriuntur a statu globulorum sanguinis dissoluto & corrupto: variis temporibus fere prorsus nigram emissam fuisse urinam vidi, ex qua multum desidit & quod residui potus Coffée colori proxime accedebat. — Nonnunquam quoque obstupescimus, si ægroti faciem manusque impuras & quasi fuligine conspurcatas perspicimus, licet, ut iste purus servetur, omnem cogitationem curamque adhibuerimus.

Præter ea sunt quædam res, quæ copulam globulorum sanguinis turbare & divisionem *globulorum sex serosorum*, quibus isti componuntur, a se ipsis multum promovere videntur; uti præ reliquis *lauri aqua* est, quæ crassamentum multo minus densum efficit & insigni ratione molliorem tenerioremque naturali reddit, atque serum rubro vel vini burgundici colore tingit, ut ex curiose tentatis D. NICHOLLS (**) & D. LANGRISH' (***) apparet experimentis. — Serpentis *Hæmorrhoidis* dicti ictus (†), tantam sanguinis inducit dissolutionem, ut per omnes corporis partes, per *poros* quoque ipsos erumpat, & hæmorrhagia

(*) Vid. Observ. de aëre & morb. epidem. Vol. I. Anno 1735. Mart. & Aprili, & Anno 1740. Junio.

(**) Vid. D. MEAD of Poisons III. Edit. p. 270.

(***) Vid. ejus experiments on Brutes.

(†) Vid. LVCANVS, DIOSCORIDES, NICANDER in Theriacis, D. MEAD of Poisons.

rhagia universali necet. Fortasse fieri potest, ut sudores profusi, diarrhœa, diabetes, & salivatio spontanea ortum suum trahant a dissolutionis ferrosorum globulorum genere. — Protractus & largior mercurii usus totam sanguinis massam in meram aqueam mutabit colluviem.

Hic vero, uti in antecedentibus proposui, dissolutus & corruptus globulorum sanguineorum status, generatim est acrimoniæ effectus. Sal volatile oleosum cum sanguine recens emisso commixtum, destruit aut dissolvit globulos in minore, quam minutæ spatio: (*) Spiritus cornu cervi larga assumpta quantitas, producet hæmorrhagias (**); sic quoque crebrior & largior aloeticorum dosis, ut sæpius observavi, illud efficiet. — Talis sanguinis status plerumque profecto inducitur per acrimoniam diætæ, remediorum, cæteraque. — Sic sale condita & semiputrida navigantium cibaria longis in itineribus tantam humorum acrimoniam & corruptionem efficiunt, ut illos ad communes vitæ usus fere inutiles reddant, cum magnam debilitatem, languorem, vagos & capitis dolores, spiritum foetentem, gingivas spongiosas, corrosas, maculas nigras, cæruleas & lividas, fordida, nigricantia, subfusca & fungosa ulcera, gangrænam, cæteraque producant, atque tales scorbuto laborantes sæpius febribus petechialibus, dysenteria cruenta, hæmorrhagiis cæterisque afficiantur. Quod reverendus *M. WALTER* in libro *ANSONI itinera* inscripto refert, admiratione est dignum; scilicet,

D 3

san.

(*) Vid. *LEVVENHOECK* Epist. ad *CHRISTOPH. WREN.* Arcan. Natur.

(**) *ARBUTHNOT* of Diet. p. 106.

sanguinem ex hominum quorundam scorbuto affectorum vulneribus cicatrice jam per viginti vel triginta annos obductis erupisse. — Varias navigantium cohortes perfecta in sanitate iter longum iniisse vidi, quæ vero post duos aut tres menses revertentes valde morbosæ & scorbuto erant depastæ, tertia illorum pars semiputrida & prorsus ad usus deprehendebatur inutilis. — Quatuor aut quinque circiter hebdomadas iter fecerant, cum alter post alterum & deinde integræ decades corripenterentur, donec tandem totius cohortis vix dimidia pars officio suo præesse posset: speciatim de classe, cui ante aliquot annos præerat MARTIN, recordor, nos uno eodemque tempore fere 1200. homines scorbuto laborantes habuisse, licet admodum sani naves conscenderent & circiter post duodecim aut tredecim hebdomadas redirent. (*)

Qui corpus suum ita adsueverunt, ut copiosa volatilia, fixaque alcalina salia, species & aloetica assumant, nunquam non his morbis erunt obnoxii. — Eorum haud pauci, qui illo *mixto alcalino saponaceo* matronæ STEPHENS & simul *japonis lixivio* per longum temporis spatium utuntur, in hecticum calorem, gravem scorbutum, hæ-

(*) Quam ob rem dissertationem composui de scorbuto inter nautas præcavendo, quam variis cum navigantium præfectis & militum chirurgis communicavi. Deinde illam edidi in commentariis, inscriptis *General Evening Post*, mense Octobri 1747. Postea iterum inferebatur istis commentariis *Gentlemans Magazin* &c. mense Octobri 1747. — Cum tandem ea, quæ proposui, ab eo tempore non sine magno successu tam inter milites, quam piratas tentata fuerint, ego vero de eorum utilitate sum persuasus certissime, ea iterum hic suasi. vid, Tom. III.

morrhagias, dysenteriam cæteraque incidunt. — Cujus rei exemplum notatu dignum nuperrime nobili cuidam viro ex provincia *Cornubiæ*, qui per aliquot annos vesicæ calculo laboraverat, contigit. — Ipsi erat naturalis corporis constitutio tenera, & lixivio illo cæterisque usus erat per nonnullas hebdomadas, donec porro ejus gingivæ insigniter spongiosæ, inflammatae & lividæ, tandemque summe dolorosæ & ita putridæ redderentur, ut parum abfuisset, quin caro disrupta fuisset cum maximo levamine; copiosum levissimo corporis nixu effundebat sanguinem, & tenuis *ichor* sanguineus ex ipso perpetuo effluebat. Maculæ quoque apparebant lividæ & femora ejus cruraque in primis vehementer dolentia rubicundi aut potius lividioris erant coloris, ita ut plenaria extimesceretur destructio. Quade re me consuluit *Dom. HINGSTON* pharmacopæus *Penryn* vivens satis peritus, qui hunc casum retulit. — Ego vero statum humorum *alcalescentem*, putridum & sanguinis dissolutionem ex medendi via, quam persecutus erat, & symptomatibus, quibus nunc afficiebatur, cognoscens, ipsi decoctum atque extractum corticis peruviani cum elixirio vitrioli & cum diæta potionibusque subacidis suadebam; quæ subito inflammationem, tumorem sanguinisque profluvium ex gingivis tollebant, atque majorem lividi pedum coloris, paucis diebus disparentis, progressum cæteraque avertabant. — Post duas aut tres circiter hebdomadas multæ rubræ ardentes pustulæ in ejus summa cute erumpentes aliquam utilitatem promittere videbantur. — Nihilo tamen minus morborum implicatione ad summam debilitatem & confirmatam hecticam perductus post quatuordecim circiter dies aut tres hebdomadas tabidus omnino

moriebatur. — Cujus ex vesica post mortem magnus extrahebatur calculus, piri figura ac pondere octo unciarum & drachmæ semis. Vesicæ collo pars infedit acuminata.

Ex tentatis experimentis (*) cum urina eorum, qui lixivio isto aut remediis matronæ STEPHENS satis large usi sunt, procul dubio apparet, urinam fieri alcalicam indeque pari modo sanguinis serum, ex quo illa fecernebatur. — Hoc profecto est magni ponderis argumentum, quod vim lithontripticam & dissolventem comprobat remedium; cum illa in calculis humanis ex corpore desumptis in illisque maceratis indubium edant effectum. — Simul vero existimo, illa nobis causas suspicionis afferre justas, fore ut effectus longiorem eorum usum consequantur periculosi, in nonnullorum præcipue corporum constitutione teneriore.

Sal volatile alcalinum cum sanguine mox e vena misso, vel potius cum sanguine ipso ex vena profluente commixtum, quo minus concreascit impedire, neque ejus separationem in crassamentum & serum, ut alias fieri solet, permittere, satis notum est; experimentum haud difficile est tentatu, & quilibet istud verum & comprobatum inveniet. Hoc pari ratione sanguis ex cruentis & scorbuto affectis corporibus missus demonstrat, atque ita quoque plurimorum hominum febre putrida petechiali laborantium sanguis mox ab initio morbi emissus.

Omnes corporis humores re vera putrescunt & fiunt alcali forte, atque sanguis putridus amittit

(*) Vid. hac de re tentata D. HARTLEY, RUTTY, D. MORAND, aliorumque experimenta.

tit suam consistentiam, & paulo post suum colorem, dum mutatur in flavescentem nigricantemque saniem. — In quibusdam gravioribus putridis, petechialibus febribus detractus idem demonstravit phænomenon sanguis, (*) qui mox post ejus detractiōem non minus, quam urina recens emissā, vere foetidus fuit observatus; ut ita vita adhuc superstite augetetur putredo. Corporum febribus pestilentialibus petechialibus mortuorum ingens & cita corruptio hoc simili ratione probant: talem cadaverum faciem (*corpse air*), prouti appellatur, citius quam in septem vel octo horis vidi, quæ mortuis corporibus consueto more in septem vel octo diebus accidit (**), atque per omnia corporis emissaria effluebat sanies putridissima: — quod, in transitu sit dictum, rationem offert, cur homines talibus febribus mortuos cito sepelire oporteat.

Venenorum varia genera, ut est speciatim *viperarum morsus*, atque variorum aliorum venentorum animalium valde repentinam cotruptionem & sanguinis dissolutionem excitant, eumque in saniem vertunt flavescentem: sic pestilenciales vapores subito sanguinis destruunt crasin, atque universalem quandam humorum ad gangrænam proclivitatem inducunt. — Quod ex frequentioribus & mortiferis hæmorrhagiis, sudoribus foetidissimis, vomitu & dejectionibus alvinis atque subsequente generali necrosi evidentius apparet, quæ a præstantissimis autoribus in peste & pestilentialibus

D 5

(*) Vid. van der MYE de morbis Bredanīs. — MORTON Pyretholog. Prolegom. p. 26.

(**) Vid. Observ. de aëre & morb. epidem. Vol. I. Martio 1735.

libus febribus fuerunt observata. (*) — Hæmorrhagiæ speciatim in peste haud raro sunt profusiores & pertinaciores; idque nonnunquam in pestilentialibus petechialibusque febribus annotavi; atque sanguis tunc profluens non, ut alias, concrefcebat. (**) — Quæ cuncta sanguinis acrimoniam & dissolutionem indicant.

Variolarum contagium nonnullorum corporum constitutionem simili fere ratione afficere videtur, cum maculas, putredinem, magnasque sanguinis variis ex corporis partibus profusiones, interdum quoque uno eodemque temporis momento producat. — Morbi hujus varia mihi occurrere exempla, ubi intra quatuor aut quinque dies a morbi origine maculæ purpureæ per summam totius corporis cutem in conspectum prodibant & hæmorrhagiæ variis ex partibus profusiores ex utero speciatim, viis uriniferis & naribus prorumpabant; pustulæque prorsus nigræ factæ ichorem cruentum copiosum plorabant; idque accidit sine ullius generis symptomate vehementiore antegresso. — Ante quatuordecim circiter annos puella nobilis R-n, quinque annos nata, tali variolarum genere afficiebatur; quæ vix insigni cum febre, dolore, ægritudine aut alio quodam simili erumpebant, aut maculæ eodem temporis momento valde latæ, lividæ & nigræ apparebant. — Paucae tantum erant variolæ, quarum variæ circa labia, interiorem malarum partem & linguam admodum nigræ factæ sanguinem large satis profundebant. — Animi deliquio levi sæpius cor-

(*) Conf. in primis DIEMERBROEK, HODGES, & auctores libri, cui inscriptio, *Traité de la Peste*, fait par Ordre du Roy. Paris 1744. 4to.

(**) *Traité de la Peste*, Part. I. p. 343.

corripiebatur & mox iterum ad suos lusus reverti cupiebat infans. — Tandemque sanguinem multo floridiorem cum aliquo nigro concretoque per alvum reddebat, atque sensim sensimque non a primo morbi impetu die placidam mortem occumbebat.

Tristem nuperrime hujus generis casum in juniore quadam fœmina nobili B - y vidi, quæ mox ante variolarum ingressum tempestate admodum calida, ambulando, ridendo, saltando cæterisque seipsam defatigaverat. — *Variolarum verarum* multis millibus erat obsita, quibus magna cœrulearum nigrarumque macularum interspersa erat copia, quæ in summa totius ejus corporis cute tertio a primo morbi impetu die erumpebant, ejusque femora & crura apparebant omnino purpurea; ex ejus gingivis & naribus large satis manabat sanguis, nihilo tamen minus eodem tempore magnum catameniorum profluvium sex dies stadio ordinario citius experiebatur. — Die a morbi impetu sexto moriebatur. — Pectus ejus incredibili pondere ab initio usque ad finem erat oppressum, quod maxima anxietas, animi deliquia crebriora, & pulsus celerior, formicans ac debilis comitabatur.

Nunquam sane non prognosticon est mortiferum, si quando maculæ & hæmorrhagiæ in vera variolarum eruptione apparent, & æger raro aut nunquam ad nonum morbi diem usque vitam trahit; cum sanguis sine mora in dissolutionem & putredinem ruat. Rebus sic se habentibus ex mille ægrotis, si in primis maculæ valde lividæ, nigræ & copiosæ sunt, vix unum pristinam recuperare sanitatem, sum persuasus. — Quod si quid in his deploratis casibus est faciendum, id fieri debet

debet usu tempestivo & convenienti *acidorum, corticis peruviani, & alexipharmacorum* adstringentium, quæ profecto in febribus petechialibus cum hæmorrhagiis egregium edunt effectum. — *D. MEAD* in elegantissimo suo tractatu de *variolis & morbillis*, (*) cur ab horum remediorum usu in cruentis & petechialibus variolis sperare possimus effectum expectatum, methodique illa adhibendi reddidit rationem.

Igitur hic sanguinis dissoluti status sæpissime in putridis malignis evenit febribus, a contagio frequenter obortis: interdum vero merus est effectus febris homines corripientis sanguine humoribusque acribus repletos, qui casus *scorbuti* est *maximi*. Prius simili quadam ratione ut viperarum venenum vim suam ad sanguinem vertit; posterius in sanguinis globulos agit spicularum salinarum robore, quod nunc per motus febriles & sanguinis effervescentiam multum augeatur. Sic tumor inflammatorius in hominibus, quibus bona, blanda, sanaque est constitutio, supuratione *pus bonum & laudabile*, in acrium autem humorum statu vel *gangrænosam saniem* vel *ichorem cancrum* exhibet. Quid caloris actio & motus animalis ratione salium in animalium humoribus efficere possit, in illis, qui fame necantur, est perspicendum: quod si enim sanissimum hominem omni cibo & potu privas, salia continuo magis magisque fiunt acria: donec tandem febris, delirium cæteraque magna eorum irritatione excitentur, quæ subito universali putredine & morte terminantur. — Qua ratione putredo hæc humorum augeatur, in *sana nutrice* cernere poteris; cujus

(*) Cap. III. de variolarum curationibus.

cujus lac horis nonnullis post pastum præterlapsis album, tenue, dulce & gratum erit; ipsi per sedecim aut octodecim horas indicas jejunium, & lac observabis crassum, flavum, falsum & ingratum: porro illa per aliquot horas diutius abstineat, & lac fiet obscurius, flavum, nauseosum & quoque foetidum; atque hæc cuncta eo magis incidunt, si fortasse febre quadam laborat, ita, ut loco lactis materia quædam proveniat cruenta. — Cum hæc humori maxime acescenti & blandissimo corporis humani contingant, quid bili, lymphæ cæterisque contingere posse putas?

Vbi æstus & attritus sanguinis sunt valde fortes, ejus putredo mirum in modum subito procedit. Hoc ex BOERHAAVII experimento (*) cum cane tentato apparet; cum enim ille calefactam in cameram, qua panes saccharini conici exsiccantur apud depuratores sacchari, esset inclusus, tota humorum massa paucis minutis ita corrupta fuit, ut intolerabilem spargeret foetorem, & adeo dissoluta, ut ipsa *saliva rubella* & terribili foetore adeo fieret infesta, ut vir fortis, ad hoc experimentum adhibitus, animi corriperetur deliquio.

Animalium humores in putredinem & dissolutionem naturaliter ruunt, nisi impediuntur & corriguntur alimentis acidulis; diæta mere constans ex carne, piscibus, aromatibus & aqua, cito valde inducet febrim putridam. — Panis non solum est vitæ pabulum, ut nutriens, sed quoque ut succos alimentorum putrescentes per ejus qualitatem acidulam corrigens. — Hispani & Galli hic captivi immoderatam & inconsuetam carnum quan-

(*) Vid. BOERHAAVII *Chemia*. Tom. I. Cap. de igne Experiment. XX. Coroll. 16.

quantitatem edendo tali periculosa correpti sunt feбри, ut ista morti traderentur plurimi. — Illius autem tam fuerunt avidi, ut carnis bolum quasi ore adhuc tenentes sæpius perirent.

Sed hæc de acrimoniæ alcalinæ generatione in sanguine sufficiant: quod supra proposui, nunc addam; scilicet quibusdam in casibus id apparere videtur, ut salia animalium alcalina tam ratione globulorum sanguinis, quam minimorum vasculorum ipsa vita adhuc superstitie reddantur volatilia, corrodentia & destruentia. — Itaque, quando olea animalia insigniter exacerbantur & rancida fiunt, tunc sese cum salibus istis uniunt & valde destruentem dissolventemque efficiunt saponem, ad bilis putridæ naturam accedentem, qui cuncta corrodit & dissolvit vitæ principia.

Quemadmodum autem ex altera parte acris sanguinis status cum nimis adstrictis rigidis fibris & lentore inflammatorio conjunctus esse potest; sic ex altera eum tenuioris dissoluti sanguinis status & debiles laxæ fibræ comitari solent.

Fingamus pro acrimonia contagium, (nam illud simili modo agit, & incidit, ut talem se præstet,) atque nos hæc in variolis exemplis satis accommodatis invenimus comprobata: ubi morbum viscidus valde sanguinis status, febris inflammatoria summa, vehementiores dolores acuti, symptomata peripneumonica, phrenitis similiaque comitantur: interdum e contrario is observatur simul cum tenui dissoluto sanguine, cum lente repente, vel debili & celere pulsu, cum symptomatibus nervosis, tenui cruda urina, variis illisque profusis hæmorrhagiis, parvo aut nullo dolore, tumore, ægritudine aut alio simili. In priori casu febris nimium exacerbatur & ægro-

tum

tum consumit; in posteriore non sufficit febris, ut plenarie expellat & maturet pustulas, sed illæ sessiles crudæ & minus coctæ relinquuntur; unde tandem tota sanguinis massa in putridum corrodentem ichorem aut saniem ruit gangrænosam.

Alia ratione hanc rem consideremus. — Homines, quorum sanguis tenuior & acrior erat, febribus *pulmonaribus* vel pleuroperipneumonicis, quæ magna cum inflammationis gradu erant conjunctæ, affectos aliquoties vidi. — Hoc sæpius navigantibus scorbuto affectis contingit.

Annis 1740 & 1745. ingens plebis copia afficiebatur horrore, quem calor magnus, febris, spirandi difficultas, tussis pertinax laboriosa, dolor pectoris, dorsi, laterum atque haud raro capitis & temporum acutus lancinans excipiebat. His sæpius erat pulsus velox, durus & quasi, ut ita loquar, *concentratus*; spiritus ore emittebatur fervidus & infestus, atque materia exscreata interdum erat tenuis crudaque, & interdum colore croci luteo; sed multo frequentius exspuebatur tenuis, liquida, cruenta materia, haud raro valde foetida & nonnunquam ita acris, ut magnam rau-ritatem, asperæ arteriæ pectorisque ægritudinem sæpeque harum partium excoriationem efficeret. Quorum sanguis e venis missus aut colorem obscure lividum monstrabat, pellicula tenui plumbi vel viridi coloris obtegebatur, aut interdum (prima speciatim in ejus detractiōe) omnino erat floridus, attamen illo frigefacto fluidioris laxiorisque consistentiæ; quod singulare phænomenon sæpius admirabantur chirurgi vel pharmaco-opei, qui symptomata perpendentes prorsus aliud expectabant phænomenon. Nihilo tamen minus nonnullorum, hac febre affectorum detractus sanguis

guis corio fatis crasso atque tenaci obtegebatur, non, ut alias consueto more in pleuriticorum aut pleuroperipneumonicorum sanguine fieri solet, albescente flavo, sed colore ad illum *onychis* accedente, aut illo gelatina *ribesiorum rubrorum* paulo dilutiori. — Quem corii in sanguine colorem mali esse omnis, constanter observavi: idque ut puto eam ob rationem, quoniam illud non minus magnam visciditatem, quam quoque ingentem acris salis in sanguine quantitatem indicat, quod ejus globulos diffringit & in statum putridum dissolventem conjicit: diffractis enim a globulis glutine inflammatorio involutis hoc evenire videtur phænomenon. Quodsi salis volatilis alcalini quid cum sanguine hominis pleuritide summa affecti commiscetur, dum is ex vena effluat, pars crassamenti superior non parum cum eo conveniet, quod mox de sanguine retuli: atque id porro notatu est dignum, talis sanguinis serum sæpius habere *colorem sanguineum*, talem fere, qualem vinum burgundicum; & hoc profecto sero sanguinis alterius generis contingit, licet illud interdum tantum colorem obscure luteum ostendat. In urina plerumque profundi admodum & obscurioris nonnunquam coloris lividum quid plumbi colore tinctum subsidebat, illaque parca in quantitate generatim reddebatur. Levis, inæqualis & partialis sudor speciatim circa faciem & caput erumpebat, quamquam ille interdum instante mortis tempore profusus valde & colliquativus erat. Maculæ lividæ aut nigræ frequenter circa morbi statum apparebant, atque existimo, has raro aut nunquam fallaces esse mortis nuncios. Aphthæ nigræ & castanei coloris versus finem erumpentes non melioris erant præ sagii. Interdum vero urens, pruriens totius corporis exan-

exanthema febrim finiebat ; atque interdum illa pustularum copiosarum foedarum & exulceratarum eruptione in nucha, humeris, & brachiis, in primis autem circa nares & labia terminabantur.

Sed de hoc genere febris peripneumonice & de methodo ei medendi infra pluribus agam. — In præsens tantum admoneam, eodem tempore, quo hæc peripneumonia maligna, si ita nominare licet, *Plymuthi* atque in ejus vicinia grassabatur, pleuritidem, peripneumoniam & pleuropneumoniam ubique fuisse epidemicas & quidem in genere indolis vere inflammatoriæ, quæ ventis frigidis & siccis aquilone & favonio per longum tempus spirantibus excitabantur. — In his sanguis admodum densus & glutinosus plerumque corio crassiore albo aut flavescente obtegebatur ; atque ægrotus commode & cum levamine detractionem sanguinis ad quadraginta & plures interdum uncias perferebat: cum tamen sanguis in *febre pulmonica maligna ita esset, ut supra proposui* ; & , si is insigni crusta obtegebatur , *supra memoratum monstraret phænomenon* ; atque ægroti post primam vel secundam sanguinis detractionem mirum in modum debilitarentur ; idque sane nonnunquam maxima cum cura mea atque sollicitudine ; cum tamen pulsus durus, magnum pectus opprimens pondus, laterum dolor pungens & pertinax tussis tantum mihi valere viderentur, ut illam suaderem. — Porro licet illud, quod hi exscreabant, satis largum, crudum, tenue, vel, quod crebrius fieri solebat, saniei cruentæ simile esset, nullo tamen modo levabantur, cum e contrario, si large & libere exspuebant, levamine afficerentur maximo.

Porro vero notatu mihi esse videtur dignum, uno eodemque horum binorum morborum tempore, con-

tagiosam, putridam, petechialem febrem in & circa hanc urbem admodum fuisse communem, in primis vero illa nautæ, captivi & illi, qui cum istis versabantur afficiebantur; atque huic hominum generi solenne erat, ut *febris maligna pulmonica* inter illos sæviret. — Ita ut peripneumonia consueta inflammatoria cum febre petechiali contagiosa videretur esse conjuncta: cum sanguis *effluviis contagiosis* tali ratione, ut *salibus acribus* afficeretur, ejusque perturbaretur crasis. — Nos frequenter peripneumonias hujus generis ab acri humorum statu illorum, qui illis affecti sunt, dependentes invenire, verissimum est.

Nunc occurrunt febres, quæ lentorem inflammatorium cum majori acrimoniæ gradu conjunctum aut cum aliquo effluviorum venenatorum dissolventium genere mixtum habent. — Sæpius vero aliæ inveniuntur, in quibus summa humorum acrimonia simul cum laxo nimis vasorum statu & leviter nimis cohærentibus sanguinis globulis adest: quod haud raro in febribus petechialibus, illis in primis fieri solet, quas comitantur hæmorrhagiæ.

Hic autem historiam talis referre, sit licitum, quam severissimam fuisse existimo, quam unquam homo morbo supervivens pertulit: — idque eo magis, cum speciatim methodum huic medendi proponam, quam non hoc in casu solum, sed quoque in variis aliis, natura quidem sed non gradu similibus fuisse utilissimam, sum expertus; & quam unicam illis convenientem esse, quantumvis a consueta curandi ratione differre videtur, mihi persuasum est.

Oppidi cujusdam vicini egregius chirurgus gracilis & tenera admodum corporis constitutione,

tione, sed negotiis & exercitationibus constanter agitated, febribusque sæpius & rheumatismis scorbuticis affectus, ob refrigerium cæteraque mense Octobri anni 1741. lentæ febris quodam genere cum levi rigore, crebriore caloris rubore, pulsu celeri & debili, virium & appetitus defectu, magno pectoris pondere, & quadam spiritus trahendi difficultate corripiebatur. — Nihilo minus per quatuor vel quinque dies post hunc impetum in negotiis suis fungendis, equo vehendo, seque ipsum defatigando pergebat. Viri cujusdam nobilis in domo, ubi ægrotus meus commorabatur, ipsum inveniebam; &, cum ego illum, ut supra memoravi, deprehenderem, ut sui ipsius tempestivam & justam haberet curam, serio admonebam. — Duabus diebus post, cum virum quendam nobilem in vicinia visitaret, subito animi deliquio insigni correptas sella decidit: ipsum erigentes varias lividas & violacei coloris maculas in brachiis colloque ejus observabant. Non sine maxima difficultate transferebatur domum, licet enim tantum duo aut tria distaret miliaria, in itinere tamen crebrius animo delinquebatur. — Omni temporis momento morbus augebatur, languor cum dolore aderat summus, præcordia ejus opprimebantur maxime & in perpetuum suspirabat; — ejus spiritus nunc intolerabiliter olebat, & ex gingivis materia cruenta foetida continuo effluebat, atque macularum lividarum, violacearum & nigrarum in summa cute non tantum ejus corporis & trunci sed & femorum apparebant multa millia.

Sanguis ex brachio ad duodecim circiter uncias ipsi detrahebatur, ast hoc nullum afferebat levamen; pectoris oppressio, suspiria, animi de-

E 2

liquia

liquia & anxietas tam male quam antea pergebant, quid? quod multum increfcebant; — violens itaque hæmorrhagia ex ejus naribus prorumpebat, cumque hæc ex utrisque orificiis continuaret, iterum sanguis ad decem circiter uncias duodecim horis post primam detractionem emittebatur; — neque hoc ipsi ullum afferebat solatium, sed ejus debilitatem insigniter augebat, & anxietas, irrequies & oppressio. ut alias, sine ullo etiam somno continuabant. Nunc non solum ex ejus gingivis & naribus profluebat sanguis, sed tussi quoque eum rejiciebat. — Sanguinis quidem profluvium ex naribus aliquo modo cessabat, sed mirum in modum ex ejus gingivis augebatur. Simili nunc, licet lento modo ex ejus altera oculorum caruncula guttatim profluebat, & pustulæ quædam linguæ ac partis interioris labiorum disruptæ copiosam, cruentam tenuemque materiam emittebant.

Hæmorrhagia aliquo modo cohibita, dysenteria cruenta, cum severis excitabatur torminibus, & æger ingenti animi deliquio semperque irrequietus magna afficiebatur febre: ejus pulsus per sex aut septem intervalla intermittebat & tunc iterum agitabatur celerrime; simili modo perpetuo movebatur tremore & subsultu. — Per omne hoc temporis spatium ex una vel altera parte continuabat hæmorrhagia & alio loco cohibita in alio mox erumpebat; ita ut ejus urina admodum obscura, immo fere nigra, sanguine nunc tincta esse videretur. Mox post alteram sanguinis detractionem ego vocatus ad eum currebam. — Ratione descripta istum incredibili anxietate oppressum, attamen a deliriis liberum inveniebam, licet varias per dies & noctes ne ullo quidem somno esset refectus: lingua ejus tota erat nigra &

& spiritum adeo intolerabiliter foetentem emittebat, ut quoque spatio satis remoto valde molestus esset; atque ejus dejectiones adeo terribilem foetorem nauseosum spargebant, ut ipsa ejus sinistra, quæ illas remove volebat, vomitu & animi deliquio afficeretur.

Sanguinis nullam (neque etiam primum) emissam partem in crassamentum & serum, uti alias fieri solet, fuisse separatam, reperiēbam, licet plures per horas in quiete esset relictus primum emissus sanguis; sed femi quasi concretus colorem in superficie retinebat lividum cœrulescentem: — levissimo attactu dividebatur facillime, & purulentæ saniei, quæ simul pulverem in fundo fuliginosum offerebat, quam sanguini erat similior. Sanguinis hæc profluvia in primis ex lingua, labiis & gingivis cum perpetuo tenuis cruenti ichoris stillicidio ex naribus semper pergebant; ita, ut æger a tremore tendinumque subsultu, nunquam cessantibus, atque perpetuo fere animi deliquio summe debilitaretur.

Quid in tam tristi casu erat agendum? num ipsi calida alexipharmaca, volatilia, cardiaca & vesicatoria profuissent, prouti nonnulli ejus summam debilitatem, animi deliquia, pectoris oppressionem, tremores cæteraque considerantes, putare potuissent? sed nonne hæc fuissent deleteria certissima? nonne illa ipsum certissime occidissent? cum ista acrimoniæ stimulantī addita febrim adauxissent atque crasin sanguinis, jam fere prorsus dissoluti & in *cruoris putridi* genus redacti, magis destruxissent.

Ego vero hæc perpendens atque insignem corticis peruviani utilitatem (*) in avertendo & cohibendo gangrænæ progressu ex repetitis experimentis sæpius cognoscens, post parvam rhabarbari quantitatem præmissam, illum parva in dosi cum vitrioli elixirio frequentius ægroto exhibui. — Præter ea cinnamomi aquam cum rosarum tinctura satis acidam redditam, atque ita quoque decoctum ex corticibus aurantiorum Hispaniensium, rosis rubris, cinnamomo, admista pauca terra Japonica (ut vocatur) paratum ac bene acidulatum bibebat: vinum clarificatum (*Claret*) & Portugalense rubrum cum parte aquæ dimidia grati saporis causa hauriebat. Cum cortex ipsi bene conveniret, ejus usu pergebam & quantitatem ejus auctam aliqua cum parte confectionis FRACASTORII sine melle dabam, ut fluxum dysentericum cohiberem; — nihilo tamen minus parvam interdum rhabarbari dosin interponebam, ut cruentam, biliosam aut saniosam materiem in intestinis fortasse hærentem vel ad illa affluentem, removerem. Tempore intermedio ut ipsum oryza, panatella *sagu atque gelatina* cornu cervi bene acidulata & pane tosto ac in vino clarificato vel vino rubro Portugalensi macerato crebrius reficerent. jubebam. Atque, ut fomenta ex aromatibus & adstringentibus parata ac in vino rubro cocta toti abdomini frequenter applicarentur, imperabam.

Hac methodo indefinenter continuata, miser iste ægrotus, Deo juvante, ex statu universalis quasi putredinis ereptus optime restituebatur:
præter

(*) Siquidem corticem olim cum successe in febribus petechialibus malignis anni 1735. exhibui. Vid. *Observat. de aëre & morbis epidemicis* mense *Majo*.

præter id, quod per insigne temporis spatium post febrim prorsus abactam gravior aliqua superesset debilitas; & tunc quoque, cum ambulare valeret, levissima data occasione ex ejus naribus hæmorrhagiæ redirent, ejus gingivæ sanguinem lenissima frictione funderent, ejusque spiritus diu satis esset infestus. — Corticis autem peruviani, elixirii vitrioli cæterorumque usu continuato cuncta hæc prorsus cessabant: — attamen femora & pedes multo diutius tumore afficiebantur insigniore, atque caro ejus per totum corpus adeo mollis, tenera & irritabilis remanebat, ut attactum vix ferre posset levissimum. — Purgantia rhabarbarina, lenia stomachica chalybeata, elixirium vitrioli, aquæ pyrmontanæ cum convenientibus diureticis & moderatus corporis motus tandem omnia ista removebant symptomata; atque duobus aut tribus circiter mensibus bonum sanitatis recuperabat statum, quo adhuc gaudet.

Aestate atque autumno anni 1745. variæ tales cum hæmorrhagiis conjunctæ mihi occurrerant febres petechiales; nobilis speciatim femina ex oppido *Antony* prope Plymuthum tali febre cum iisdem fere, in casu antecedente recensitis, quamquam non adeo vehementibus symptomatibus afficiebatur. — Post profusiores ex naribus hæmorrhagiam ea immenso ex utero profluvio laborabat; licet ejus tempus haud instaret, ex gingivis quoque sanguis erumpebat, tandemque dysenteria accedebat cruenta: Ante sanguinis ex naribus eruptionem dura affligebatur phrenitide & insigni macularum purpurearum nigrarumque numero summa totius corporis cutis erat obtecta, quarum nonnullæ nummi argentei ad minimum erant magnitudine. — Methodo medendi

antea proposita eam accuratissime tractabam, eaque restituebatur feliciter, licet postea ejus crura insigniter tumida essent & per longum temporis spatium quædam remaneret debilitas. — Antea, quam ægrotam videbam, bis detrahebatur sanguis; — primum emissum non perspexi; hunc vero admodum floridum atque divitem (*rich*, ut nominabatur) sed tenuiorem fuisse, parumque feri rubicundi exhibuisse, mihi retulit ægrotæ chirurgus, *Domini* FREKE: secundum emissum perspexi, qui colorem monstrabat obscure nigrum & tenuiore, tenera atque viridescente obtegebatur pellicula. — Ejus urina per totum fere febris tempus vino albo aut potius vino pomaceo erat similis, quæ diutius aëri exposita nigro tingebatur colore; nihilominus tandem subsidebat farinacea quædam & obscurioris coloris materia.

Hujus generis plerumque est febris gangrænam comitans, cum sanguinem corrumpat eumque dissolvat; saniei materia ex parte gangræna affecta, resorpta & ad sanguinis massam delata, universos humores in gangrænam pronos reddit, sanosque sanguinis globulos rubros dissolvit; inde maculæ, hæmorrhagiæ, linguæ nigræ, deliria, cæteraque superveniunt. Febrim acutam, delirium, ingentem sitim, odoremque spiritus fœdum comitari gangrænam, egregie observavit *CELSUS* (*); quæ cuncta corruptionis sanguinis summæque acrimoniæ sunt signa. — Exempli loco unicum tantum referam casum, quem omnino singularem varias ob rationes existimo.

Virgo Elisapeth S - th ex pago *St. Germain* *Cornubiæ* annos circiter viginti quinque nata, cui erat

(*) Lib. V. Cap. XXVI. §. 31.

erat constitutio tenera & malus corporis habitus, atque cui nunquam ordinaria profluebant catamenia, diebus ultimis mensis Majii anni 1742. dolore quodam pedis dextri prope digitos & totius cruris torpore afficiebatur; qui cum de hora in horam increfceret, *Dom. DYER* chirurgus *Loonensis* egregius advocatus, partem dolentem vini spiritu fricabat camphorato & quædam nervina & cardiaca ipsi exhibebat remedia. — Cum vero hæc nihil efficerent, ex decocto calido aromatico ita parabat fomenta, ut ejus residuum cum spiritibus, theriaca cæterisque cruri & pedi applicaret; nihilominus partes subito discolores & frigidaæ factæ omni carebant sensu. — Ego accedens, ut profundius concidantur partes, jubebam, quo facto nullus emanabat sanguis, paucæ tantum sanguinis prorsus nigri sparsim & lente quidem pisi magnitudine propullulabant guttulæ; — cutis & caro femori ante aliquot dies jam abscisso erant similes, licet hæc ante meridiem quarti a primo morbi impetu diei agerentur. — Vesicæ apparebant nullæ, neque postea ullus ex parte concisa emittebatur foetor, pus vel sanies. — Corticem mox præscribebam peruvianum cum elixirio vitrioli, confectione *Ralegh* & calido acidulo julpio, quod libere sumebat, cum illa valde esset debilis. — Post meridiem femur ejus dextrum & pudenda violentus afficiebat dolor, atque mox febris, severa tormina & profluvium cruentum excitabantur, quæ subito ipsi cum perpetuo animi deliquio & vitæ discrimine debilitatem afferebant summam.

Nocte secuta valde delirabat ægrota, lingua ejus fiebat nigra & balbutiens, pulsus cum perpetua tendinum contractione & tremore perceler & debilis intremiscebat. — Itaque cum cor-

tex non tam convenire quam potius nocere videretur, ipsi tincturam corticis concentratam cum decocto FRACASTORII, elixirio vitrioli cæterisque exhibebam, quæ effectum edebant multo meliorem.

In tristi harum rerum statu per tres aut quatuor dies remanebat, quilibet adstantium qualibet hora ejus mortem timebat; interea non serpebat neque unquam supra genu apparebat sphacelus, licet vehementior, totum femur afficiens, dolor in ipso præcipue ejus periosteo sedem suam habere videretur. — Tandem linea quædam obscure livida circuli in modum in crure mox infra genu apparens, locum notabat, ubi natura mortuas a vivis partibus separare moliebatur. Hæc separationis nota quolibet die magis magisque in conspectum prodibat, & ad eam promovendam omnibus propriis remediis utebatur chirurgus: quæcunque enim rationes, ut membrum abscindere-
tur, aessent, neque tamen ægrota, neque ejus amici illud permittere volebant. — In deplorato tali statu, (cum mortua cruris pars a sana quotidie putredine separaretur) usque ad diem decimum quartum mensis Julii remanebat ista misera, quo escharam disruptam & separationem in genu articulo fere perfectam inveniens chirurgus, a sano femore in ipso articulo nullo fere cum dolore, absque ægrota consensu & fere ejus sensu crus abscindebat mortuum. — Quo facto quotidie convalescens diæta & remediis convenientibus in statum sanitatis tolerabilem brevi tempore restituebatur ægrota.

CAPVT VI.

De differentia inter lentam nervosam & putridam malignam febrem.

Huic febrium considerationi finem imponere non possum, quin magnæ illius differentiæ inter *putridam malignam & lentam nervosam febrem* faciam mentionem; defectum enim hujus distinctionis in curatione sæpius maximis erroribus ansam præbuisse, certissime persuasum habeo, cum illæ quodam respectu inter se convenire videantur, licet natura sua inter se vere differant. — Idque nunc eo lubentius suscipio, cum illam differentiam non tantum, quantum sufficiat, in dissertatione mea *de febribus lentis & nervosis*, (*) annotaverim. — Neque ego ullum auctorem, præter *D. LANGRISH*, in libro quem inscripsit, *Modern Theory & Practice*, qui illud verbis effecisset expressis, novi.

Putridis malignis in febribus & petechialibus sanguinem, proprie sic appellatum, affici, ex illis, quæ supra sunt proposita, tatis evidenter apparere, existimo; cum e contrario febres lentæ & nervosæ sedem suam præcipuam in *humoribus lymphaticis & nerveis* habere videantur. Humorū corruptio atque sanguinis dissolutio in illis summo in gradu observantur; sed lentæ & nervosæ febres in longum temporis spatium trahuntur, idque sine ullis signis putredinis insignioribus.

Porro

(*) Vid. Tom. I. p. 163.

Porro binæ hæ inter se differentes febrium species arte, ut ita loquar, per duo valde differentia diætæ, regiminis, cæterorumque genera excitari possunt, sæpiusque illis ipsis re vera producantur. Calida, acria, salina, volatilia & aromatica alimenta & medicamenta, aër admodum æstuans cæteraque producere possunt putridam malignam: — E contrario frigida, aquosa, glutinosa, mucilaginosa res, ut cucumeres, melones, crudi fatui fructus, vappidi liquores, frigidus & nebulosus aër, cæteraque lentas & nervosas excitant febres.

Quod si fingere licitum esset, utrasque a contagio excitari, (quod plerumque fieri solet in febribus pestilentialibus atque petechialibus & nonnunquam etiam ita in lentis & nervosis fieri potest febribus,) actionem *effluviorum morbidorum* in illis compararem cum actione veneni viperarum, quod mox globulorum sanguinis compagem afficit & destruit, atque valde subitanæ affert corruptionem. — Sed in his compararem cum canis rabidi *veneno*, quod lento tantum modo agit & præcipue *lympham* & *fluidum nerveum* afficere videtur, neque manifesta putredinis signa, ad minimum non prius, quam in ipso tragœdiæ fine, prodit.

Igitur cum binæ hæ febres origine sua admodum differant, inde, quin earum effectus tantum in differentibus cognoscantur symptomatibus, & valde differentem medendi methodum requirant, aliter fieri nequit. — Nihilominus alteram cum altera misceri posse sæpiusque vere esse mixtam, pro certo habeo; scilicet, sanguinis valde acris statum cum valde debili & relaxato vasorum systemate

stemate convenire posse, & hoc sese non tanta cum violentia prodere, quam si vis movens & vasa ipsa fortiora atque magis elastica ac ad morbidorum acrium salium stimulum cæteraque suscipienda sint proniora, ideoque magis lente progredi, reor, licet pari ratione sit mortiferum. — Febris subsequens indolem, ubi causa morbi proximā est contagium, procul dubio quam maxime mutant differens fibrarum status præcedens & naturæ robur. — Ex harum febrium descriptione accuratiore multo clarius earum apparebit indoles & differentia.

CAPVT VII.

De febribus lentis & nervosis.

A febris lentæ & nervosæ incipio descriptione, quæ accuratissime desumpta est a plurimis, qui hujus insidiosi & periculosi hostis fuerunt victimæ. Aegrotus in principio aliquo modo fit piger, & levem persentiscit horrorem ac tremorem cum errante repentino calore & universalis languoris specie, simili illi, quæ post magnam sentitur defatigationem: hæc semper comitantur tarditas aut abjectio animi, & major vel minor capitis gravedo, dolor aut vertigo; quæ subito sequitur nausea & omnium rerum tædium sine insigni aliquo fiti, haud raro vero cum vomendi conatibus, licet præter phlegma insipidum parum rejiciatur.

Et si autem remissionis intervalla interdum per aliquot horas intercedunt, majori tamen cum vehementia, in primis versus noctem recurrunt symptomata: caput majori pondere vel vertigine afficitur, calor increscit, pulsus fit celerior at debilis cum spiritus trahendi difficultate. — Capitis partem posteriorem sæpius afficit torpor vel dolor obtusus & frigoris sensus, atque haud raro in vertice ad futuræ coronariæ longitudinem sentitur gravis dolor; hunc illumque in capitis parte posteriore generatim comitantur febres nervosæ illosque plerumque excipit quoddam delirium.

Quo in rerum statu sæpius per quinque aut sex dies cum languida, pallida & tristi facie permanet

manet ægrotus, qui non adeo ægrotare videtur, neque tamen valet; inquietus & anxius est, ac licet nonnunquam admodum somnolentus & languidus sit, omni tamen plerumque destituitur somno; quamquam vero adstantibus re vera dormire videtur, prorsus tamen hoc non sentit sequere ita agere negat.

Pulsus per omne hoc temporis spatium est celer, debilis & inæqualis, nonnunquam formicans, nonnunquam per nonnulla minuta lentus, immo intermittens; atque tunc cum repentino oris rubore statim fit celerior, ac hunc fortasse mox excipit mirum in modum quietus & æqualis; & ita hæc variant. — Calor & horror quoque sunt incerti & inæquales, interdum genæ rubent, dum nares & aures frigent ac pars capitis anterior eodem tempore sudore madet frigido. — Quid? quod sæpissime fieri solet, ut insignis oris rubor & calor observetur, quum partes frigeant extremæ.

Urina plerumque est pallida & limpida, sæpius vino ad colorem vel cerevisiæ secundariæ similis, ex qua vel nihil vel parum subsidet, vel id, quod subsidet, est quædam materia lævis, furfuri similis, inæqualiter dispersa. — Lingua in principio raro aut nunquam sicca vel discolor, interdum vero tenui albicante muco est oblecta; — tandem ea quidem sæpius arida, rubra, & fissæ aut corticis malorum aurantiorum colore apparet; hoc autem plerumque in ipso morbi statu aut ejus fine fieri solet; quam arida vero lingua & oris labia esse videntur, nihilo secius æger vix unquam defici, etsi interdum de linguæ calore, conqueritur.

Circa septimum aut octavum diem vertigo dolor aut gravedo capitis magis crescunt cum perpetuo susurro aut aurium tinnitu, qui ægrotum valde turbat & haud raro delirium excitat. Præcordiorum pondus, anxietas, languor magis urgent, ita, ut ægroti vero animi afficiantur deliquio; quando se in primis erigere tentant, sudor frigidus subito in fronte & manuum dorso erumpit, (quanquam eodem tempore genæ palmarumque manuum nimio æstu ardent) & subito iterum disparet. — Quod si nunc urina redditur pallidior & limpidior, simul cum tremore universali & tendinum subsultu certissime expectari potest delirium; delirium hoc raro est violentum, sed quasi mentis actionumque videtur esse confusio, cum perpetuo sibi ipsis obmurmurent & inter verba desipiant: nonnunquam tantum experscunt perturbati & confusi, & subito sui sunt memores, sed mox in obmurmurationem & somnuculosum iterum recidunt statim.

Lingua sæpius in morbi statu, speciatim pars ejus media fit admodum arida luteo cum margine in utroque latere, atque si æger eam ex ore emitte-re tentat, valde tremit. — Si quando lingua eo tempore fit humidior & sputum accedit copiosius, signum semper est optimum. — At ubi deglutiendi difficultas, perpetui ructus vel pectoris supervenit constrictio, symptoma est valde periculosum, si præcipue hæc comitatur singultus.

Circa nonum, decimum aut undecimum diem uno impetu sæpius profusus erumpit sudor, isque in partibus corporis extremis plerumque frigidus & viscidus: dejectiones alvinæ tenuiores sæpius eliminantur; utraque vero generatim sunt colliquativa & valde debilitant. — Nihilominus cutis calida

calida & humida in genere est salutaris atque diarrhœa moderata sæpius delirium & ad coma proclivitatem tollit.

Nunc cito decrescit natura, partes corporis extremæ fiunt frigidæ, ungues pallidi vel lividi, pulsus arteriarum magis obtremiscit, & sub digitis repit, quam illos ferit, cum impulsus adeo debiles sint & celeres, ut vix distingui queant: licet interdum mirum in modum lentus repat & sæpissime intermittat. Aegrotus omnibus sensibus orbatus fit stupidus, acutissimo clamore & clarissimo lumine vix afficitur, licet in principio horum impressio ipsum mire excitaret. Delirium nunc profundiore finitur comate, a quo subito oritur somnus æternus. — Alvi dejectiones, urina & lacrymæ invite profluentes citam denunciant dissolutionem, prouti insignis tremor & subsultus sunt præsagia universalis convulsionis, quæ uno impetu vitæ disrumpit filum. — Hoc vel illo modo ægroti e vivis tolluntur, postquam per quatuordecim, quindecim aut sedecim dies, immo interdum multo diutius oblanguerunt.

Sub morbi finem furdi & stupidi fiunt omnes ægroti (nonnulli summe furdi), licet in principio nimis essent irritabiles, ita ut lenissimus sonus & lucis radius eos valde afficeret. — Quidam præ timore nimio mortem accelerare videntur, ubi sub initium parum apparebat periculi; immo quidam somnum capere vix audent ob vanum timorem, ne in æternum prolabantur; & quidam ob ingentem perturbationem, anxietatem atque confusio- nem, quibus in somno vel experrecti irritantur. — Vbi cum aurium abscessu finitur surditas, bonum generatim est symptoma; & tale quoque observa-
Huxh. T. II. F tur,

tur, quando parotis suppurat, aut pustulæ multæ circa labia & nares erumpunt.

Febrium lentarum & nervosarum maximis plurimisque symptomatibus stipatarum hæc (tædiosa quidem, sed satis accurata) est descriptio; qua symptomata eo ordine, quo naturaliter accedere solent, retuli; — atque hoc semper in quolibet morbo describendo observandum esse, existimo. — Plerumque fieri solet, ut homines nervis debilibus, habitu corporis laxo, & sanguine tenui ea afficiantur; sic quoque illi, qui magnas pertulerunt evacuationes, diuturna spirituum dispendia, immoderatas vigilias, studia, defatigationes & similia; non minus illi, qui pluribus crudis insalubribus alimentis & vapidis impuris usi sunt potulentis, vel qui diu in crasso putrido aëre fuere re-tenti; quorum denique vigor constitutionis salivatione, crebrioribus purgationibus, venere immoderata cæterisque fuit diminutus. — Itaque manifestum esse reor, hunc morbum a solidorum statu nimis relaxato, a sanguine macro tenui, & a lentore & depravatione (vapidity) humorum lymphaticorum nervosorumque ortum trahere: — cui medendi vera hæc esse videtur methodus, quæ demulcentibus, stimulantibus, attenuantibus & convenientibus cardiacis, roborante diæta & remediis perficitur. — Ipsius morbi naturam methodum medendi demonstrare optimam, loco quodam annotavit HIPPOCRATES.

Itaque in methodo has febres curandi tradenda nunc ponamus operam.

Aliud quoddam magni HIPPOCRATIS erat effatum, eum, qui morbi naturam cognoscit, haud

haud quoque medendi ignorare methodum. (*) — Quemlibet ad minimum medicum decet, ut antea ægroti constitutionem & morbi indolem bene consideret, quam ipsi remedia præscribat; nam *æstimatio causæ*, ut CELSVS egregie ait. *scæpe morbum solvit.* (**) — Atque hoc nullo in casu magis opus est, quam in febribus, in quibus tempus breve & experimenta sunt periculosa: ubi morbus non magna cum violentia irruit, ibi paululum expectare & naturæ motus observare, quam nimis præcipitem esse, præstat. — Raro vero fieri solet, ut medici mox ab initio febrium lentarum vocentur; eæ profecto jam antea nimium sunt progressæ, quam isti consuluntur.

Ex hac febrium lentarum & nervosarum historia satis manifestum esse reor, insignes evacuationes (speciatim sanguinis detractionem) hominibus præcipue haud convenire, quibus naturaliter est debilis laxaque constitutio, cui tamen plerique sunt obnoxii. — Consuetam aliquam purgationem in febris hujus principio minus considerate datam mox mirum languorem, syncopen & magnam aliorum malorum symptomatum excepisse seriem, vidi: nihilo minus nonnunquam, etiam in principio necesse esse potest, ut primæ viæ leni vomitorio, rhabarbaro, manna cæterisque purgentur: quod si vero drastica exhibetis, fore ut istud vester ægrotus abominetur, vosque doleatis, credatis. — Et hic non possum, quin admoneam, lene vomitorium minore naturæ cum perturbatione dari posse, quam purgans consuetum, & id sane est salutare, immo necessarium,

F 2 ubi

(*) Libr. de arte sub finem.

(**) In Præfat. sub finem.

ubi nausea, repletio & vitium ventriculi urgent; quod sæpius in febris hujus impetu incidit: — Clysmata ex lacte, saccharo & sale composita optimo cum successu & securitate, si natura in alvo deponenda deficit, immittuntur.

His in febribus profecto admodum conveniunt temperantia, cardiaca, diaphoretica remedia; & bene ordinata nutriens ac diluens diæta est necessaria: hæc sola prudenter ordinata multum juvabit curationem, in primis si iusto tempore bene applicatis succurramus vesicatoriis, curamque debitam adhibeamus, ut, quantum fieri potest, ægrotus tam ratione corporis quam mentis servetur quietus. Istud vero annotandum est, omnia fortiora opiata plerumque valde esse perniciofa, licet ea postulare videantur somni defectus & inquietudo major. — Mitiora diaphoretica, ut pulvis Contrayervæ compositus cum paucis castoreo, croco & parva theriacæ Andromachi aut elixirii paregorici quantitate multo præstant effectum meliorem: quæ lenem moderatumque sudorem vel ad minimum auctam excitando perspirationem sanguinis atque spirituum celeritatem & tumultum compescunt, ut ea ideo tranquillius & reficiens excipiat somnus. Quando spirituum confusio & dejectio valde urgent, gummi Galbanum vel Silphium cum paucis camphora addi possunt; & in nucha, occipite aut post aures mox applicanda sunt vesicatoria: ac his omnibus durantibus feri lactis vinosi tenuis usus liberior, ptisana quædam grata vel decoctum hordei decorticati cum paucis vino mitiore sunt permittenda. Quo in casu sane ægrotus crebrius quidem bibere debet; licet non tanta copia, quanta in ardentibus vel putridis malignis febribus requiratur; tantum tamen

tamen assumat, quantum sufficit, ut dilutionis effectus promoveatur, sudor sustineatur, & sanguis loco vappidi acrisque laticis, qui perpetuo auferitur, novis & salutaribus repleatur fluidis. — Atque hoc respectu jusculum pullorum gallinaeorum tenue non minus ut alimentum quam medicamentum versus morbi inprimis decrementum utile esse, existimo; ac pari ratione tenuis cornu cervi gelatina, sagu, panatæ pauxillo vino & succo aurantiorum Hispaniensium aut limonum additis conveniunt.

Notatu quoque est dignum, ægrotos nunquam tam bene se habere, quam cum moderato sudore madescant; is enim subito caloris exacerbationem, humorum celeritatem, cæteraque removet. — At profusus sudor nullo unquam tempore, speciatim in principio aut incremento febris augeri, multo minus remediis fortioribus calidis, volatilibus alcalinis salibus, spiritibus cæterisque provocari debet; ea enim liquidum vitale nimium exhauriunt, ingens spirituum dejectio, tremor, tendinumque subsultus subsequuntur ac haud raro rigore, frigido viscidoque sudore, syncope aut ad coma proclivitate finiuntur. — Interdum inæqualis & singularum partium calor & rubor, cum magna anxietate, irrequie, delirio, difficultate spirandi & gravi pondere atque oppressione præcordiorum succedunt; ita, ut, aliquam adesse posse peripneumoniam, minus cautus credere queat observator: — sed hic in primis cave, ne sanguinem emittas, nam licet pulsus sit admodum celer, eum tamen valde parvum & inæqualem invenies: non pulsus solum debilis & tremulus, sed quoque pallida, aquosa & limpida urina, quæ plerumque cum istis est conjuncta,

sanguinem mittere vetant. — Præcordiorum oppressionem, pondus, anxietatemque a nervorum orgasmo, non vero a peripneumonica obstructione vel inflammatione ortum trahere, ista denotant symptomata: quo in casu etsi spirandi adest difficultas, spiritus tamen non emittitur calidus, sed respirationis genus est, quod suspirando & ingerniscendo perficitur, neque tussis ibi semper est conjuncta; ita ut hæc profecto ab aliquo organorum vitalium spasmo, non vero ab inflammatione oriantur. — Atque hoc in paroxysmis hystericis fatis manifestum est.

Igitur hic nervina, cardiaca remedia & vesicatoria femoribus, cruribus aut brachiis applicanda indicantur. — Ego plerumque sequenti bolo & potione salina utor.

Rx. Pulv. Contrayerv. c. gr. XV. (*)

Croc. anglic gr. jii.

Confect. Raleigh. ℥j.

Syrup. Croci. q. s.

M. f. Bolus.

Rx. Sal. C. C. ℥ss.

Succ. Limon. ℥iii.

Aq. alexit. simpl. ℥i℥.

M. peracta effervescentia adde

Spirit. Lavend.

Syrup. Croci ana ℥i℥.

M. f. Haust.

Hæc aut similia ut quinta, sexta vel octava hora cum julapio cardiaco temperante sumantur,
jubeo;

(*) Quando insignes tendinum tremores & subsultus adfunt, loco Pulv. Contrayerv. c. Moschi ℥ss. optimo cum successu utor.

jubeo; spiritus volatilis aromaticus aut foetidus in tenuiore vino vel lactis sero cum vino pomaceo parato, aut quod quibusdam in casibus præstat, in tenui lactis sero sinapino interdum dari possunt: quæ sine ullo magno apparatu habenda neque contemnenda sunt remedia præcipue apud pauperes. Hæc torpida vasa moderate stimulant & vim eorum oscillatoriam excitant; humores attenuant, diluuntque ac tali ratione sudorem ægrotum sublevantem facile promovent, qui subito erethismum, ut veteres appellavere, tollit. — Potio salina, methodo antea proposita parata magis per cutis poros transire est apta, quam si sal absinthii additur, quod urinam magis commovet. — Cum ego potionis antea præscriptæ utilitatem in asthmaticis casibus asseram, quilibet de ejus efficacitate in his facile judicare potest.

Vt vero ad propositum redeam, hæc spirandi difficultas, anxietas & oppressio nonnunquam præcedit eruptionem miliarem, quæ sæpius septimo, nono aut undecimo hujus febris die & interdum tardius apparet: — magna sane anxietas & præcordiorum oppressio quamlibet semper pustularum eruptionem in omnibus febrium generibus prægreditur. — Quam intempestiva & inconveniens tali in re sit sanguinis detractio, ubi maxima adhibenda est cura, ne naturæ operationes, hæc speciatim, quæ haud raro crisin efficiunt perfectam, turbentur, fugere debet neminem: lenibus e contrario cardiacis mitioribus, propriis diluentibus, similibusque sunt promovendæ; hisque interdum pauculum theriacæ Andromachi vel elixirii asthmatici addi potest; quæ non solum universalem illam ægritudinem, de qua conqueruntur, tollere solent, sed efficacius quoque dia-

phoresin aut sudorem moderatum lenemque promovent, quocum miliaris eruptio libere facileque prorumpit.

Ast quam utiles hi plerumque esse solent, sudores tamen profusiores raro aut nunquam, tunc quoque quando eos larga comitatur eruptio, conducunt; duas enim vel tres pustularum miliarium eruptiones, altera alteram excipiens cum largo atque diu continuato sudore vidi, ubi tamen nulla ratione levabatur ægrotus; quid? quod maximo ipsi erat detrimento, cum eum insigniter debilitaret. — Largi hi sudores plerumque profecto multo magis sunt symptomatatici quam critici, & subsequens eruptio sæpius tantum est symptomatatis symptoma; nam glandulæ cutis miliares valde turgidæ & post profusos sudores, in ipsa quoque perfecta sanitate, papularum efflorescentia apparent.

In tali profuso & colliquativo sudore sæpius vini generosi rubri (aliquo modo, si necesse erat, diluti) parvam quantitatem maxima dedi cum utilitate; cum moderaretur sudorem, ægrotum roboraret, & miliares papulas tunc fortasse simul præsentis juvaret. — CELSVS *vinum austerum quidem, sed tamen tenue & meraculum* suadet in morbo cardiaco, (*) quem febris nervosæ cum sudore colliquativo fuisse speciem, reor. — Præter ea versus morbi decrementum, ubi sudores abundantes valde debilitant, parcam dosin infra præscriptæ tincturæ corticis peruviani cum croco & radice serpentariæ virginianæ exhibeo, interponendo interdum rhabarbari dosin, ut putrida ex primis viis educatur colluvies; quibus simul remissio,

&

(*) Lib. III. c. 19.

& intermissio, quæ frequenter in febris nervosæ decremento incidunt, distinctæ magis & manifestæ efficiuntur, atque corpus ad corticis usum præparandi commodam exhibet opportunitatem. — Ego in genere corticem circa hoc tempus cum potionibus salinis, sale absynthii succoque limonum paratis, propino, quæ eum multo reddunt efficaciorum. Quam methodum has & istas quoque cum eruptionibus miliaribus conjunctas febres reddere breviores, persuasum habeo, quæ alias nimium trahuntur ac cum periculo revertuntur. — Aegrotos per quinque aut sex hebdomadas methodo sudorifera tractatos, & post tres vel quatuor miliaris eruptionis impetus superatos, prorsus diffuentes ac in proprio sudore innatantes stragulaque sub ipsis corrumpentes in hanc febrim incidisse, pluries perspexi.

Licet moderata aliqua diarrhœa interdum versus finem hujus febris evidentem afferat utilitatem; tantum tamen abest, ut crudæ, tenues & colliquativæ dejectiones illud efficiant, ut potius ægrotum mirum in modum subito deprimant; quando sunt lividæ, aut plumbei coloris, quæcunque earum sit consistentia, periculosum semper hoc erit phænomenon.

Nulla melioris præsagii evacuatio est, quam satis copiosa salivatio sine aphthis: ubi hæc incidit & cutis moderate madet, de ægroto meo vix unquam, quam debilis & stupidus quoque esse videatur, despero; — morbi in fine profecto sæpius efficit surditas, ut ægroti multo minus, quam re vera fieri solet, persentiscere videantur; non, quod varii hac rerum in ratione mortis e manibus effugientes, omnino fiant stupidi.

In omnibus his evacuationibus plenior, reficiens & diluens necessario requiritur nutritio, ut spiritus sustineantur, succorum quotidie deperditorum restituatur defectus & relictæ corrigantur. Quando ægroti nimio torpore & stupore sunt affecti, ad illam profecto eos sæpius allicere opus est; nam hoc omnino tam necessarium est, quam medicina.

His in febris rarissime crisis aliqua obtinetur perfecta; quibusdam in casibus tempus solum eis mederi videtur. Vix unquam concocta, sed cruda, pallida, & tenuis per totius morbi decursum est urina, atque haud raro nimium profluit: aliquando quidem post exacerbationes aut in sudore colore tingitur profundiore, sed sine eo, ut aliquid subsideat, parca emittitur in quantitate, & plerumque pinguedine quasi conspurcata.

Corporis lymphaticorum valdeque exasperatorum humorum lentorem nimium febrium lentarum & nervosarum esse causam aliquam conjunctam mihi manifestum esse videtur: & quemadmodum serum calore febrili concretum, nunquam iterum in fluidum ad œconomiae animalis usum aptum resolvitur, sed in acre putridum mutatur; sic quoque viscidam stagnantem lympham gradatim corruptione degenerare in putridum ichorem, qui per consueta colatoria aut artificiale quoddam emissarium eliminari debet e corpore, animo concipio. Etsi pori cutanei & ductus salivales in genere viæ sunt convenientissimæ; quædam tamen quoque pars sæpe per intestina & vias uriniferas removetur. — Licet vero hæ evacuationes interdum sint valde profusæ, has tamen non nimis cito esse cohibendas, nisi multo periculosiorem

fio rem materiæ morbosæ translationem in organa vitalia efficere velis, docuit experientia: sudoris subitanæ repressionem plerumque excipit rigor convulsivus, magna irrequies, præcordiorum oppressio, syncope cæteraque; — cum nausea, stomachi vitium, colica & delirium a fortioribus adstringentibus præmature adhibitis inducantur. — Quid? quod ipsorum vesicatoriorum effectus hoc in casu non cito nimis sunt intercipienti: quo plus enim illa in genere eliminant, eo melius est; sic quoque, si ea aliquo modo suppurant, bonum plerumque est symptoma; etsi enim hoc, humorum emitti acrimoniam, demonstrat; simul tamen naturam viribus istam expellendi polle, comprobat: — ita ut aliud, si prius vesicatorium fanescere incipiat, alii parti applicari debeat; nam non tantum stimulo, sed quoque humorum educationi, quam efficiunt, ista esse utilia, est adscribendum. — Pustulæ ardentes copiosæ sæpissime in hujus febris statu aut post eum erumpentes & haud raro suppurantes largeque emanantes, sunt naturalium vesicatoriorum genus, quod putridi corrodentis ichoris perrumpit claustra, atque viam, qua naturæ sit succurrendum, satis indicat.

Itaque ut hæc breviter complectar, ubi quædam harum evacuationum est nimia, illa prudenter quidem moderanda, sed non prorsus cohibenda est: ideoque aër frigidus, lintheamina frigida, liquores frigidi aut regimen frigidum minime conveniunt. — E contrario vero allaborare, ut calidioribus cardiacis, salibus volatilibus alcalinis, aëreque exæstuante sudor excitetur, isteque foveatur,

veatur, hoc profecto est, opprimere, non juvan ægrotum. Atque ut copiosa & crebrior albarum rubrarumque pustularum miliarium eruptio non morbi solum magnitudinem (ut dicitur), sed sæpius quoque perversam medicorum medendi methodum ostendit. Num melius erit factum, si magnam variolarum copiam per regimen valde calidum extricamus? Nihilo tamen minus hæc multo magis, quam illæ in completa critica evacuatione efficienda se commendant. — Ego vero ad omnes expertos provoco medicos, num unquam in variolis aut morbillis largum profusumque sudorem invenerint utilem: ego quidem illum sæpissime reperi perniciosissimum.

Qua in re fui verbosior, quoniam vulgari ista methodo febribus miliaribus per calidiora, sudoriferæ remedia & calidum regimen medendi multa millia fuisse trucidata, pro certo habeo. — Brevis, medicus tam in febribus miliaribus, quam in lentis & nervosis sine eruptionibus in id incumbere debet, ut naturæ in suis operationibus succurrat & succumbentem juvet; tali vero ratione, qualis cum generalibus œconomiae animalis legibus convenit; ita, ut evacuationes natura languente deficientes promoveat, aut profusiores & inordinatas temperet; ut eodem tempore curam habeat, ne ullo unquam in morbo, crisin quandam, quæ observationibus propriis & longa experientia, ordinata, constans & salutaris fuit reperiata, turbet, sed omni opera adjuvet. — Itaque ut exemplum hujus febris, de qua nunc egi, proferam, quando diarrhœa incidat nimis profusa, et moderato cardiaco opiato remedio, ut theriac

Andro

Andromachi & similibus coërceri potest, quæ irritationem compescendo atque evacuationem cutaneam promovendo, fluxum istum temperant; nam moderatos, æquales facileque provenientes sudores esse salutare, semper invenimus. — Eum vero uno impetu fortioribus cohibere adstringentibus, est naturæ molimina perturbare, cum ista tam alvum quam sudorem impediunt. — Quicumque vero methodum febribus lentis & nervosis medendi pleniorē addiscere cupit. ille egregium D. RICHARD MANNINGHAM consulat tractatum de *febricula* cæteraque.

CAPUT VIII.

De putridis, malignis, petechialibus febribus.

His nunc febrium putridarum, malignarum, vel pestilentialium petechialium considerationem jungamus & tunc methodum illis medendū breviter proponere pergamus.

Summe putridæ, malignæ & petechiales quoque febres sæpius a mera acrimonia in sanguine antea latente & febre accedente agitata oriuntur, sed febres pestilenciales & petechiales originem a contagio ducunt: ideoque omnes homines cuiuslibet constitutionis afficit, eaque propter magnam symptomatum affert diversitatem. — Cum enim susceptum contagium fere simili ratione ut acrimonia agat, valde differentes edet effectus, quando illud fortem & robustam corporis constitutionem cum sanguine denso glutinoso invadit; quando in debilem laxum corporis statum cum tenui diluto sanguine & laxiori ejus globulorum crasi irruit; atque ab utrisque differunt, quando illud incidit, ubi acres adsunt humores.

At enim vero hæ febres in genere majorem cum vehementia accedunt, quam lentæ & nervosæ, rigores, si adsunt, sunt fortes (nonnunquam fortissimi) æstus major & permanens, in principio tamen subitaneus, transiens & remittens; pulsus fortior aut durus, plerumque vero celer & debilis, licet aliquando lentus & per aliquod tempus æqualis appareat atque tunc tremulus & inæqualis. — Capitis dolor, vertigo, nausea &

vomi-

vomitibus mox quoque sub initio sunt insigniores. — Interdum dolor feverus fixus unum aut utraque tempora, vel unum aut utrumque latus ubi sita sunt supercilia, vel fundum orbitæ oculorum occupat. — Oculi semper admodum magni, tristes, flavescentes & haud raro aliquo modo inflammati apparent. Tumidum & magis pallidi quam consueti coloris esse videtur os. — Arteriæ temporales plerumque fortius pulsant & aurium tinnitus est valde molestus: sic quoque in febris progressu arteriarum carotidum sæpius vibratio oritur fortior, licet carpi pulsus sit mollior, imo quoque lentus: quod delirii imminenti signum est certissimum & plerumque ab aliqua obstructione cerebri insigniore provenit.

Spirituum prostratio, debilitas atque languor mirum sæpissime in modum subito increscunt, quanquam nulla incidit evacuatio, & hoc quidem sæpius fieri solet, quando arteriarum pulsus satis fortis esse videtur. — Spiritus plerumque non sine labore quodam trahitur & cum soni & anhelationis specie intercipitur, ipseque spiritus est calidus atque tædiosus.

Febrium harum paucae vel nullae sine lumbaginis specie aut dorsi & lumborum dolore obveniunt; universalis semper languor & ægritudo sæpiusque dolor major in membris persentiscitur. — Interdum magnus æstus, pondus & dolor cordis afficit scrobiculum; quæ porraceæ vel nigræ bilis vomitus & molestus valde singultus comitantur; id, quod rejicitur haud raro valde nauseosum spargit foetorem.

Quæ quidem in principio tantum alba erat lingua, quotidie fit nigrior & aridior; interdum ei
est

est color lividus splendens cum pustularum obscurarum specie in apice, interdum est nigerrima; & ita per plures subsequentes durat dies; neque color hic post plurium interdum dierum spatium crisi quoque bona peracta disparet: in summo morbi incremento ista plerumque maxime arida, rigida & nigra vel obscurioris aurantiorum coloris efficitur. — Hinc vox inarticulata & intellectu difficilis.

Sitis in febris incremento plerumque est ingens, ac vix nonnunquam restingui potest; nihilo minus nullum potus genus placet, sed omnia obveniunt amara & insipida: alio vero tempore admiratione est dignum, ægrotum nulla de siti conqueri, licet os atque lingua insigniter sint sœda & sicca; quod semper periculosum est symptoma ac phrenitide vel comate terminatur. — Sordibus valde nigris teancibus versus ejus statum in primis obducuntur labia atque dentes.

Febris in impetu urina sæpius cruda, pallida vappidaque est, sed in progressu colore tingitur profundiore ac frequenter lixivium forte aut *urina citrina* cum parva sanguinis quantitate tincta esse videtur, nihil in ea subsidet, neque nubecula apparet, & sic per varias subsequentes continuat dies: gradatim fit obscurior, cerevisia saturata similis, coloris profundioris ac valde putride & intolerabiliter fœtet. — In febribus petechialibus sæpius urinam fere nigram valdeque fœtentem inveni; ista speciatim *Dom. SCHIRLEY* nautarum chirurgi fere prorsus nigra & quod in ea desidit, fuligini erat simile: multis maculis nigris & vibicibus obtectus dysenteria cruenta & comatosa phrenitide afficiebatur, atque decimo tertio circiter die moriebatur.

Alvi dejectiones in primis versus febris incrementum aut in ejus declinatione maximam partem intolerabiliter foetent, virides, lividae vel nigrae sunt saepiusque sanguinem & severa tormina habent conjuncta. Quod si istae magis flavae & obscurae sunt, minus imminet periculum: summum vero, quando illae, cujuscunque sint coloris, sine sensu profluunt. Pari ratione symptoma est pessimum, si abdomen durum, tensum & tumidum post dejectiones remanet profusiores; hoc enim plerumque inflammationem aut destructionem intestinorum subsequitur. — Moderata diarrhoea haud raro est valde salutaris & natura interdum solam hanc viam eligere videtur, qua materiam removet morbosam.

Si quando nigrae, lividae, viridis aut castanei coloris apparent maculae, de malignitate dubitat nemo: quo vero floridiores sunt maculae, eo minus metuendum est; si petechiis nigris aut violaceis color inducitur floridior, bonum est signum. — Magnae istae nigrae vel lividae maculae fere semper cum haemorrhagia profusiore sunt conjunctae. — Parvae, obscurae, castanei coloris maculae, *lentiginibus* similes non minus, quam lividae & nigrae, ostendunt periculum, licet illas raro tantum comitetur sanguinis eruptio: ingentes, frigidos, viscidosque sudores saepius habent conjunctos, quibus quidem, sine aegri tamen levamine, nonnunquam disparent. — Petechiarum eruptio est incerta, interdum quarto aut quinto, interdum non prius, quam undecimo die vel quoque tardius apparent. — *Vibices* vel latae, lividae aut obscurae virides striae raro prius quam versus terminum mortiferum erumpunt. — In febribus quoque malignis saepissime occurrit exanthema

morbillis simile sed profundioris ac luridi coloris, ubi cutis & pectus speciatim quasi ut marmora est variegatum: quod in genere malum est symptoma, quodque sæpius admodum funestos excepiſſe effectus, vidi.

Circa undecimum aut decimum quartum diem sudoribus profuſioribus exortis petechiæ interdum diſparent, & magna *albarum, miliarium puſtularum* erumpit copia: raro hæc inſignem aliquam attuliſſe utilitatem perſpexi; aſt, ſi pruriens, dolens & *rubrum* oritur *exanthema*, id plerumque ægrum inſigniter relevat; hoc quoque efficiunt latæ, ardentes, aquoſæ puſtulæ aliquando in genis, pectore, humeris, aliisque partibus erumpentes. Pari modo *eruptio ſcabioſa* circa labia & nares ſalutarium ſymptomatum eſt certiffimum, quod quo magis ardet & prurit, eo melius eſt. — Multo vero incertioris atque periculoſioris exitus ſunt ſubruffi obſcuriorisque coloris aphthæ: neque iſtæ inſigniter albæ adeoque largæ, ut lardo appareant ſimiles, plura bona promittunt. — Has cito magna deglutiendi difficultas, dolor ac faucium, œſophagi cæterarumque partium exulceratio cum perpetuo ſingultu ſequitur: totus denique primarum viarum canalis afficitur, dysſenteria cruenta accedit, quam inteſtinorum excipit ſphacelus; prouti id ex nigris, ſanioſis, cruentis, intolerabiliter foetentibus, ſummeque inſeſſis manifeſtum eſt deſectionibus.

Sæpius verſus febris finem vibices aut latæ, nigræ & cœruleæ ſtriæ, ſugillationi ſimiles in conſpectum prorumpunt; quæ, ſi cum livore & frigore extremarum corporis partium ſunt conjunctæ, certa mortis appropinquantis ſunt ſigna: ego nigritiem uſque ad medium brachii articulum fere diffu-

diffusam & manus ut in mortuo frigidas unum vel alterum diem ante ægroti mortem perspexi. — Notatu dignum exemplum ante aliquot annos in matrona HOPKINS deprehendi, ad quam die morbi septimo vocabar. Stupida erat & aliquo modo delirabat, perpetuo, quasi maxima tristitia affecta, ingemiscebat, & de gravissimo pondere & oppressione pectoris conquerebatur. Pulsus erat celer, parvus, tremulus, inæqualis, & respiratio brevis, intercepta ac difficilis; per longum temporis spatium ne specie quidem somni reficiebatur, valde tamen stupida jacebat; nullo magnopere ardebat colore, licet sitis vix restingui posset; lingua non admodum arida sed subnigra apparebat, gula aliquo modo dolebat & cum difficultate deglutiebat ægrota: oculi erant torvi, fixi, & inflammati. — Die octavo sudore diffuebat profusissimo, atque lingua profus nigra aut potius livida ac insigniter arida fiebat: versus vesperum catamenia prorumpentia immoderatus profluebant, (nutricem agebat & primum post partum iterum accedebant) sudor continuabat & male olebat. Nono die vibices, vel magnæ nigræ maculæ variis corporis in partibus proveniebant, alia speciatim in apice aliaque in dorso narium, quæ non minus, quam pustulæ magnæ fere nummi aurei magnitudine in genis colorem induebant nigrum. — Catameniorum fluxu die decimo cessante ægrota vehementer alvi dejectione afficiebatur atque insigniter intumescebat abdomen. Eius ungues & manus valde nigræ ac marmoribus observabantur frigidiores. Urina & alvus invita profluebant & sine ullo sensu usque ad undecimum jacebat diem, quo tandem moriebatur. — Quatuordecim horis ante mortem intolerabilem spargebat odorem,

G 2

rem, licet omni, qua fieri poterat, cura pura conservaretur.

Verbum *malignum*, quod febribus additur, per plures annos magna notatum fuisse ignominia, haud ignoro, atque sæpissime, ut probabile est, ad ignorantiam obvelandam vel ad curationem extollendam fuit adhibitum. — Profecto autem talis natura ipsa fundata est appellatio, nomen ad minimum requiritur, quo talem morbum, qualem nunc proposui, a consueta inflammatoria febre distinguamus: ipsa sane loquendi formula *febris inflammatoria*, alia quoque inveniri febris genera demonstrat. — Parum fortasse interest, num illam putridam, malignam aut pestilentialem appellare velis; — quando petechiæ erumpunt, quilibet illam exanthematicam aut petechialem vocat, — & quando a contagio exorta est, contagiosam. — Ego quidem de verbis contendam cum nemine, id tamen necesse est, ut aliquid habeamus, quo nostras ideas cum aliis communicare queamus, quæ ubi bene sunt definitæ, insignis quædam rixæ causa relinquitur nemini.

SYDENHAMII viri istius magni memoriam maximo in honore habeo; nihilo secius omnes febres, pestem quoque ipsam ut febres mere inflammatorias eum tractasse, profitendum est, ejusque medendi methodus magis universaliter convenit & imitanda est, cum egregie illis, quæ a lentore dependent inflammatorio, sit accommodata. — Ast in omnibus, ipsis quoque in variolis, quas in genere egregie admirandaque ratione descripsit & summo cum judicio tractavit, non est imitandus. — Procul dubio occurrunt febres, quæ aliquo modo plura, quam lanceolam, cerevisiam secundariam & purgans requirunt. Num febris
lenta

lenta & nervosa ita tractari poterit? num variis cum variolarum speciebus, febribus petechialibus, miliaribus cæterisque ita agendum erit? Ad omnes expertos & rationales provoco medicos. — Sed honore afficiatur, qui honore est dignus: regimini calido sudorifero & exæstuant, quod tunc temporis in omnibus febrium speciebus adhibendimos erat, recte se opposuit illudque rejecit, atque convenientes evacuationes ac regimen temperatum diluens, frigidum induxit: methodum omnibus febrium inflammatoriarum & ardentium speciebus convenientissimam. — Meræ vero evacuationes & frigida aquosa diluentia non cuilibet constitutioni & omnibus febribus conducunt. — Ast dum vitamus vitia, plerumque contraria committimus, & assumpta sententia alterum aliquando ita instigare potest, ut *fere flammulam extinguat vitalem* atque alterum, ut *machinam incendat*, ne *deleterio miasmati* in illa concedatur locus.

Quod si febris est naturæ conamen, lædentis alicujus vel morbosæ materiæ exterminationem molientis, prouti certissime deprehenditur, inde profecto istam cohibere, non semper conveniet. — Caloris accessus in febre tertiana lentorem humorum attenuando & obstructionem in extremis arteriarum capillarum ramis removendo, paroxysmum terminat. — Sanguinis emissio & purgatio intempestiva eam sæpius valde protrahunt atque & anomalam & periculofam reddunt. — Quando variolarum contagium cum sanguine communicatur, febrim excitat, quæ, si illæ mitioris sunt indolis, ipsa eruptione perfecta cito terminatur, & tunc cessat, cum febris aut naturæ conamen morbi materiam expulerit. — Interdum vero ob profusas evacua-

tiones, ob immoderatum timorem, spirituum abjectionem & minus conveniens regimen non tantum ei superest vigoris, quantum requiritur, ut morbum per crisin expellat convenientem; sed pustulae pallidae, alidae, sessiles remanent crudae neque consueto modo maturescunt. — Atque hoc haud raro fieri solet in aliis exanthematicis febribus, imo in peste ipsa.

Itaque ratio, cur sanguis in principio talis febris fit detrahendus, praecipue haec est, ut, ne febris nimium exacerbata in cerebro, pulmonibus aut aliis ad vitam necessariis partibus excitet inflammationes, praecaveamus; ad quas excitandas magna spissi & densi sanguinis copia, vehementius mota & calefacta valde inclinatur. — Sanguinis profecto emissio in morbo contagioso, qui quidem solo a contagio excitatur, non indicari videtur; quoniam contagium intime cum humoribus est commixtum, & quoniam, cum parvam sanguinis quantitatem emittas, totum contagium parum imminuis, quod, seu sanguinem emittas seu relinquoas vel majores vel minores edet effectus. — Atque variolarum inoculationis experimentum nos docet, minimam materiae variolosae in sanguinem introductae quantitatem excitare posse variolas: & in aliis quoque casibus, qualis est vel viperae vel canis rabidi morsus, nobis similia occurrunt: in hoc, quod in transitu sit dictum, parvum vulnus pejus est, quam magnum dilaceratum: cum hoc veneno iterum exitum permittat liberiores.

Si quando fermentum cum liquore aliquo fermentante intime commiscueris, fermentationem, parte aliqua liquoris ablata; non impedies: nam quaelibet fermentantis liquoris pars est fermentum.

mentum; sic contagium in sanguinem receptum in quamlibet ejus partem vim suam exferit. — Refrigerando profecto, acida addendo, cæterisque fermentationem moderari poteris; atque si ea nimis est vehemens, disruptionem vasis (nimis pleni & obturati) proprium permittendo exitum impedire poteris: sic in febribus contagiosis per sanguinis detractionem ejus quantitas diminui & nimia distensio, inflammatio, vasorumque disruptio averti ac æstus infringi potest: quæ alias vim contagii insigniter augere & totam humorum massam in merum gluten inflammatorium pervertere valebunt. — Quod si autem ut in comparatione pergam, liquorem fermentantem nimium refrigeras & fermentationem præmature suppressis, is totus vappidus & glutinosus redditus nunquam per convenientem despumationem purificatur aut bonus vinosus fit liquor. — Ita quoque, si contagio recepto naturæ vires sanguinis detractione cæterisque nimium infringis & ejus operationem in humoribus morbois despumandis (ut SYDENHAMIVS loquitur) intercipis; morbum augebis, qui totam sanguinis massam in putridum ichorem aut saniem mutat. — Cæterum cum sanguinis emissio materiam imminuat inflammantem, quanquam contagii scintillam non prorsus exstinguat, inde, ubi fortasse quis sanguine abundat, egregie convenit. — Nihilo tamen secius effectum suum edet infectio; atque ego quidem non minus copiosas & malignas post largiorem sanguinis detractionem vidi, quam unquam, quando illam omisi. — Porro vero pestem, quæ primum inter febres contagiosas occupat locum, sanguinis ad minimum majorem detractionem rarissime perferre, pro certo habeto, uti ex optimæ notæ auctoribus apparet.

Huic vero capiti paucis verbis de curatione, quæ febribus, de quibus speciatim hic egimus, conveniat, additis finem imponamus. — Primo autem id annotandum est, quod, licet febres malignæ & pestilenciales in ipso eorum impetu spiritus valde deprimant & mirandam subitanamque debilitatem, quando in primis a contagio sint obortæ, inducant, aliqua tamen sanguinis plerumque requiratur detractio, (quid? quod in robustis & qui sanguine abundant, sit necessaria), ut non moles solum movenda diminuatur & ipsis vasis pulsantibus contractio efficiatur liberior; sed quoque ut quælibet inflammatoria obstructio, quæ mox sub ipsum initium accedere possit, avertatur, ac ut simul moderentur attritus & æstus, qui in primis morbi diebus sæpius sunt insigniores, qui partes sanguinis salinas & sulphureas magis magisque extricant, acrimoniam augment, putrescentem humorum statum juvant & actioni morbi materiæ insigniter favent. — Igitur hæc indicata, cum primum fieri potest, est instituenda. — Pulsus celer, tensus, æstus acrior, magna spirandi difficultas, cordis palpitatio ac dolor capitis dorsique vehemens manifeste illam postulant. — Licet vero rigor, qui æstum & præcordiorum oppressionem præcedit, sit insignior; minorem tamen sanguinis copiam, quam in vera peripneumonia, quæ haud raro pari modo invadit ægrotos, esse detrahendam, bene observari debet: ast subitanea debilitas & magna spirituum abjectio, tremor manuum, pallor cruditæque urinæ, cuncta hæc, si nulla tussis neque spiritus calor adest, alteram ab altera distingunt. Siquidem hac in re eo minus quis decipi potest, quando putridæ, petechiales aut pestilenciales febres grassantur & aëris constitutio ad illas inclinat. — Quocunque modo hoc eveniat,

niat, e vena missus mox demonstrabit differentiam sanguis; qui in febribus malignis multo laxioris texturæ & mollioris est consistentiæ (licet is satis floridus appareat) quam in pleuritide & peripneumonia: qui si prima in missione satis splendens & sine alba tenaci apparet pellicula, si is præcipue ex brachio destillat neque pleno effluit flumine, is tamen frigidus in densum & firmum coit crassamentum. — Si quando istam alia prorsus ratione deprehendis, quocunque in casu caveto, ne fluidum vitale nimium prodigas.

Itaque, licet necesse esse possit, ut fortibus atque robustis in ipso febrium contagiosarum principio sanguinem detrahamus, febris tamen naturam sollicite attendere nos oportet, cum a contagio sit oborta, quod non minus *sanguinem*, quam præcipue *spiritus animales* afficere videtur: quod subitanam sensuum obnubilationem, debilitatem, tremores & magnam spirituum prostrationem ipso in impetu evidenter demonstrare, existimo. — In peste homines quasi fulmine icti subitanea morte fuerunt correpti sine ulla antegressa febre vel quoque ægritudine. — Fieri vix potest, ut subitanam morsus serpentis caudisonæ operationem, qui sæpius unius aut duorum minutorum spatio minore necat, & subitaneum mirumque nonnullorum odoramentorum effectum quibusdam in hominibus explicemus, quæ fere uno impetu totam naturæ œconomiam quam maxime perturbant & convellunt. — Effluviorum electricorum roboris effectus jam satis cogniti non solum hanc corroborare videntur ideam, sed quoque modum analogum, quo hoc efficitur, ostendunt. — Quicunque hac de re plura cognoscere avet, consu-

lat virum illustrem D. MEAD in introductione tertiae editioni libri sui addita.

Nervi vero ac spiritus animales contagii miasmate affecti non tantum, quantum sufficit, fibras musculares & vasa agitant; inde magna debilitas & nimis debilis systematis vasorum oritur impulsus; indeque aliis locis concrefcit, & aliis omnino diffolvitur sanguis. — Cordis auriculæ & ventriculi illorum, qui peste extinguuntur, sanguine grumoso amplius distenta inveniuntur, cum sanguis ad cor regurgitet, quod tantis viribus non pollet, ut istum propellat; nihilo minus sanguis in aliis vasis adeo tenuis & dissolutus apparet, ut is haud raro, qua data porta, erumpat: TIMONI (*) aliique illum in orificiis, quæ sanguinis missione & scarificatione sunt facta, difficulter suppressi, annotavere. — Quod pari ratione interdum in consuetis febribus petechialibus & pestilentialibus observavi.

A peculiari filamentorum nervosorum & subtilissimæ atque maxime attenuatæ fluidorum animalium partis adeo variis in hominibus differentis dispositione mira illa & quidem eandem ob causam dependet effectuum diversitas. — Herbæ, floris, moschi odor, qui sexcentos homines reficit, in quibusdam animi inducit deliquium. — Effluviorum electricorum vis varios homines varia valde ratione, ad minimum vario afficit gradu; idque probabiliter non solum ob differentem spirituum animalium crasin, sed quoque ob nervearum fibrarum tensionem, robur cæteraque differentia: haud secus ac mufices chordæ differentis longitudinis & tensionis modo valde differente una eademque affi-

(*) Vid. Comment. philosoph. Soc. Reg. Anglic. N. 364.

afficiuntur nota. — Id fortasse aliqua ex parte in peculiari nervorum & spirituum animalium proprietate positum esse videtur, alios peste, variolis, cæterisque facilius, alios nunquam infici, quamquam circa eos illis laboret magna turba.

Quacunque vero ratione sese hæc habeant, contagium solidorum robur frangere & sanguinem dissolvere certum est; ita ut, si nobis injecta est suspicio, febrim a contagio fuisse excitatam, caute in sanguine emittendo sit agendum, licet quoque symptomata satis insigniter in principio exacerbata, ut larga satis quantitas detrahatur, imperare videantur. — In pleuroperipneumoniis & peripneumoniis malignis hac in re vidi crebriores atque acerbe tuli gravissimos errores, speciatim annis 1740. 1741. & 1745. — Itaque, licet quidem prima sanguinis emissio admodum convenire queat, subsequens tamen non ita conveniet, immo erit perniciosa. — Sanguis primum emissus sæpius floridus, viginti horis post detractus, plerumque lividus, niger & tenuior atque tertium lividus, dissolutus ac saniei similis apparet. — Hoc crebrius in malignis petechialibus febribus accidit: interdum sanguinis crasin ita perturbatam observavi, ut in ejus fundo pulvis niger, fuligini similis subsideret, pars vero superior aut cruor lividus aut species obscure viridis & mollioris esset gelatinæ. — Porro his in casibus pulsus sæpe post secundam sanguinis detractionem, immo nonnunquam post primam mirum in modum decrescit: ego vero hoc pluries non sine maxima cura & sollicitudine & quidem tum observavi, cum existimarem, pulsum cæteraque satis indicare, necesse esse, ut sanguis iterum detrahatur. —

Igitur

Igitur tam necesse est, ut febris epidemicæ peculiarem bene attendamus naturam.

Vix ulla febris contagiosa aliquem invadit, quin ventriculum male afficiat & vomitum excitet. Cum effluvia morbi cum saliva cæterisque degluttiantur, nonne illa, aliqua ad minimum ex parte natura cooperante per vomitum adjutum abluuntur & rejiciuntur? — Cujus ope quoque aliqua biliosa, aeris, putridaque colluvies, quæ forte in ventriculo hæret, educitur: quæ alias corruptione magis incrementum magnam malorum symptomatum varietatem produciens, morbum principalem valde augebit. — Siquidem sine eo, ut ars succurrat, vomitu nonnunquam frustra evacuationem molitur natura, & quidem adeo vehementer, ac si conveniens emeticum & proprium abluens fuissent adhibita: quid? quod si aliquid ad vomitum promovendum assumitur, id non minus faciliorem & efficaciorum reddit, quam quoque materiam irritantem educendo vomitum ipsum suppressere valde intendit. Tunc vero hoc moderatioribus semper efficerem medicamentis, qualia sunt infusum aut decoctum ipecacuanhæ, oxymellis scillitici, cum tenui florum chamomillæ vel similium infuso. — Mera calida aqua vomitum ciendi methodum haud comprobo, cum antea immensa ingurgitari debeat quantitas, quam vomitus excitetur, quæ nonnunquam ventriculum tantum in gradum aggravat, ut ejus robur ponderi in eo hærenti resistere nequeat, neque istud rejicere valeat: ita ut quo plus bibitur, eo minus munere suo fungi possit, atque sic nimium distentus prorsus imbecillis reddatur ventriculus, unde tristes subsequi possunt effectus. — Ergo quocumque in casu vomitus unam aut duas mensuras haustas
non

non sequitur, vestro digito aut penna excitate evacuationem ac omni opera cavete hanc potius ingurgitationem, quæ sæpius nimis præmature dari solet. — Qua occasione existimo, hanc observationem, ubi ventriculus nimium distentus nulla ratione agere neque ullam rejicere valet, haud secus ac urinæ vesica nimis repleta ne guttulam urinæ reddere potest, demonstrare, *vomitum* a sola *diaphragmatis* & *musculorum abdominalium* actione non dependere, ut D. CHIRAC aliique asserunt; nam maximus eorum nixus sæpius ne speciem quidem alicujus effectus in ventriculum aut vesicam nimium repleta edit: — In hac, ut sæpius ad catheterem confugiamus, cogimur.

Quod si post ventriculi ab'utionem non cessat vomitus, parum theriacæ Andromachi cum convenienti mixtura stomachica detur, quæ ex sale absinthii, succo limonum, aqua menthæ, cæterisque componi potest, ac fomentum aromaticum, vel potius cataplasma ex speciebus aromaticis cum theriaca paratum applicetur, quæ plerumque bene succedunt, quando omnes aliæ res deficiunt.

Non ventriculus solum, sed totus intestinorum canalis sub febris initia evacuari debet; ego vero, rationem & experientiam, hoc efficiendi methodo moderatiore demonstrare necessitatem, pro certo habeo; clysmata ex lacte, saccharo & sale, laxantia ex manna, cremore tartari, sale cathartico GLAUBERI, tamarindis & rhabarbaro sunt, quæ ego præ reliquis vel sola suadeam. Ab acrioribus ac fortioribus purgantibus vidi effectus pessimos. — Sennæ quoque usum dissuadet HOFFMANNVS (*). Antea proposita mitiora & lenia emetica

(*) Vid. Opera Genevæ in fol. Tom. II. Cap. de Febribus petechial. veris p. 84. seq.

emetica ac eccoprotica porro in eo præstant, ut repeti & sensim sensimque dari possint, prouti putrida biliosa colluvies primas in vias irruit. — Tali ratione sollicitudo me non tenet, quin vomitum aut unam vel alteram alvi dejectionem promoveam, quando illud quocumque febris tempore gustu oris amaro nauseoso, ventriculi ægritudine, ructibus nidorosis fœtidis, nimia alvi obstipatione, abdomine tumido, borborygmis, doloribus vellicantibus cæterisque indicatur.

Quamquam crudos humores in principio, antequam fuerunt cocti, purgare generatim dissuadet HIPPOCRATES (*); in principiis tamen, si humores turgent atque evacuationem moliuntur, purgare comprobatur: sic cholera morbus est naturæ conamen bilem acrem superabundantem removendi. — Quod si febres putridæ malignæ autumnales a cholerae adustæ putrescentis, ut veteres appellavere, redundantia in hepatis, ventriculi cæterorumque regione exoriantur, quod sæpissime fieri solet, quando calida æstas prægressa bilem, salia & olea animalium insigniter auxit & exacuit; tunc profecto talia moderata emetica & cathartica, qualia proposui, mox in principiis sunt adhibenda.

Bilis partes procul dubio in omnibus putridis malignis & petechialibus febribus nimium præ aliis dominantur. — Fellis vesica ductusque biliiferi semper in illis nigra & viridi bile repleta inveniuntur, qui morbo pestilentiali fuerunt necati; sic quoque ventriculus duodenum, cæteraque. (**) — Quod si nunc putrida hæc bilis non educitur, ista

(*) Aphorism. 22. Sect. I. & Lib. de humoribus.

(**) Vid. Traité de la Peste, Paris 1744. 4to.

ista magis magisque corrumpitur, & magnam anxietatem, ventriculi ægritudinem, dolorem cæteraque excitat, atque resorpta & ad sanguinem delata mala inducit infinita, genus nervolum valde irritat, crasin sanguinis destruit & lympham in arrodentem pervertit ichorem. — Itaque ubi ejus redundantia signa adsunt, eam sine mora vomitu aut purgatione, prouti natura hoc indicat, evacuare oportet. — Summo aliquando cum gaudio his putridis in febribus mox post vomitus accessum vel unam alteramve alvi dejectionem perspexi mutationem, qua mirum in modum levabatur ægrotus; ubi anxietas incredibilis, præcordiorum pondus, continua nausea, ructus atque singultus præcedebant. Linguae impuritas summa, nausea & pondus ventriculi, cum gustu nauseoso amaro, horribili, foetente & inviso spiritu atque ructibus rationem ventriculi declarant atque dejectiones intolerabiliter foetentes, nigrae, biliosae hujus evacuationis & necessitatem & utilitatem indicant. — Quod si venenum aliquod in ventriculo aut intestinis hæret, de necessitate illud ut primum fieri potest educendi nulli profecto dubitabimus; atqui bilis sane putrida minus parum est perniciosa, quam actuale venenum. Circa harum febrium statum aut septimum inter & decimum quartum diem natura propria ex voluntate per vomitum vel quod crebrius fit, per alvum laxam putrida ista biliosa colluvie se liberare, molitur; atqui ejus consuetæ operationes semper arte sunt adjuvandæ; ego quidem pro rerum ratione generatim die octavo aut nono moderatum exhibeo laxans, nisi quædam eruptio appareat, vel sudor quidam bonus hoc interdicat. — Vsque ad hoc tempus raro ullum purgans præter mannam, cremorem tartari aut similia in ipso prin-

principio adhibeo (in primis si mihi morbum magis a contagio quam putrida a faburra ortum esse, enata sit suspicio) nihilo minus clysmma emolliens, laxans quolibet secundo aut tertio die, prouti ratio id postulat, injicere jubeo. — Laxans hoc toties de tempore in tempus repeto, quoties id symptomata indicant atque ejus operatione durante ægroto meo cardiaca diætâ conveniente potu & medicamentis succurro. — Qua ratione non solum congeriem & incrementem corruptionem hujus putridæ biliosæ materiæ in primis viis, sed ejus quoque resorptionem & transitum in sanguinem præcaveo; atque pari modo ulterior morbosæ materiæ effusio in intestinorum canalem excitatur indeque ex corpore eliminatur. Quam moderatam purgandi methodum circa hoc tempus his in febribus per plures annos summe utilem inveni; sed in purgantia ex *aloe*, *scamONIO* & *colocynthide* parata increpo: quæ in tali putrido, dissoluto, acri sanguinis statu sunt venena, non medicamenta: & quicumque illis tali in casu utitur, is cerebri sui intestina, si ipsi talia ibidem sunt, purget. — Nimis sæpe profecto sine istis fortioribus stimulantibus vires suas nimium intendit natura & ruit in profusam diarrhœam vel dysenteriam subito mortiferam, nisi refrænetur; — hoc vero plerumque incidit, si materia biliosa corrupta nimis diu, ut eo magis putrescat, in intestinis foveatur; atque his præveniendi, ut istam ex eis conveniente tempore ac justis intervallis expellamus, via est optima. — Quod si nobis talis immoderata minatur evacuatio, ad convenientia adstringentia, alexipharmaca, theriacam Andromachi, Confect. Fracastorii, tincturam rosarum, vinum rubrum cum cinnamomo coctum confugere debemus, ast præter hæc omnia, si casus valde urget, clysmate adstrin-

adstringente ex confect. Fracastorii, vel theriaca Andromachi cum parva decocti tormentillæ, rosarum rubrarum aut terræ japonicæ quantitate parato succurrere oportet. — Quorum vero usus non parum requirit prudentiæ; nam diarrhœam criticam præmature suppressere, semper est periculosum; atque ego quidem, hoc nunquam faciendum esse sine eo, ut una aut altera rhabarbari præmittatur dosis, existimo. — Antea, quam huic paragrapho finem impono, non possum, quin annotem, me diarrhœam, licet eam in statu aut declinatione harum febrium sæpissime criticam & salutarem invenerim, generatim tamen in ipso principio deprehendisse noxiam: si ea in primis valde tenuis, serosa & profusa est. — Nihil sane magis, diarrhœam salutarem esse, demonstrat, quam si bonus sudor moderatus vel calidus cutis mador istam comitantur.

Quamquam natura sæpius materiam morbi in febribus putridis malignis vomitu & alvo eliminare annititur; ejus tamen magis constans & maximum per cutis poros observatur conamen. — Me nunquam harum febrium aliquam cognovisse, quæ perfecte judicata aut sublata sit, donec major aut minor eruperit sudor, sancte assero. — Quando is moderatus, calidus & æqualis per totum corpus diffunditur, & is est, qui bonus appellatur; quando is circa morbi statum accedit, & pulsus paulo ante liberior, mollior & tranquillior fit atque eo durante ita manet, semper est salutaris: — ast, si sudor profusior, frigidus, viscidus & inæqualis circa caput & pectus tantum provenit, multo plura ab ipso timenda, quam speranda sunt. — Si quando sudores in principio erumpunt profusi, ii sunt plerumque perniciosi; si speciatim superveniat rigor.

Cum vero sudores sint utiliores, qui magis naturæ, quam artis ope excitantur; inde isti nunquam nimis cito aut nimis fortiter sunt extricandi vehementioribus medicamentis, regimine, cæterisque; illum juvare & fovere sufficit uberioribus subacidis diluentibus, moderatis cardiacis atque diaphoreticis; quæ præcipue salia diluunt & abluunt, acrimoniam temperant & majus putredinis incrementum ac sanguinis dissolutionem impediunt, tonumque solidorum conservant & roborant.

Cum autem homines valde differentis constitutionis tam quoad fluida, quam quoad solida morbis afficiantur contagiosis, inde pro varia rerum ratione differens requiritur medendi methodus; illi, quibus sunt fibræ fortes, atque sanguis uberior densus, non talibus calidis indigent medicamentis, qualibus debiles & phlegmaticos juvare opus est. Nihilo minus id in genere est annotandum, quod, cum sanguis reliquique humores in febribus pestilentialibus & petechialibus ad dissolutionem, stagnationem ac putredinem inclinent, talis methodus, quæ vim vasorum contrahentem tuetur & putredinis progressum avertit, sit necessaria: vegetabilia & quoque mineralia convenientem in modum præparata acida huic consilio maxime inserviunt; & illi in primis conveniunt subastringentia alexipharmaca. — Salium autem atque spirituum alcalino volatilium usum valde esse periculosum, pro certo habeo: cum ea procul dubio statum humorum putrescentem augeant eosque ut plura irritamenta ad citiorem incitent, destructionem: — siquidem, largiorem horum usum sine ullius contagii accessu, in perfectissima quoque sanitate corruptionem ac dissolutionem

tionem sanguinis, atque talem febris speciem excitare, compertum habemus. — Fortasse miasmata pestilentialia ipsa nihil aliud sunt, quam salia animalia summe volatilia & attenuata: — febres pestilenciales a putridis cadaverum exhalationibus post prælia, oppugnationes cæteraque exortæ hoc ostendere videntur.

Quæ nunc de salibus alcalino volatilibus proposui, me ad usus vesicatoriorum his in febribus promiscui ducunt considerationem; utpote quæ his in casibus periculosis tanquam certissima *spei anchora* a quibusdam æstimantur: hæc vero sæpius nimis præpostero & minus conveniente modo, in principio præcipue, ubi febris increfcit, neque ullo indiget stimulante, applicari existimo; cantharidum enim actio non tantum solam cutim, sed totum quoque nervorum & vasorum afficit systema: Igitur, quando irritatio & impulsus jam sunt nimii, ut plerumque harum febrium in principio fieri solet, ea certe sine ullo applicantur judicio. Siquidem harum muscarum salia simili fere ratione ut salia alcalina volatilia vim suam exferunt, & profecto dissolutionem, indeque sanguinis putredinem promovent. — Naturam nonnunquam incitamento indigere posse, imo sæpe versus harum febrium inprimis declinationem indigere, res est certissima; quando solida torpent, circulatio languescit, spiritus sunt effœti, & comate corripitur æger; tunc vesicatoria sunt applicanda & utilitatem præstant eximiam, quocunque febris tempore talis symptomatum accedit series. — Ast in rerum antea propositarum ratione effectus valde perniciosos nimis præposteram eorum applicationem subsecutos esse, vidi sæpissime, quales sunt pertinax pervigilium, delirium, urinæ

suppressio, tremores, subsultus, cæteraque. Quade re, ut antea juniores medici, quam liberaliores sint cum *salutari hac severitate*, BAGLIVIVM de usu & abusu vesicantium consulant, auctor suasorque sim: istumque eo melius intellecturi sunt, si antea ejus tractatum de fibra motrice & BELLINVM de stimulis perlegerint. — Quibus porro addatur, quod, ubi quædam in affectibus acutis cuti imponantur vesicatoria, æger serum lactis, emulsionem, aut alium quendam subacidum & demulcentem largiter bibere debeat liquorem: nisi fere tanta ab hoc remedio, quanta ab ipso morbo, tolerare velit.

Camphoræ, magnæ, istius cantharidum acrimoniæ correctricis ut mentionem injiciam, jure expectari potest; atque hoc consilio illa frequentius utor, cum, nihil *spicula salium* quam hoc summe *subtile, volatile, vegetabile sulphur* efficacius obtundere, bene cognitum habeam; immo mercurii quoque præparationes hac multo redduntur mitiores. — Ast in his putridis petechialibus febribus eam multo præstantiorem ob finem, diaphoresin vel lenem sudorem promovendum, convenire existimo, qui in universum talibus in casibus maxime invenitur salutaris: nihil vero profecto hoc magis, quam camphora efficit, quæ eo magis præstat, cum non tantum, quantum alcalino volatilia salia & spiritus ardentes excitet calorem. — Siquidem ejus anodyna & demulcens qualitas in erethismo pacando & spirituum tranquillitate atque blando somno inducendo, quando opiata nihil juvant, immo tumultus celeritatemque augment, eam multo reddit utiliore. — Quæ profecto cum opiato quodam conjuncta sudoriferum in rerum natura est minus fallax; atque *elixirium asthmaticum* vel *paregoricum* non solum ob hanc, sed alias quo-

quoque ob rationes medicamentum est præstantissimum. Quod si vero unquam his in febribus dantur opiata, ea parca quantitate dari debent pro dosi, quæ toties, quoties indicatur, repetatur; *theriaca Andromachi*, *mithridatium*, *diascordium* & *elixir paregoricum* procul dubio sunt optima. *Camphora* interim hoc laborat vitio, quod stomacho valde displiceat, quando autem in vini aceto calido dissolvitur (vel potius cum eo miscetur intimius) ad normam *julapii e camphora*, tunc eo facilius perfertur & est medicamentum eximium, quod in febribus putridis malignis atque in peste ipsa egregie convenit: ab omnibus enim fere medicis in morbis pestilentialibus maxime commendantur & *camphora* & vini acetum. Vtrisque maxima cum utilitate in peste *Marfiliana* cæterisque usi sunt medici *Galli*, atque HEINISIO (*) ob utilitatem, quam in peste *Veronensi* beneficio medicamenti, cujus basis erat *camphora*, præstitit, erecta fuit statua.

Itaque cum acida & subadstringentia in febribus putridis malignis & petechialibus exhibere, sumus obstricti, ut sanguinis crasin & vasorum tonum conservemus, majoremque humorum putredinem præveniamus; inde diaphoretica (quorum præcipuum est *camphora*) cum illis jungi debent, ut libera perspiratio aut sudor moderatus foveatur, quem illa retardare inclinant: hoc omnino cum veterum medendi methodo convenit, qui alexipharmaca cum adstringentibus in antidotorum compositionibus commiscebant, prouti videre est in *Andromachi theriaca*, *mithridatio*, cæte-

H 3

ris-

(*) Vid. ETMULLER opera, Tom. II. de peste p. 426. edit. Francof. 1697. fol.

risque. — Ea hoc respectu magis convenire, habeo persuasum. — Hæc antiquitatis applausu fuerunt excepta, & sunt procul dubio medicamenta eximia (quando illis rite utimur) licet varia tam quod ad quantitatem, quam ad qualitatem, in illis deprehendantur superflua. — *Alumen & nucem myristicam* in aliis febribus, præter intermittentes, si parca in primis *camphora & crocus* cum eis junguntur, cum utilitate dari, haud ignoro.

Liceat mihi, sequentem corticis peruviani præparationem hic inferere, qua bono cum successu per aliquot annos non solum in intermittentibus & lentis nervosisque febribus, sed quoque in putridis, pestilentialibus & petechialibus, speciatim in eorum decremento usus sum; & licet quidem sæpius remissio valde esset obscura, optatum tamen edidit effectum. — Quod si vero ægroti alvus obstipata vel ejus abdomen inflatum & tumidum sit, dosin aliquam rhabarbari, mannæ aut similibus præmitto.

R. Cort. Peruv. opt. pulv. ℥ii
Flaved. Aurant. Hispan. ℥i℥
Rad. Serpent. Virgin. ℥iii
Croc. anglic. ℥iiii
Coccinel. ℥ii
Spir. Vini Gallici. ℥xxx

F. Infusio clausa per dies aliquot (tres saltem quatuorve) deinde coletur.

Hujus medicamenti ℥i usque ad ℥℥ quarta, sexta aut octava hora cum decem, quindecim aut viginti guttulis elixirii vitriolii aliqua conveniente potione vel vino diluto exhibeo. — Quod ut hac ratione tanquam officinale medicamentum paratum & promptum fervetur, jubeo, atque

atque ut admodum salutare ad experimenta cum eo capienda aliis commendo. — Quod quoque interdum in intermittentibus, ubi corticem in substantia vel ejus decoctum difficile fert ægrotus, convenire satis scio: & hoc sæpe medicamenti auget præstantiam, quando id, quod in forma solida displicet, in fluida propinari possit: ideoque ubi hoc convenienti efficacique ratione fieri potest, illud fiat. — Antea proposita compositio solida roborat, majorem sanguinis dissolutionem & corruptionem avertit, tandemque ejus crasin restituit; — atque hoc sine eo, ut cutis pori nimium claudantur, efficitur, quod tamen cortex in substantia nimis frequenter efficit. — Id enim annotandum est, quod, licet sudores nimium profusi in his (& ut credo, in omnibus febribus) sint noxii, lenes tamen, mites & moderati semper, in statu in primis & declinatione propriis largisque diluentibus, alimentis liquidis, cæterisque promoveri debeant. — Nam cum hæ febres haud raro longius trahantur, reficiens sane potus & diæta necessario requiruntur, quibus deficientibus ægrotus certe supprimitur. — Hoc illoque supra proposito respectu, quin *vinum generosum rubrum*, ut præstantissimum a natura datum cardiacum subadstringens, & quo arte vix melius quidquam præparari potest, commendem, facere non possum. — Ego vero, istud nonnunquam in statu & multo frequentius in declinatione febrium putridarum malignarum, quando in primis succo aurantiorum hispaniensium aut limonum acidulum redditur, utilitatem asferre maximam, certo certius sum persuasus. — Aromatibus quoque quibusdam, qualia sunt cinnamomum, cortices aurantiorum hispaniensium, rosæ rubræ, aut aliis similibus indicatis imprægnari & paucæ quædam elixirii vi-

trioli guttulæ addi possunt. — Ego quidem cum ASCLEPIADE (*) *utilitatem vini æquari vix cum eorum potentia non loquar*; id tamen procul dubio non in vita communi solum, sed quoque in medicina admirandam præstat utilitatem. — Vinum album *Rhenanum* aut *Gallicum* aqua dilutum potionem variis in febrium speciebus exhibet admodum salutarem & vinum generosum pomaceum his parum est inferius. — Atque ut antea proposui, bonum vetustum rubrum vinum est egregium julapium subadstringens cardiacum. — *Asiaticæ* aliæque gentes, ubi morbi pestilenciales sunt solemniores quam apud nos, limonum succo his in febribus majorem efficaciam, quam maxime celebrato alexipharmaco tribuunt. In his non minus, quam pluribus aliis in rebus fieri solet, ut arte quæramus, quod provida natura multo melius & efficacius nobis offert; si modo nobis tanta & diligentia & sagacitas esset, ut illud cognoscere illoque uti possemus. — Ego vero non possum, quin hic profitear, me existimare, partem medicinæ diæteticae nondum ita, ut meretur, esse pertractatam. — Quam naturæ convenientissimam medendi viam nobis demonstrare pro certo habeo, licet profecto minus sit pomposa, quam boli alexipharmaci, potiones febrifugæ & cardiaca julapia.

Cum vero sequentem dissertationem præcedentem doctrinam plenius illustraturam & confirmaturam esse putem, eam huic nunc subjungam.

(*) Conf. PLINII *Histor. natural.* ex Edit. HARDVIN. Paris. 1723. fol. Tom. II. p. 301.

DISSERTATIO

De Variolis.

*V*nus ejusdemque morbi varii effectus in varia solidorum & fluidorum constitutione nullo in casu magis, quam in variolis sunt evidentes. — Primo enim, quando varioloso contagio homines fibris tensis, fortibus & sanguine uberiori denso præditi afficiuntur, vehemens plerumque febris accedit inflammatoria; ubi interdum pulmones, interdum cerebrum, interdum fauces & aliæ partes insigniter inflammantur, & sanguis in detractione occurrit valde crassus & inflammatus; atque interdum ejus detractionem repetere cogimur, nisi ægrotum phrenitide violenta abripi aut peripneumonica inflammatione jugulari velimus. — Hic pulsus est rapidus, plenus, tensus; respiratio calida, brevis & laboriosa; æstus acrior & urina colore profundiore tincta; sitis ingens, lingua arida & impura; capitis, dorsif, lumborum, crurumque dolor acutissimus. — Symptomatibus talibus præsentibus ipsa in peste aut profecto quocunque alio in morbo sanguinem detraxerim, ne periculum a sanguinis diathesi inflammatoria, nulla contagii habita ratione, oria-
tur maximum.

Nulla vero modo sanguinis emissionis usum promiscuum, adeo frequenter in omni variolarum impetu adhibitum, comprobare possum. — Secundo enim hic morbus interdum cum consuetis febris lentæ & nervosæ symptomatibus accedit & ægroti sæpius diu animo sunt demisso (drooping)

ut vulgo dicitur; febris est lenta, spiritus abjecti, pulsus debilis, celer & tremulus, os pallidum & languescens, urina cruda & tenuis, nulla fitis ingens, nullus æstus major, continua capitis vertigo & gravitas cum tremore, nausea perpetua & vomendi conatus, universalis inquietudo, languor, debilitas, cæteraque. Hujus generis symptomata per septem octoque dies durantia tandemque variolis finita vidi; quæ semper fere pejorem aliquam earum speciem pallidas, crudas, depressas & sessiles prænunciant, quæ neque bene erumpunt, neque mitius maturescunt, sed depressæ & flaccidæ remanent, vel in magnas aqueas confluant vesicas tenui & crudo ichore repletas, atque ita usque ipsum ad finem perdurantes: donec istæ in ore colorem lividum, pallecentem cadaverosum mutant in fœdam, nigram, valdeque adhærentem crustam, si ægrotus tam diu vitam trahit & tunc temporis generatim eæ fiunt mortiferae.

Tertio variolas interdum febris quædam maligna aut petechialis comitatur, ubi sanguinis crassus omnino dissolvitur, nigræ lividæque apparent maculæ, hæmorrhagiæ accedunt, & pustulæ mox post eruptionem nigræ gangrænosæ & cruentæ fiunt, idque sæpissime fieri solet, quando variolæ paucae sunt & discretæ. — Ergo hic tria differentia febris genera ab una contagii specie excitataprehendimus, atque ut in medendi methodo non minus febris singularis, quam peculiaris morbi contagiosi indolis rationem habeamus, officii ratio postulat.

Itaque ex his videre est, quam perversa sit generalis ista opinio tam de calido, quam de frigido regimine in omnibus omnium variolarum speciebus

bus adhibendo. — Interdum SYDENHAMI, interdum MORTONI convenire potest methodus. — Breviter, quilibet casus singularis singularem requirit methodum, atque medici attenti est, ut ejus judicium iuxta harum rerum dispositione declaret.

Licet variolarum contagium eandem morbi speciem excitet, morbus tamen ipse gradu admodum differt: — Vnum idemque contagium in una eademque domo, familia aut pago sæpius valde differentes variolarum producit species; aliæ erunt valde benignæ & discretæ, aliæ valde malignæ & periculosæ. — Innumera occurrunt exempla, ubi primus benigna admodum specie, hunc vero excipiens confluenta, maligna & mortifera afficitur: hæc quotidiana docet experientia; nihilo minus, dum hæc cuncta fiunt, & pessima in specie intermedia benignissimarum incidunt exempla. — Ita ut omnis in eo conveniat demonstratio, constitutionem singulorum ægrotorum multum mutare subsequentem morbum. — Atque hoc in omni fieri solet casu: sic enim consueta quædam scabies in alio suppurat & pertinax efficit ulcus, in alio ingens dilaceratum vulnus vix ulla vel nulla cum difficultate sanatur. — Phlegmone vulgaris in alio resolvitur aut bene suppurat, in alio fit gangrænosa, scirrhusa vel cancerosa.

Variolarum contagium non semper febrim, ad minimum insignem aliquem in gradum excitat, licet variolas afferat: nam plurimi infantes & adultioris quoque ætatis homines iis via naturali tam mitem in modum laboraverunt, ut neque febris sensibus evidens adesset, neque ulla re tam ante illas, quam per totum earum decursum male afficerentur. — Variolarum pus sæpius illorum cutim

cutim inficit, qui istis jam laborarunt, cum multas pustulas excitet, quæ illis variolarum omnino sunt similes, cum tam diu perdurent & æquali ratione maturescant, sed sine ulla febre. — Quod illis sæpissime contingit, quibus res est cum hominibus hoc morbo affectis, in primis vero illis, quorum cutis est mollis & tenerior. — In his contagium tantum glandulas cutaneas cæteraque, non vero sanguinem afficit, quem olim ita mutaverunt variolæ, ut postea id nunquam suscipiat. — Peculiares quædam deprehenduntur constitutiones, quæ nunquam hunc morbum suscipiunt; quidam enim homines nullo unquam tempore variolis affliguntur, licet frequenter eas tractent, & quoque hominibus eis laborantibus succurrant. Nutricem vetulam & pharmacopœum cognosco, qui per plures annos magno hominum numero in variolis auxilio fuerunt, nihilo tamen minus nunquam istis fuerunt affecti. Quid? quod quidam, ut earum contagio afficerentur, ægrotantium hypocaustra sedulo, sed frustra visitavere; — at enim vero quidam istorum hominum nonnullis mensibus aut annis post variolis fuerunt affecti. — Variolarum pus per inoculationem non quemlibet inficit; atque pus ex uno eodemque homine desumptum varias variolas in variis hominibus, variosque febris gradus excitare, satis compertum habemus. — Itaque ex his omnibus, statum sanguinis & humorum indolem præcedentem multum & ad quantitatem & ad qualitatem variolarum determinandam conferre, manifestum est. — Non, quod miasmata contagiosa multo peioris & efficacioris indolis alio tempore aut alia aëris temperie esse nequeant; atque re vera in rerum natura ita fieri, deprehendimus. — Sed idem illud peculiari aëris statui proprium esse videtur, ut

ut alia aliaque ratione solida & fluida afficiat, quæ ea aliis aliisque febribus reddat obnoxia; — aliam enim atmospheræ constitutionem ad febres inflammatorias, aliam ad febres lentas & nervosas, remittentes, intermittentes cæteraque ac aliam ad putridas, malignas aut petechiales excitandas pronam invenimus. — Igitur quando contagium cum una vel altera constitutione accedit & cum illa simul agit, unam vel alteram variolarum vel potius febris cum variolis excitabit speciem. — Nam haud raro profecto, pertinacem admodum febrim paucas quidem valdeque discretas, at malæ indolis comitari variolas, deprehendimus. — Ego quidem, consuetam aliquam febrim epidemicam manifeste simul cum variolis accessisse & contagium variolarum solum variasse morbum, vel potius, febrim epidemicam simul cum variolis unum idemque subjectum affecisse, sæpius observavi. — Quod sæpissime annis 1740. 1741. 1745. incidit; in quibus febris violenta epidemica ex pestilentialium genere his præcipue locis inter *nautas*, *militēs* & *captivos* (speciatim horum annorum posteriori) sæviebat, vbi plerumque symptomata febris malignæ cum variolis conjunctæ occurrebant evidentiora, ideoque istis insigniter erant mortifera: cum e contrario hominum plurimæ locis vicinis, quibus nullum cum nosocomiis erat commercium, aliasque satis valebant, specie afficerentur benigniori. — Atque febris hæc maligna probabiliter a pessimo corporis habitu scorbutico, vitæ ratione, carcere, cæterisque, quibus ista hominum turba erat subjecta, dependebat: — quamquam, febrim anni 1740. (*) alius fuisse originis, existimo.

Inde

(*) Vid. hujus historiam, Observ. nostr. de aëre & morbis epidem. Vol. II. mens. *Junio* 1740.

Inde videri posset, si peculiarem quandam sanguinis atque humorum indolem conservare aut excitare possemus, vis quoque contagii eludi posse: & hoc sane quorundam fuit assertum, quod tamen infirmo admodum inniti talo existimo. — Peculiares quasdam corticis peruvianiani & mercuri præparationes, ut antidota, admodum salutare esse, quidam putaverunt, & quædam mihi nota sunt exempla, quæ, ut istis assentiar, me pronum reddunt; sed mihi vix ita satisfaciunt, ut eas suadeam vel iis accedam.

Vnum idemque profecto medicamentum varia in constitutione varios edit effectus, & temere ageret, qui corticem & roborantia cardiaca cuidam fibræ fortibus & rigidis ac sanguine densiori viscido prædito ut *prophylacticum* aut *præparans* dare velit; licet ista in statu vasorum debili & laxo ac tenui aquoso sanguine magnam utilitatem asserere possint. — Num mercurialia in nimis laxæ cohærenti & dissoluto sanguinis statu convenient? — Quidam sane mali effectus ab usu eorum obvenerunt, speciatim petechiæ, hæmorrhagiæ, & profusæ diarrhœæ in subsequenti variolis, licet, ea pro rerum ratione alias salutaria esse posse, haud ignorem. — Itaque, ut brevibus omnia complectar, quicquid hac in re ratione effici poterit, id eo respectu fieri debet, ut quicquid in quadam constitutione vitio quodam peccat, corrigatur & quicquid deficit, addatur; ita, ut ea vel contra morbi impetum muniat, vel præparetur, ut isti melius resistat, si eo jam correpta est. — Fortasse brevis hæc admonitio illorum in primis consideratione non prorsus erit indigna, qui præparationi & tractationi hominum, quos inoculare volunt, præsumunt.

Quod

Quod si homines variolarum contagium via naturali recipientes, justo modo præparentur, multo majorem numerum eis mitiori ratione affici, persuasum habeo; procul enim dubio peior variolarum species sæpius a nimia sanguinis copia, humoribus acribus, aut magno impuræ materiæ pondere in primis viis hærente oritur; & haud raro, ut primum contagium fuit susceptum in diæta, corporis motu, cæterisque committuntur errores, qui sæpius in fine effectum edunt mortiferum. — Ab his illi, quibus variolæ sunt inoculatæ, præcaventur & præcaveri debent, indeque hujus operationis optatus dependet successus. — Non quod benigna variolarum species, a qua *pneumonia variolosa* est desumptum & parva admodum materiæ insufficientis quantitas per insitionem recepta aliquid ad morbi benignitatem quadam ex parte conferre nequeat. — Hac in re fortasse totum inoculationis consistit negotium, si id quoque simul perpendere volumus, quod ea tantum in junioribus, intrepidis & perfecte sanis adhibeatur. — Cæterum innumera prostant exempla, quæ optatum hujus methodi evincunt successum & utilitatem; & licet quoque adversariis præjudicia contra hanc mota concedamus, variolarum tamen via naturali obortarum periculum ad minimum decies, quam in hac, erit majus.

Itaque, quando & ratione & bono cum successu variolis mederi volumus, tam ægrotorum quam aëris constitutionis peculiaris habenda est ratio, idque profecto opus est in omnibus aliis morbis epidemicis.

Primo enim robusta & vegeta constitutio viscidioribus ac densioribus prædita est humoribus atque rubro, globulari & compactiore abundat
san-

sanguine; indeque naturaliter majori feбри & graviore inflammationi est obnoxia, quam homines fibris laxioribus & sanguine tenui aquoso præditi; illamque ob causam omni in casu melius evacuationes & sanguinis præcipue detractionem perfert.

Igitur in illis prudentis medici est, in variolarum impetu aliquam sanguinis partem detrahere, & si symptomata increcant, id repetere. Pulsus plenus, tensus, celeriter tremens, ingens calor, respiratio calida & difficilis, oris color nimius, oculorum rubor, phrenitis cæteraque id in primis requirunt: capitis dolor acutus, oculorum inflammatio, & arteriarum temporalium carotidumque tremor, cerebri aut ejus meningum denotant inflammationem, quam cito satis remove, vix nimium esse poteris sollicitus. — Post sanguinis convenientem quantitatem ex brachio detractam, ejus in pede emissio generatim effectum præstat mirandum & exoptatum.

Sanguinis emissio talibus in casibus vix eruptionem, ad minimum ultra justum ejus terminum non retardat. — Vbi sanguis spiritusque valde agitati ejus circulationem summe rapidam reddunt, natura eo magis perturbata, nulla ordinata via materiam morbosam expellere, multo minus concoquere, aut quoque consuetas naturales efficere valet secretiones; — in consuetis febribus ardentibus atque inflammatoriis haud raro sanguinem iterum iterumque emittere antea eris coactus, quam ullum evocare poteris sudorem. — Siquidem in omnibus eruptionibus criticis, ad minimum in illis, quæ salutares sunt, quædam concoctio est necessaria; ideoque mox ante aut in ipsa eruptione urina magis aut minus defidit & febris

febris remittit. — Quando omnia nimis sunt agitata & variolæ nimis cito, sæpius intra triginta horas expelluntur, febris continuat, eventus fere semper est mortiferus. — Neque sanguinis detractio hac rerum in ratione naturæ vires infringet; sed cum fluidi vitalis motus nimis vehementes compescat & ordinatam magis spirituum animalium secretionem efficiat, istas magis juvabit, immo in ejus operatione succurret.

Sanguinis ex pede detractiōnem, satis notum est, admodum efficacem efficere revulsionem a capite & pectore, quas partes tantum, quantum fieri potest, contra hujus morbi violentiam defendere debemus. — Atque hoc consilio, ut pedes & femora calida aqua vel lacte & aqua per aliquot minuta bis aut ter de die ante eruptionem vel in ipsa foveantur, suadere velim: ac pari ratione *cataplasmata ex pane & lacte, rapis coctis* vel similibus parata pedibus applicaverim. — Quamendi methodo per plures annos cum successu usus sum, & quam speciatim brevi quadam in Dissertatione de variolis anomalis, quæ his locis 1724. & 1725. (*) grassabantur, proposui. — Hæc majorem sanguinis quantitatem versus partes inferiores alliciunt, ideoque caput & pectus levant; & cum majorem sanguinis copiam detrahant, inde quoque majorem variolosæ materiæ copiam ad has partes amandare debent, & quod maximi est momenti, eruptionem in eis sublevent; quibus imminuitur quantitas, quæ alias in capite cæterisque partibus erumpere potuisset: præter

ea

(*) Vid. Philosophical Transactions No. 390. & hic recusam vid. Tom. III. p. 16.

ea relaxans calidorum balneorum qualitas simul sanguinis impetum compescit eumque aliqua ratione diluit. Variolarum ingentem numerum, quando hac utimur methodo, in femoribus & pedibus erumpere ac in eis interdum cataplasmatum applicatione dolores excitari severiores, res est certissima. — Pustularum in capite, collo & pectore copia est, quæ adeo juste extimescetur: consuetum oris & capitis erysipelas, quam artuum inferiorum multo profecto est periculosius. — Itaque caput nunquam nimio fovendum est calore, sed id, ubi in primis densis oblitum est pilis, tondere ante eruptionem oportet; quo non caput solum redditur frigidius & cavetur, ne pustulis nimium obruatur, sed præter ea quoque varia tristitia in morbi progressu avertuntur symptomata.

Quod si vero febris nihilo secius exacerbaretur, & eruptio ratione haud ordinaria procederet; ut non minus femora & pedes, quam manus & brachia, quid? quod ipse corporis truncus balneo foveatur, auctor suasorque sim. — Quod adhibendi pluries sese mihi obtulit occasio in infantibus, quibus *balneorum frigidorum* usu ob rachiticos morbos cutis naturali densior & durior reddita erat, quod eruptionem probabiliter ultra justum terminum retardat. In quorum altero, (qui nunc fortem vegetumque virum agit nobilem) haud prius, quam die sexto apparebant variolæ, licet in principio febre afficeretur vehementiore; & tunc, post balneum ex aqua & lacte pectori applicatum, variolæ quidem benigniores, quamquam satis copiosæ erumpebant. — Balneo hac ratione corpus fovere, non caput & pectus solum sublevat, sed & materiam ad externas corporis partes

partes allicit, ejusque eruptionem in summa cute promovet, quibus partes internæ & ad vitam magis necessariæ hujus morbi violentiæ minus efficiuntur obnoxia: *variolarum pustulas in pulmonibus, abdominis visceribus*, cæterisque effectum edidisse mortiferum, nimis crebro fuit deprehensum. — Hæc vero non prorsus nova est methodus: RHAZES (*) enim, ut ægroti *balnei vaporis* specie ad eruptionem levandam foveantur, suadet.

Interdum fortes & plethorici magna spirituum dejectione, universali debilitate, conjuncta cum tardo atque suppresso pulsu in ipso variolarum accessu corripiuntur; quæ medicos minus expertos, num sanguinem emittere debeant, dubios reddit; quamquam hic pari ratione necessarium sit, nihilque ægrotum citius juvet, si præcipue hæc maxima ex parte a morbi metu & terrore ortum trahant: quod sæpissime fieri solet in hominibus adultis, qui, in transitu sit dictum, optime perferre possunt sanguinis detractionem, nisi senectute propius absint. Non enim contagium ipsum tantum spiritus fortasse animales præ reliquis afficit, sed magnus quoque metus & inquietudo ita naturæ vires disturbat & debilitat, ut cor & vasa contrahentia multo minore vi fluida propellant contenta; inde ordinariæ & excretiones, speciatim illæ, quæ maximi sunt momenti, fluidi nervi & perspirationis insigniter imminuuntur, ita ut inde moles movenda augeatur & vis motrix diminuatur. — Itaque si sanguinis aucti pars quædam hac rerum in ratione detrahatur, id tandem virium motricium compensat augmentum. — Si

I 2

quidem

(*) Vid. RHAZES de variolis & morbillis Cap. VI. ex edit. MEAD.

quidem si viscidorum humorum pars aliqua detrahatur, illud, quod remanet, eo facilius attenuatur & magis aptum redditur, ut principium agens, seu spiritus animales iusta quantitate exhibeat. — Igitur aliquis sanguis tali in casu tam cito, quam fieri potest, sed non nimis larga quantitate & uno impetu detrahi debet. — Magis profecto conducit, sanguinis detractionem repetere, si necesse est, ad minimum orificium nonnunquam occludere, nisi ægroto supino aut reclinato detrahatur sanguis.

Porro vero, quando timor immoderatus & spirituum dejectio cum morbo occurrunt, tunc sane, ut quoque in ipso morbi initio aliquid, quod indolis est cardiacæ & id interdum quidem ut non adeo parca exhibeatur manu, necesse est. Ergo, quando sanguinis quantitas superabundans detracta est, tali excitante eo majori cum utilitate & successu uti possumus, atque ab illis effectus sæpius vidi eximios, quando pustulæ ob metum ægroti insignem & spirituum oppressionem in cute quasi sepultæ latebant & per duas aut tres dies vix ullo modo elevabantur. — Ego quidem *regimen calidum* in variolarum præcipue accessu non adeo probo; in tali autem casu id adhibendum atque vesicatoria ad contractilem vasorum vim quiescentem excitandam applicanda esse, haud ignoro, aut morbo certissime supprimitur ægrotus. — In genere vero vesicatoriorum usum in variolis præmaturum non commendo, nisi maximam habeamus rationem verendi, ne lingua, fauces & narium viæ pari modo ut aliæ istis valde infestentur: si quando morbus irruit cum raucitate, dolore vel magno æstu oris fauciumque atque insigniter acri rheumatismo aut narium obstructione, frequenti

sternu-

sternutatione & tussi irritante, hæc expectanda sunt, nisi tempestivis avertantur vesicatoriis, quæ sæpius inveni valde salutaria. — Crebrior sternutatio & oris nariumque fluxio demonstrant, *membranam Schneiderianam*, commune harum viarum velamen, insigniter affici atque ab illis revulsionem indicari; nam paucæ tantum pustulæ in faucibus & naribus periculosiores sunt, quam centum in summa cute: dolor ingens & spirandi deglutiendique difficultas sunt certissimi effectus in primis versus morbi finem, qui sæpissime ægrotum jugulant, nisi gargarismatibus, injectionibus cæterisque diligentius succurras. — Nonnunquam ad has partes talem vehementem inveni affluxum, ut salivationem etiam in principio excitaret profusorem, quæ ægrotum perpetuo vigilem retinebat, labia, linguam & fauces corio privabat ac adeo insignes excitabat dolores, ut ægrotum omnem adimeret somnum & potus, alimentorum, cæterorumque deglutationem omnino efficeret intolerabilem: hic, ut nuchæ, post aures, aliisque partibus citius applicentur vesicatoria, quam maxime est necessarium.

Secundo vero, quando homines fibris laxis, debilibus & tenui macroque sanguine præditi, aut qui paulo antea magnas perpeffi sunt evacuationes, variolis infestantur, cave, ne lanceolam applies, si ægroti vitam servare velis. — His generatim est os pallidum, triste, pulsus debilis, celer, tremulus, ingens spirituum dejectio, cum urina pallida, cruda, turbida vel limpida, horror & æstus alternant, parum sitiunt, neque magno de dolore, sed de perpetuo languore, ventriculi ægritudine, vertigine, cæterisque conqueruntur. Hic vinum canariense & crocum simul cum ali-

I 3

quo

quo mitiori cardiaco aut nervino medicamento, serum lactis cum vino canariensi paratum, aquam cum vino aut simile quid convenire, reor. — Quæ vero cuncta sine largiore dosi salium & spirituum alcalino volatilium, radice sepentariæ virginianæ, spiritu vini, vino meraciore cæterisque sunt danda. — At enim vero satis largam vini quantitatem in lentis quibusdam & abjectis casibus maxima cum utilitate datam fuisse, vidi: ita quoque tali rerum in ratione vesicatoria & stimulantia cataplasmata pedibus applicari possunt; non adeo convenire videntur balnea.

Singulare quoddam est remedium, quod eruptionem variolarum in hoc lento & languescente casu promovet, quando pustulæ ratione haud ordinaria ad consuetum tempus erumpunt, sed cum exigua vel nulla elevatione & colore minore in cute quasi sepultæ hærent, & hoc est *leni emetico* excitatus vomitus. — Quem fere semper hoc in morbo sponte molitur natura, atque nos sequi debere ejus indicationem, existimo; hoc enim non materiæ morbi pars solum, quæ ventriculum afficit, sed quoque illa colluvies lenta, putrida, quæ in eo, hepate, fellea vesica, cæterisque fuit collecta, rejicitur. — Vomitus actionem perspirationem per cutim, sudorem & pustulas expellere, cognitum est omnibus. — Vomitu sanguinem nimium in cerebrum impelli, his objici haud ignoro; indeque is in variolarum principio minus conducit; atque ego quoque, si in plethorica constitutione ante sanguinis missionem exhibetur, consentio; quid? quod ex usu eorum perverso terribilia vidi symptomata. — Ast perpendamus, naturam semper, sine artis aliquo irritamento, in illum inclinare & fere perpetua, licet
sæpius

sæpius frustranea ad ventriculum evacuandum adhibere conamina: nunc, nos ejus motus adjuvando & convenienti diluente ejus conaminibus succurrendo, molimina insigniter promovere posse, vomitumque ipsum eo citius cessare, res est certissima; atque, vomitum post eruptionem perfectam prorsus disparere, hanc ipsam autem hoc modo eo magis fuisse promotam, notatu est dignum. — Pedibus mox post emetica ob rationes facile cognoscendas applicaverim cataplasmata.

Emetica porro plerumque bonum hunc edunt effectum, ut aliquas alvi dejectiones moveant, quibus intestina a duris crassisque scybalis aut putridis biliosis contentis liberantur; quod si hoc non incidat, mox clyisma emolliens laxansque est injiciendum; atque quibusdam in casibus moderatum, lene & refrigerans catharticum ex manna, cremore tartari, sale GLAUBERI aut rhabarbaro requiritur: si quoque diarrhœa urget, unam vel alteram rhabarbari dosin dare oportet.

Aëris constitutio differens differentes effectus in sanis eoque magis in ægrotis & debilibus, indeque etiam in morbis edit. — Aliam atmosphæra constitutionem progressum morborum epidemicorum, speciatim variolarum promovere, aliam vero retardare, diu jam observatum est; quæ variolæ alio tempore in angulo oppidi vel civitatis remotiori ingruunt, & subito totam infestant; alio vero in ejus intimo oriuntur, mox tamen cessant. — Pestis ipsa aëris mutatione a calido humidoque in frigidum & siccum plerumque cohibetur. — Sanguinis status ipse a prægressa & præsentē aëris constitutione multum dependet, atque contagium varios effectus in vario sanguinis statu præbuisse, experientia docuit. — Itaque aë-

ris constitutionis præcedentis & præsentis justa consideratio non parum habet momenti in nostra medendi methodo.

Cum aër continuo frigidus ficcus fibras fortes valdeque elasticas & sanguinem densum ac viscidum efficiat: ægrotos tali in constitutione, cæteris paribus, multo magis & melius sanguinis perferre posse detractionem, quam in calida, humida. relaxante aëris temperie, quilibet ratione facile consequi potest; eosque magis diluente, emolliente atque antiphlogistico potu, diætâ & remediis indigere: cum e contrario in hac multo magis cardiaca, subadstringentia & antiputredinosa requirantur.

Tempestate admodum frigida & sicca, prouti quoque valde calida & arida homines variolis laborantes multo minus, quam aëris constitutione opposita exspuere, res est certa; ita ut atmosphæra valde sicca omnia convenientia, sanguinem diluentia & salivationem, huic morbo adeo necessariam & salutarem, promoventia adhibere debeamus remedia: — interim hæc quadam tempestate & quibusdam in hominibus nimis profusa & noxia est; inprimis, opinor, tempestate frigida, humida, relaxante & in hominibus morbis catarrhalibus obnoxiiis. — Salivationem nonnunquam adeo præmature incipientem & adeo immoderate continuantem vidi, ut tandem communia, linguæ, oris & faucium integumenta abraderentur, quibus dolor efficiebatur admodum acutus, somnum & deglutationem impediens atque ægrotum perpetuo excrucians. — Ideoque *salivationem præmaturam*, speciatim profusam valdeque acrem, semper detestor.

Quem-

Quemadmodum alia aëris constitutio salivationem, quæ sufficit, impedit, alia nimiam eamque acriorem excitat: sic catharrhalis epidemicus affectus alio tempore tantum tenuem, mitem & insipidum mucum; alio profusum acrem nares, labia, fauces cæteraque corrodentem evacuat ichorem. — Talis atmosphæræ constitutio, quæ ægrotos ad nimiam salivationem proclives reddit, probabiliter quoque aliqua ex parte crudas illas, *crystallinas & indigestas variolas* excitare poterit, quæ sæpissime nobis occurrunt. Humida enim, nebulosa frigidaque tempestas non solum vim vasorum contrahentem relaxat & sanguinem vaporibus frigidis nitrosis replet; sed præter ea etiam perspirationem insigniter impedit; unde acris ferrosa colluvies accumulatur, & tali præcipue tempestate fieri solet, ut hæc variolarum dominetur species; prouti parva illa, verrucosa, nigra species cum parca vel nulla salivatione ventis aquilonibus per longum temporis spatium flantibus, valde calida vel valde frigida siccaque tempestate admodum frequenter observatur. — Nonne nobis varii regiminis necessitatem in varia tempestate hæc demonstrat observatio?

Variolæ hæc *crystallinæ* aut *lymphaticæ* nunquam bene maturescunt, sed materia manet cruda tandemque fit merus aqueus ichor, ac eæ plurimis in locis confluunt & admodum largas effingunt vesicas; quæ denique disruptæ omnia corrodunt & totum ægrotum exulcerant, ita ut lepori corio privato appareat similis. — Quosdam in talem tabis speciem intra viginti vel triginta dies incidisse vidi, humores acres exsudantes continuo ab illis destillabant, donec tandem duplici sensu dissolverentur. — Cujus tenuis crudæque materiæ magna pars sæpius iterum absorpta ad sanguinem per-

fertur & insignem pustularum flaccidarum, vacuarum vel *siliquosarum*, ut dicitur, relinquit copiam. Quod terribiles in scenam producit morbos & tragœdiam iterum ludit, quæ plerumque mortifera finitur catastrophe; rigores convulsivi, febres peripneumonicae, delirium, dysenteria, syncope cæteraque sunt communes pedissequæ. — Nihilominus, si diarrhœa moderata aut urina copiosa profundius tincta subsidente ea aufertur, ægrotus sæpius convalescit; quod si vero dejectiones alvi nigrae, cruentæ aut saniosæ accedunt, eæ generatim intestinorum destructionem indicant, si in primis abdomen est tumidum, dolens & tensum. — Atque micturitus aut perpetuus urinam emittendi conatus sine aliqua ejus insigni evacuatione, nisi a vesicatoriis ortum trahat, symptoma est pessimum. — Si quando largus sudor unquam in variolis est salutaris, is in hac est specie; atque me eum variis temporibus maxime invenisse utilem, existimo.

In his *crudis, ichorosis & coctione difficilibus variolis & profuso ptyalismo*, ubi cutis pustulæque pallidæ vel luridæ, pulsus debilis, urina tenuis, aquea & cruda sunt, calidiora medicamenta requiruntur: qualia sunt *pulvis contrayerv. comp. myrrha, moschus, crocus, camphora, theriaca, mithridatium, confectio cardiaca*. Quæ in pustulis elevandis & materia concoquenda admodum sunt salutaria & cum ferro lactis cum vino canariensi parato, *decocto rubicundo*, julapio testaceo, aut *cyatho potus cassæ*, cui interdum parum lactis tenuis affundendum, deglutiri possunt; quem potum cassæ per totum variolarum decursum plures hausisse ægrotos sine ullo malo, immo cum exoptato effectu cognovi; cum is evidenter irritantem vexantemque tussim,

acri

acri ista tenuique destillatione (rheum) excitatam, compescat.

Igitur hic procul dubio opiata sollicite indicantur, & *theriaca*, *elixirium paregoricum*, vel *tinctura thebaica* cum *diacodio* sæpius, aut tali dosi sunt danda, quæ ægrotum quietum, haud vero stupidum reddit; quæ profecto opiata exhibendi omnibus in febribus methodus est tutissima & quoque efficacissima: licet enim unica dosis largior mox magis somnum inducere possit, multo tamen minus reficit; at, si hoc non efficit, delirium fere semper subsequitur aut diuturnus continuus stupor. — Quolibet in casu largæ ejus doses magnam relaxationem & universalem efficiunt debilitatem, quas nihil quam nova post aliquod temporis spatium dosis aut calidum cardiacum levat: effectum cum *liquoribus* conveniunt *spirituosos*, qui temporarium furorem aut stuporem excitantes debilitate universali, tremore & maxima spirituum dejectione finiuntur. — Siquidem nemo prædicere potest, qualem peculiaris opii dosis in peculiari homine edet effectum, donec illa usus sit: aliis adeo peculiaris est constitutio, ut parva admodum dosi insigniter afficiantur; alii e contrario simili fere robore & constitutione præditi quadruplam quantitatem multo minore cum effectum sumunt. — Aliis convenit *diacodium*, qui *opium* perferre nequeunt; ita ut prudentis medici sit, moderata ad minimum vel parva opii dosi incipere.

Nihilo tamen minus, missa hac cautela, nulla dantur remedia, quæ tam efficaciter humores tenues acres inspissent, eorum irritationem & defluxum avertant & pustulas maturent, quam opiata convenienti ratione data. — Profecto, quando copiosæ adsunt pustulæ, sine eis parum efficere vale-

valemus, in primis versus morbi statum, ubi istæ valde dolent. — At enim vero tunc quoque, quando salivatio insigniter viscida & difficilis est, nos istis admodum caute uti atque *gummi ammoniacum*, *oxymel squillilicum* cæteraque cum eis conjungere debemus.

Neque in his lymphaticis aut crystallinis pustulis vesicatoriis est parcendum, quæ præter alios bonos effectus, acribus humoribus exitum parant morbosis, eandemque ob rationem latas pustulas, quæ ab earum confluxu oriuntur, lanceola aperire oportet. — Pus cum acu aurea emittere, ut A V I C E N N A (*) auctor est, magis juvat quam prodest. Peragas vero hoc quacunque ratione velis, fœdior cicatrix tunc efficitur, si naturæ permittitur: hic autem periculum plus, quam hæc valet consideratio; nam materia ista corrodens interdum omnia corrumpit & præter id aliquid semper ab ea absorptum in sanguinem perfertur.

Itaque ego, ut cum medicamentis alexipharmacis propria quædam diuretica, qualia sunt *nitrum*, *sal succini*, spiritus nitri dulcis, & similia conjungantur, suaserim. Nam largum urinæ effluxum aliarum evacuationum defectum felicissime compensavisse, observavi: & si hoc incidit, quando salivatio cessat atque os subsidet, semper est salutare: & cum hæc ita occurrant, tantum, quantum fieri potest, promoveri debent: & ut urinam sæpius emittat, admonendus est ægrotus, qua in re multum juvat, si is in genua erigitur. Dum enim in lectulo recumbit, sæpius ipsi neque stimulus neque vires eam emittendi sunt; quam
tamen,

(*) Vid. Canon. medic. Lib. IV. Cap. de Variolis p. 66. ex Edit. P L E M P I I.

tamen, utprimum erectus est, larga quantitate reddit.

Materia tenuis, acris, variolosa ad intestina & sæpius quidem valde violenta ratione transferri creberrime solet. — Innumera in variolis prostant exempla, ubi ægroti vitam critica quædam servavit diarrhœa; natura ipsa quoque in infantibus hanc evacuationem in locum salivationis substituit in adultis. — Itaque, ne eam præmature nimis unquam cohibeamus, esse debemus solliciti; & tunc quoque quando profusa est; id non prius tentandum est, quam unam vel alteram rhabarbari dosin præmiserimus; & tunc sane convenientibus adstringentibus opiatís, *decoct. rubicund. decoct. Fracastorii, tinct. rosar.* cæterisque uti debemus; & quando quoque omnia ista frustra adhibita fuerint, clyσμα cum *diascordio* vel *theriacâ* nimium coërcebit fluxum. In genere vero eam tantum in earum præcipue statu aut post eum moderari debemus, nihilo secius cura habenda est, ut ægroto, fluxu durante, convenienti roborante, subadstringente diæta succurramus.

In variolis crudis, crystallinis neque acida mineralia neque vegetabilia unquam magnam attulisse utilitatem observavi, in *parvis* vero, *nigris, confluentibus cum petechiis conjunctis* valde inveni salutaria; in quibus humorum putredo in genere multo major esse videtur, & pustularum quoque pus saniei simile multo magis foetet, quam in *crystallinis*, quarum ichor interdum parvum vel prorsus nullum spargit foetorem. — Quamquam fortasse ex quatuor ægrotis hac parvarum, nigrarum, confluentium variolarum specie laborantibus vix unus (& quando maculas nigras, urinam cruentam & alias hæmorrhagias habent conjunctas, ex
milli-

millibus vix unus) convalescit, interdum tamen, quando petechiæ copiosæ & variolæ admodum nigrae, parvæ & confluentes, immo interdum cum aliqua hæmorrhagia fuerunt conjunctæ, acidis mineralibus, alexipharmacis adstringentibus & medicamentis ex cortice peruviano paratis res gestæ sunt maximæ. — Quædam, ubi tali rerum ratione sanitas hac methodo fuit restituta, mihi nota sunt exempla; sed ne unum quidem morbum unquam supervixisse, inveni, qui urinam emittebat cruentam, nisi, eam ab usu cantharidum provenisse, manifestum erat. — Cum autem hæc variolarum species diu duret & ægrotus (si istam tandem superat,) per aliquot dies intra limites quasi vitæ & mortis contineatur; supra proposita medicamenta non solum necessaria sunt, sed ipsi quoque largiore & conveniente *analeptico* & *antiseptico* potu & diætâ in ultimo in primis stadio est succurrendum; donec tandem ut serpens, emblemata recuperatæ salutis, exuvias nigras relinquens in novam vitam & vigorem proserpat: atque ego sane quosdam vidi casus, qui magis resurrectioni quam valetudinis recuperationi videbantur esse similes.

Quando ego usum corticis peruviani in quibusdam variolarum speciebus suadeo, eum experientia & auctoritate edoctus commendo, cui vero hæc non faciunt satis, hac de re consulat virum magnum *Dr. MEAD* (*), *Prof. MONRO* (**), & *Dr. WALL* (***) — Ego quidem plerumque cum *tinctura corticis alexipharmacæ*, supra proposita, bene acidulata cum vitrioli elixirio initium facio;

(*) De variolis & morbillis, p. 45.

(**) Medical Essays, Vol. V. p. 102.

(***) Philosophical Transactions, No. 486.

facio; & postea ad ejus decoctum aut extractum progredior. — Sed serio admonere mihi sit licitum, ne aliquid horum detur, quando spirandi difficultas, alvus obstipata atque abdomen durum & tumidum est, donec ad minimum hæc remota fuerint symptomata. — Tincturam corticis alexipharmacam in variolis speciatim lymphaticis utilem esse, his addendum est, eaque mox post plenariam eruptionem dari debet, ut tantum, quantum fieri potest, aliquis maturationis gradus promoveatur: corticem in saniosis ulceribus plerumque aliquam laudabilem puris coctionem efficere, certa res est. — MORTONVS (*) non in declinatione solum, sed & ipsa variolarum maturatione durante, si quando remissionem deprehendebat & quidem tertia aut quarta hora ad drachmæ quantitatem corticem exhibebat; atque hoc a variis aliis eximiis medicis ante plures annos fuisse exercitatum, compertum habeo.

Sed hujus morbi maxima difficultas & periculum præcipue in statu aut mutatione variolarum oritur (quæ in aliis speciebus citius, in aliis tardius incidit, quo benigniores variolæ, eo semper citius); nam licet omnia usque ad hoc tempus bene processerint, nunc (septimum puta, nonum aut undecimum ab eruptione diem) mutatione miranda & terribilibus symptomatibus obstupescimus. Oris tumor uno impetu collabascit, salivatio subito cessat, pustulæ fiunt flaccidæ, interstitia lurido & cinereo colore pallescunt; rigor exoritur, febris cum magna spirandi difficultate, languore & ægritudine succedit; perpetua anxietas, tremor, subsultus tendinum, animi deliquium cætera-

(*) De variolis Cap. IX. p. 250.

teraque subito sequuntur. — Talis expectanda est mutatio, quando pustulæ admodum copiosæ primo, secundo vel tertio morbi die erumpunt quando post plenariam eruptionem non bene repletæ, rotundæ & juxte acuminatæ sunt, sed planæ & latæ fiunt, aut in medio foveam vel maculam nigram gerunt; quando eas basis rubicunda haud circumdat & hæc livida vel obscurioris coloris apparet: — quando præter ea urina continuat aut pallida, cruda & tenuis sit, & *arteriæ carotides* ac *temporales* magis tremunt, non parum imminet periculi. — Itaque his in rebus singulari prorsus ratione ægrotum summa cum diligentia attendere debet medicus; nam res de vita & morte paucis horis agitur: — atque, licet in morbo, qui tanta symptomatum varietate, ut variolæ, est obnoxius, vix ulla certa definiri possit norma; monita tamen sequentia fortasse non prorsus erunt inutilia.

Primo, quando manuum tumor non consueta ratione oris tumorem excipit, & pedum tumor istum manuum, hoc recte malum putatur symptoma; nam hæc est ordinata & critica humorum morbosorum ad has partes translatio, quæ plerumque accidit, quando salivatio imminuitur & os subsidet. Ego ubi harum rerum ratio urget, epispastica *metacarpo* & *pedum condilis* paulo ante applicare suaserim, quam tumoris ipsius ad has partes accessum expectamus; hæc enim non solum humores ad eas certius attrahunt, sed eis quoque exitum parant; atque cataplasmatum emollientium vel fotuum applicationem ad has partes aliquando vesicatoria præcedere debere, existimo, cum ea criticos hos humores alliciant. —

BAGLIVIVS (*) ait, se spongiæ decocto emollienti imbutas magno cum successu applicasse. — Interdum profecto natura proprio instinctu materiam morbosam tanta cum vehementia ad partes corporis extremas propellit, ut inflammationem insignem, tumorem & dolorem excitet acutissimum; quæ nihil tam efficaciter levat, quam fomenta emollientia, partes relaxando & poros aperiendo.

Methodi antecedentis ante viginti circiter annos (**) auctor suasorque fui, & ab eo tempore ea in exemplis innumeris maxima usus sum cum utilitate. — Tumorum criticorum præmaturum recessum semper periculosi sequuntur effectus, ut consueta quoque comprobât podagrâ; ita ut haud raro eam cataplasmatibus acribus fixam reddere cogamur. — In casu præcedente vesicatoria non materiam morbosam solum attrahunt, sed quoque eliminant. Sæpius *cataplasmatibus* addo *cantharides*; & nostris temporibus quosdam eximios medicos in casibus periculosis vesicatoria plantis pedum applicare, reperio.

Secundo: quando æstus, capitis dolor, nausea & pondus ventriculi, magna irrequies aut stupor circa sextum aut octavum eruptionis diem oriuntur, alvo obstipata, clystma vulgare ex lacte saccharo & sale applicatum raro prompti auxilii spem fallit; atque hoc in primis requiritur, quando frequentius, frustra tamen alvum deponere cogitur æger. Excrementa enim calore longa-

(*) Vid. Opera Lugduni 1710. capit. de variolis & morbillis p. 61.

(**) Vid. Philosophical Transactions No. 390. & hic in Volum. III. p. 16.

longaque retentione indurata in colon & rectum intruduntur; ubi inferior aortæ pars, vasa iliaca vesicæque collum compressa liberiores sanguinis descensum ad partes inferiores impediunt unde caput & pectus eo obruuntur: porro iis supprimitur urina, neque flatus neque feces, neque aqua prius evacuâri possunt, quam excrementa indurata mollita, & intestina relaxata, lubricata, atque ad eorum munus conveniente clysmate fuerint irritata. — Equidem raro, ut ægroti mei, speciatim homines juniores, insignem in modum alvo obstipentur, permitto; in genere enim, ut clyσμα emolliens, si necessarium, quolibet altero, tertio aut quarto die ab ipso initio injiciatur, jubeo, donec ad usum lenis purgantis accedam; quæ ægrotum magis frigidum conservando usum anodynorum salubriorem & efficaciorē reddunt: sæpius enim hæc parvum vel nullum antea edunt effectum, quam abdomen fuit purgatum vel ad coma pronum reddunt ægrotum.

Tertio: Nihilo minus anodyna fere semper conveniunt, immo necessaria sunt in variolis, speciatim in crisi aut versus eam; quæ, si quoque nihil aliud, quam doloris ab inflammatione in cute & pustulis excitati mitigationem efficerent, requiruntur: nam cum una pustula tanta afferat incommoda, quanta decem efficient millia? Interim dolor & ægritudo, de quibus conqueruntur ægri in genere bonum est symptoma: Id certe pessimum est, si neque cutis neque pustulæ inflammantur aut dolent: hoc enim magnam virium vitæ inopiam, circulationis justæ in vasculis extremis capillaribus defectum & universalem torporem prodit. — Porro his addere mihi sit licitum, versus statum in primis opiata eaque largiori dosi

mox ante noctem, quam exacerbatio accedit, esse danda & necessitate exigente esse repetenda. — Diacodium hoc in casu raro, nisi in infantibus sufficit. — Anodynorum dosis ante noctem præcipue, qua crisin expectamus, semper augenda est, idque eam ob rationem, ut compefcatur tumultus, qui plerumque nocte instante accedit; nam nox, ut HIPPOCRATES observavit (*), ante crisin in omnibus febribus gravis est. Quando febre & calore majore afficitur æger, opium cum aliquo *acido* aut *potione* salina dandum esse, bonum iudicb; quando vero debilis est & languet, cum the-riaca aut quodam alexipharmaco.

Quarto : quod si febre secundaria appropinquante pulsus deprehenditur celer, durus & fortis, arteriæ carotides valde tremunt, calor exacerbatur, spirandi difficultas & dolor capitis acutus adest, phrenitis oritur vel major vel minor; sine mora sanguis est detrahendus, alias brevi tempore casus erit irreparabilis. — Qua rerum in ratione sanguinem emissum valde viscidum & tanto corio, quanto in gravissima pleuritide esse obiectum, notatu est dignum: hoc ab inflammatorio statu insigni, ab ophthalmia, angina, peripneumonia, rheumatismo, & quæ plerumque subsequitur, inflammatione externa pendere, satis est manifestum.

Quinto vero; si e contrario pulsus est debilis, ægrotus languet, pustulæ & interstitia pallida, rugosa & flaccida sunt, ac partes corporis extremæ frigidæ & viscidæ occurrunt; vix nimis multa dari possunt calida medicamenta potus cæteraque, neque vesicatoria satis crebro applicari queunt: in tali

K 2

rerum

(*) Aphorism. 13. Sect. II.

rerum ratione satis largam vini calidi quantitatem miro cum successu fuisse datam, vidi.

Sexto: circa stadii variolarum tertii finem salivatio plerumque magis minuitur & materia sæpius adeo crassa & glutinosa fieri solet, ut maxima cum difficultate exscreetur, & nisi per convenientia gargarismata, injectiones cæteraque abstergantur, omni fere temporis minuto minetur suffocationem. — Nulla gargarismata hoc in casu mihi nota sunt meliora, quam quæ parantur ex vino pomaceo & melle, vel vini aceto, aqua & melle, vel oxymelle squillitico cum paucis nitro aut sale ammoniaco crudo. Sinapi quoque cum utilitate in gargarismatibus coqui potest, quando stimulans requiritur fortius. — Acida vegetabilia magis sunt saponacea & abstergunt, quam spiritus vitrioli, licet crebrius adhibeatur. — Interdum cuncta hæc minus sunt efficacia, & nihil præter vomitorium actuale juvat; hoc in casu SYDENHAMIVS vomitum cum vino benedicto ad $\frac{3}{4}$ excitabat. — Prostant multo mitiora, sed æqualiter efficacia: immo oxymell squilliticum frequentius datum haud raro bene succedit, cum moderatum moveat vomitum & tam excreationem, quam respirationem juvet. — Siquidem & hæc porro utilitate præstat, ut urinam & alvum moveat, quæ sæpius hoc morbi tempore deficiunt; sed, si casus urget, is decocto aut infuso ipecacuanhæ est accelerandus. Variis temporibus non sine modestia his uti ausus sum, cum nihil, nisi ad hæc refugere, superesset, istisque ægrotum evidenter ex mortis periculo eripui, licet id non sine famæ meæ fieret periculo maximo: interdum vero profecto & æger & fama perierunt. — At enim vero nunquam non CELSI sententiæ subscribam, melius esse, ancipiti uti medi-

medicamento, quam nullo. — Haud raro quoque incidit, ut lingua & fauces crassiore, adhærente, alba vel castanei coloris pellicula tectæ deprehendantur, ita ut semicoctæ videantur; atque œsophagus ac aspera arteria illis sint similia: quæ neque vomitorio, neque gargarismate neque ulla alia re removeri poterit, cum, nullam in glandulis harum partium fieri secretionem, ostendat.

Muci oris, faucium aliarumque partium tenacitas sæpe a liberioris potus defectu per totum morbi decursum pendet. — Cum tamen necessario requiratur, ut sanguis diluatur, salivatio juvetur, pustulæ repleantur, acria salia morbosa abstergantur & vasa magis salutaribus referciantur fluidis: alimenta ipsa hoc in morbo sint, immo præcipue esse debent liquida; cum solida maxima ex parte neque ad palatum sint, neque deglutiri possint. — In variolis nigris confluentibus bibendum aut moriendum est: — tenue acidulatum lactis serum, decoctum lusitan. avenæ decorticatæ aut aqua cum vino rhenano vel paucio vino gallico albo, vinum pomaceum & aqua aut similia sunt convenientissima; atque si vel petechiæ vel hæmorrhagiæ apparent, tinctura rosarum aut vinum rubrum clarificatum cum aqua bene acidulatum præstant.

Septimo autem: quodsi incrustatio perfecta est, & salivatio imminuitur, ut aliam quandam evacuationem promoveamus, curam habere debemus; nunc enim nihil per habitum externum expellitur, parum vel nihil nunc per incrustatam, squamosam cutim transpirat, quæ corpus ut lorica, aut potius ob ejus effectum, ut indusium HERCULIS venenatum circumdat: nam his non perspiratio solum valde impeditur, sed & pus ac sa-

nies limitibus suis coërcetur, quæ de hora in horam magis magisque putrescunt & continuo resorpta atque ad sanguinem delata motum excitant & febrim secundariam augent.

Quod si salivationem sustinere & justum urinæ bene coctæ effluxum hac in periodo promovere valemus, res satis tolerabiliter procedunt: haud raro vero utrumque subito deficit, & maximo in periculo versatur æger. — Qua in re has evacuationes renovandi cura habenda est maxima; plura mox applicanda sunt vesicatoria & clyisma emolliens atque relaxans injiciendum: pari modo mixturis excreationem juvantibus, ex oxymelle squillitico, gummi ammoniaci cæterisque paratis, frequentius uti debemus.

Porro quoque non parum prodest, si hoc morbi tempore ægroti mutantur linteamina, quæ nunc impurissima, rigidiora & fœtida facta, ipsi ægrotto maxime sunt molesta: — Siquidem ea aërem conclavis magis polluant, & adeo ineptum ad respirationem reddunt, ut istum quoque vix homo perferre possit sanissimus; quid? quod is non respirationem solum accelerat, sed ipsa quoque hujus venenatæ mephitis miasmata continuo iterum per vasa inhalantia; pulmones cæteraque ad sanguinem deveniunt, eumque magis corrumpunt. Quantum ægroti aëris conclavium mutatione, fores & fenestras prudenti ratione aperiendo & linteamina fœtida mutando reficiantur, mirum sane est visu: — novam vivunt vitam, ut ipsi verbis exprimunt; aër enim liberior est vitæ cibus. — Aërem talem putridum limitibus, ægrotumque in eis coërcere, certissime est pestiferum. — Absurda methodus, qua nosocomii genus in aliquo domus conclavi efficitur, quod duobus, tribus vel plu-

pluribus ægrotis repletur, curationis ratio est pessima, illudque manifeste fuisse mortiferum, sæpius cognovi: — alterius fœtor, suspiria & clamor disturbant & offendunt alterum; raro fieri solet, ut omnes simul obdormiscant, sed sæpissime ita in vigiliis retinentur: vivere cum malis ejusmodi contubernalibus, vita est pessima. — Quicquid autem opponitur, nullum ex commutandis ægrotis enascitur periculum, si cura habetur, ut hoc sedulo in bene calefactis & ficcis lintheaminibus fiat; ast ridicula est opinio, qua indusia virorum foeminarumque antea per duodecim vel viginti quatuor horas aliis hominibus calefiunt, quam eis ægroti induantur. — Nonne ea sine eo calida & sicca reddi possunt? Nonne perspiratio & sudor sanissimi quoque hominis ea humida & impura efficiet?

Sed de his hæc sufficiant: ad evacuationis considerationem revertens huic capiti quibusdam observationibus de purgatione in febre variolarum secundaria finem imponam.

Quod si salivatio rite procedit, pustulæ elevatæ bene maturescunt, oris, manuum & pedum tumor justo tempore accedit, ægroti quiete dormiunt & spiritum libere trahunt, omnia sunt salva, ac natura suum opus perficere satis valet, eaque conveniente ratione juvanda, non vero disturbanda est. — Ego quoque tunc clysmatibus abstineo, licet ægroto per quosdam dies alvus sit obstipata, donec tandem incrustatio perfecta est; & tunc ea conveniunt, ut viam præparent purgantibus sequentibus, quæ tunc procul dubio sunt necessaria.

Sæpius autem, immo fere semper in cohærentibus & confluentibus variolis fieri solet, ut in hac periodo aut ante eam major vel minor febris secundaria, eaque partim a materiæ ex internis & externis pustulis resorptione, partim a suppressa perspiratione, & partim a putrida canalis intestinorum colluvie oriatur: quæ sane insignis sit necesse est, cum procul dubio materiæ morbosæ oris, faucium cæterisque glandulis secretæ pars deglutitur & multo major intestinorum, ductus biliarii cæterisque glandulis secerni debeat copia, quæ in intestinis colligitur: nam cum multo minus, quam consueto modo fieri solet, per cutim transeat, eo major humorum quantitas ad intestina pervenire debet: siquidem satis cognitum est axioma, quod, quo magis altera evacuatio imminuatur, eo magis altera augeatur, & sic quoque, quod peculiaris quidam cutim inter & intestina sit consensus: quibus omnibus pari ratione materia ex variolarum pustulis in ventriculo & intestinis fortasse hærentium additur. — Ita ut magna materiæ valde putridæ copia primis viis inesse debeat, quæ magis magisque vi sua virulenta augetur, quo diutius ibidem hæret, & continuo iterum per vasa intestinorum absorbentia in sanguinem perfertur & sic igni oleum additur, quam natura per eandem viam aliqua ad minimum ex parte expellere molitur. — Itaque numne ista ibidem relinquenda, an vero educenda est? In promptu est responsum. — Proprio plerumque instinctu hoc natura molitur maxima cum utilitate in adultis & semper fere in infantibus, quibus diarrhœa loco salivationis in adultis esse videtur. — Igitur nonne hoc satis indicat, quomodo tali rerum ratione ipsam juvare debeamus? Ac profecto, quam terribiliter fœtentes, putridas & copiosas hoc in morbo ob-

ser-

servamus dejectiones, post clysmatis injectionem & in primis post purgantia in ipso statu aut declinatione data? Immo hæc corruptionis materies in intestinis hærens & de die in diem magis putrescens tandem ita redditur acris, ut ea ipsa corrodât; ad minimum ea ita irritat, ut veram diarrhœam aut dysenteriam excitet, quam quidam, ne leni cathartico moveatur, adeo ineptè timent.

Porro verò, quando natura neque proprio conatu, neque artis auxiliis humores morbosos a translatione ad partes magis vitales retinere valet, sed ob infelicem ad illas translationem, ejus oneri succumbere videtur; ut a subitaneo oris manuumque tumoris recessu, præmatura salivationis suppressione aut similibus fieri solet; nonne materiam lædentem per aliud emissarium, speciatim per intestina removere, necessarium esse videtur, quæ multo facilius & certius quam cutis pori, viæ uriniferæ aut ductus salivales ad excretionem incitantur? — Re vera, si salivatio naturaliter cessat, mea sententia convenire videtur, ut alia hujus loco promoveatur evacuatio: & si clysmate vel leni purgante utimur, nimiam evacuationem opiato quodam facile cohibere possumus.

Cui curationis rationi objecerunt & objici potest, eam noxios humores ab externo corporis habitu ad vitales partes allicere. — Sed ad hæc respondeo, has purgationem præcipue magis defendere, si incrustatio perfecta & materia morbosa concocta est, ad minimum tantum, quantum unquam fieri potest, (justa enim coctio aut maturatio nunquam in lymphaticarum variolarum specie est expectanda); eam in primis necessariam

esse, quando infausta materiæ morbosæ metastasis jam accessit, & neque salutariter neque facile aliis removeri potest remediis; eam loco evacuationis criticæ suppressæ substitui, naturamque ipsam moliri, quid? quod requirere harum viarum evacuationem; nullam aliam, quam hanc inveniri methodum, putridam intestinorum eliminandi coluviam, quæ febrim alit secundariam; atque ubicunque magna impuræ corruptæque materiæ adest quantitas in primis viis, febrim sequi, quod verminosæ, biliosæ febres testantur, quibus nulla ratione quam purgando aut vomendo mederi possumus; quemlibet tandem necessitatem in fine variolarum purgandi concedere; alias abscessus, induratas glandulas, impura ulcera, ossa cariosa, pulmones corrosos vel febrim hæcticam depascentem certissime succedere.

Cum vero purgantia in febre variolarum secundaria commendem; ego quidem semper, ut lenissima refrigerantia sub initio dentur, suadere velim: *drastica purgantia, scammoniata, aloetica* certissime minus conveniunt, antequam febris fere tota cessat; tunc profecto quædam fortiora purgantia (quibus semper aliquid ex calomelano addo) sunt adhibenda. Fortiorum purgantium in principio usum imprudentem, post purgantia conveniens anodynum haud dare, neque operatione durante ægroto justis auxiliis succurrere, sæpius pessimos edidisse effectus, persuasum habeo; alium vero ea ratione, quam proposui, in febre secundaria purgare, admodum esse salutare, pro certo habeo, ejusque exoptati successus plura vidi exempla.

DISSERTATIO

DE

PLEVRITIDE ET PERIPNEV-
MONIA.

CAPVT I.

*De ventorum tempestatumque vi hos mor-
bos progignendi.*

Cum pleuritides atque peripneumoniæ adeo consuetae sint, & semper fuerint, de illis latius quam de ullo alio morbo acuto egit HIPPOCRATES; cujus observationes deprehenduntur accuratissimæ & accommodatissimæ, atque, ut ab omnibus medicis diligentius perlegantur, maxime sunt dignæ. — Quarum quædam est, frigidum ventum aquilonem excitare pectoris, costarum & pulmonum morbos; (*) atque hoc verum & constans omnibus ejus successoribus fuit compertum. — Non quod nullæ pleuritides & peripneumoniæ aliis aëris constitutionibus sæpius obseruentur, cum hæc haud raro aliis febribus acutis superveniant: id tamen certum est, hos binos morbos multo occurrere frequentiores, si sicca frigidaque tempestas & venti aquilones & subfolani per insigne temporis spatium continuaverunt.

Ven-

(*) Aphorism. 5. Sect. II.

Ventorum frigidorum ficcorum fatis patentes in corpus humanum effectus in eo consistunt, ut ejus totum externum habitum constringant, cutim magis exsiccent & corrugent, poros occludant & perspirationem imminuant, vel ad minimum tantum permittant, ut pars humorum evaporet tenuior. Itaque frigore sicco totum fibrarum systema magis firmum, forte & elasticum, & vis vasorum contenta fluida propellendi magis redditur robusta, unde circulatio vividior, æstus major, spiritus & agilitas; quibus sanguinis globuli magis condensantur, compinguntur & numero augentur, totaque humorum massa ad majorem tenacitatis gradum efficitur proclivior. — Quibus addi potest, aërem frigidum siccum, qui semper fere gravior & magis elasticus est, majori pressione in corpus humanum cum ejus frigida & sicca qualitate in progignendis majoribus effectibus cooperari. — Sanguinem, cæteris paribus, durante tali atmosphæræ constitutione constanter densiorem & viscidiores, quam diuturniore humida calidaque tempestate occurrere, facta probant; — atque homines asthmaticis morbis affectos durantibus ventis aquilonalibus plura perferre, patet omnibus.

Nihilo minus omnes hi effectus cum perfectissima sanitate convenire possunt & plerumque conveniunt; indeque CELSVS (*) (licet morbos frigido aquilone excitatos referat) *sanum tamen, ait, corpus spissat & mobilius & expeditius reddit.*

Ast proh dolor! adeo fragilis est mortalium conditio, ut summæ sanitatis ad gravissimos morbos
sit

(*) Lib. II. Cap. I.

fit transitus facillimus admodumque consuetus: nam sanguis iste ruber, spissus, densus fortibus vegetisque vasis agitatus facillime in tantum visciditatis gradum mutatur, ut minus aptus reddatur ad transgressum per ultimos arteriarum ramos: unde obstructions indeque haud difficulter inflammationes; idque in primis ab aliquo diætæ vel exercitii vitio, a suppressa perspiratione, vel subitanea quadam aëris temperiei oriuntur commutatione, quæ humores in genere multo citius rarefacere, quam vasa quædam peculiaria relaxare potest. — Inde, quod in transitu sit dictum, dolores membrorum olim fractorum, cicatricum vetustorum vulnorum, callosarum concretionum in pedum digitis cæterisque (ubi vasa minora capacitare imminuta tunicis reddita sunt rigidiora) subitanea tempestatis mutatione in procellosam, humidam, & calidam sævire, observatum est, quos nihil citius removet, quam fomentum emolliens, quo vasa distenduntur & relaxantur: — Quælibet vetula clavos dolentes fomento abluere suadebit. — Atque hæc methodus quoque admodum est salutaris in laterum dolore, qui sæpius post pleuritidem vel peripneumoniam per plures annos remanet & a præternaturali vasorum coarctatione morbi prægressi, & pulmonum ad pleuram adhæsiōne pendet: qui quoque interdum ob insignem sanguinis rarefactionem, tempestatis variationem, cæteraque morbum denuo affert, atque ægrotum ab eo tempore frequentioribus recidivis semper reddit obnoxium:

Omnes quidem homines, sanguine viscidiorē & fibris rigidis præditos, omnibus morborum inflammatoriorum generibus quacunque in tempestate esse obnoxios, pro certo habemus; nihilo tamen

tamen fecius aliæ aëris constitutiones aliis non solum magis sunt aptæ ad hunc sanguinem inflammatorium progignendum, sed & partes peculiare ad inflammationes magis pronas reddunt. . Quod si enim aër valde frigidus habitum externum constringit, cutim corrugat & poros claudit, sanguinis copia consueta major in partes internas magis vitales, speciatim in pulmones impellitur, qui lata internæ superficiei (istam totius cutis multum superantis) expansione præditi, a natura dati sunt, ut cuti in sanguinis humoribus superfluis, acribus & vapidis exhalandis succurrat; ideoque poris cutis quodam modo occlusis, cutaneæ excretionis defectum compensare debet pulmonum exhalatio. — Atque re ipsa deprehendimus, pulmones mox a refrigerio, majore vel minore tussi, larga tenuioris materiæ defluentis excretionem & quidem haud raro severiorem in modum affici. — Quod si vero aër frigidus pari ratione continuo ad pulmones accedit, internam ejus membranam corrugat, ductus excretorios claudit, & ita nimii a perspiratione collecti ponderis exhalationem & expirationem, ut ita loquar, impedit. — Quibus addi potest, aërem majore ejus frigoris gradu & propiore ad sanguinem in pulmonum vesiculis & cellulis accessu, eum congelare, ad minimum insigniter condensare posse: aërem summe frigidum perfectam ac subitanam sanguinis stagnationem effecisse in pulmonibus & fere uno impetu necasse, varia prostant exempla. Ventos admodum frigidos manuum, brachiorum atque oris cutim ita afficere & contrahere, ut aspera, fissia & dolens reddatur, sæpius occurrit; cur eum pari modo teneriorem delicatioremque asperæ arteriæ, bronchiarum, cæterorumque membranam afficere, negemus?

gemus? Tussis profecto, raucitas & ægritudo, quas in ejusmodi frigidaë atmosphæraë inspiratione perentiscimus, hoc re vera ita fieri, ostendunt. Haud raro pharynx atque larynx sævis trigidis ventis ita affliguntur, ut violentas inflammationes, tumores cæteraque sustinere debeant.

Itaque haud difficile est intellectu, ubi quantitas consueta major sanguinis densi viscidique in pulmones impellitur & quando vasa pulmonum ipsa inordinate constringuntur, ductusque excretorii ac orificia glandularum, asperæ arteriæ, bronchiorum cæteraque insigniter obstruuntur, inflammationes peripneumonicas facilius generari debere.

Porro vero sanguis valde viscidus, naturalis diuturnioris, siccaë, frigidaë constitutionis aëris effectus, non solum ad inflammationes in genere & speciatim ad morbos peripneumonicos, sed quoque ad pleuriticos corpora reddit prona. Cum enim arteriæ, in partibus membranaceis dispersæ, valde sint tenues; inde naturaliter sanguine denso viscido facillime obstrui possunt: indeque tali tempestate rheumatismi admodum sunt consueti, cum partes musculorum membranacæ a viscido lentore inflammentur. — Pleura vero est membrana admodum late expansa & infinito tenuissimarum arteriarum numero ac ramis obsita intercostalibus, qui, cum fere angulis rectis ex aorta oriantur, hac ratione eo magis viscidam suscipiunt sanguinis partem, ut leviolem, (cum gravior ab axe magnæ arteriæ propius transcurrat) indeque obstructionibus ab inflammatorio lentore insigniter sunt obnoxii: atque pari ratione res se habent in musculis intercostalibus & costarum periosteo: quæ sanguinem aliqua ex parte ad minimum a simili arteriarum distributione accipiunt.

Hinc

Hinc non minus pleuritides, quam peripneumonix quam maxime frequentes aut epidemicæ frigida siccaque tempestate inveniuntur; & in montosis frigidis regionibus aquiloni magis expositis, plerumque sunt endemicæ. Morbi profecto pleuritici, proprie sic dicti, apti sunt ad peripneumonicos excitandos, & quoque sæpissime excitant, idque illas ob rationes, de quibus infra sum disputaturus. — Hinc fieri solet, ut plures pleuritides cum symptomatibus peripneumonicis conjunctæ, quam veræ eæque exquisitæ pleuritides nobis occurrant: atque morbum hunc complicatum proprio nomine *pleuropneumoniam* appellant recentiores.

Cum bini hi morbi adeo crebro conjuncti deprehendantur, non minus veteres, quam recentiorum plerique eos omnino confuderunt, utrisque indiscriminatim una eademque adscribentes symptomata; profecto autem tam sede quam symptomatibus bini hi vere differunt morbi. — Veteres sane, ut CAELIVS AVRELIANVS refert, (*) opinionibus varias in partes trahebantur, siquidem sedem pleuritidis alii affirmabant esse affectum vel perpeffionem pleuræ, proprie sic dictæ, alii pulmonum eorumque membranarum: quarum opinionum cujuslibet inter recentiores quoque exstiterunt defensores. — Igitur spero, fore, ut sequentia monita eorum naturam methodumque eis medendi clarius exponant.

(*) Lib. II. Cap. XVI.

CAPVT II.

De peripneumonia & pleuroperipneumonia.

Peripneumonia latissimo verbi significatu est morbus vel origine proprius, vel ex aliis ortus & adeo consuetus, ut ejus naturam quilibet diligenter disquirere debeat medicus; cum is præcipui cujusdam vitæ organi sit affectus morbosus, sæpissime maximum comitetur vitæ periculum, & variam pro variis ejus studiis requirat tractationem. — Siquidem hujus morbi valde differentes occurrunt gradus, vel potius species dicendæ, quæ singularem attentionem & peculiarem cuilibet accommodatam postulant medendi methodum.

Peripneumonia enim orta a violenta pulmonum inflammatione, a sanguine valde viscido denso pulmonum bronchiorumque arterias plurimas obstruente excitata, est morbus prorsus differens & admodum differentem ab ea requirit tractationem, ubi pulmones a lenta, viscida, pituitosa obstruuntur materia; ut in eo casu, quem recentiores peripneumoniam notham nuncupant scriptores, fieri solet. — Atque hæc iterum methodo ab illa prorsus diversa tractari debet, quæ in ista a tenuis acris materiæ defluxu ad pulmones dependente convenit. Nihilo minus quædam generalia symptomata omnibus his sunt communia, scilicet pectoris pondus, respiratio brevis & difficilis, tussis, & major vel minor febris: quæ pauca symptomata nobis obvenientia generali quidem vocabulo appellantur peripneumonia, licet natura sua admodum differant & diverse tractari

Huxh. T. II.

L

debeant.

debeant. — In *primo* enim *casu* matura, larga & repetita sanguinis emissio necessario requiritur, ut quantitas & impetus sanguinis nimis rapidi imminuatur, cui fortiora refrigerantia, relaxantia, diluentia medicamenta & diæta addantur. — In *altero* ipsis in principiis quidem sanguis detrahi potest, ut ulterior lentoris obstruentis avertatur impactio & convenientibus incidentibus, diluentibus attenuantibus detur locus; quod si vero ad lanceolam nimis eris promptus, ægri, non morbi vires infringes, qui attenuantia, abstergentia, expectorantia, lenia vomitoria & convenientia purgantia ac liberiores vesicatoriorum usum requirit; quæ ego in priori casu omnino noxia esse, existimo, nisi versus morbi finem, ubi illa nonnunquam sunt necessaria. — Sanguinis quoque emissionem postulat *tertius casus*, ut inflammationis cohibeatur progressus; hic autem humida, lubricans ac demulcens methodus, cum quibusdam propriis & frequentibus opiatibus dosi moderata datis, exigitur, quæ in *altero casu* prorsus essent deleteria.

Ita quoque in una eademque peripneumoniæ specie variorum stadiorum variorumque symptomatum conjunctorum magna habenda est ratio. Licet enim in principio severæ cujusdam pulmonum inflammationis larga, repetitaque sanguinis emissio quam maxime sit necessaria; si tamen post alteram vel tertiam sanguinis detractiorem bene coctam ac sanguine tinctam materiam excreat, a continuata hujus generis evacuatione desistendum est, alias absque necessitate debilitatur ægrotus & sæpius in ejus detrimentum maximum omnino supprimitur excreatio. — At enim vero, si insignis floridi ac spumantis sanguinis copia

pia exscreatur ; plus sanguinis est detrahendum, tussis temperantibus opiatas, ut *diacodio* & similibus compescenda atque *acida* convenientia cum leniter refrigerantibus incrassantibus satis largiter sunt danda: e contrario, quando tenuis glutinosa, obscuri coloris materia exscreatur, hoc plerumque majoris malignitatis, sanguinisque in putrido dissolvente statu versantis est signum, neque ulla ratione largam ejus permittit emissionem. — Breviter morbus hic omnino differt, quando inflammatio ingruit, quando materia obstruens est concocta vel vere suppurat.

De hac vero re specialius agendum est. — Quod si homo mox antea perfecte sanus, post violentum motum, errorem diætæ, aut severum refrigerium, magno afficiatur horrore, quem æstus ardens, major pectoris oppressio & gravitas cum valde difficili, celeri & calida respiratione ac majore vel minore tussi excipit, mox ex late patente orificio satis larga quantitate detrahendus est sanguis: quo fortior & sanguine abundantior est homo, eo largior emittenda est quantitas, ita tamen, ut, si deliquium animi, sudor frigidus in fronte aut ore, oscitatio & similia appareant, fluxus cohibeatur; quæ cuncta magna ex parte haud raro præcaventur, si homini supino detrahatur sanguis. — In genere homines crassi obesi non tam bene, quam macri & musculosi sanguinis perferunt emissionem, cum neque sanguinis globulari parte rubra, neque tam elasticis vasis sint præditi. — Porro ætas & hominis statura sunt perpendendæ; tantum ex nano, quantum ex gigante detrahere, absurdum esset, licet uterque sua natura sit fortis; quo quis vel pueritia vel senectute propius abest, eo minus ad illam est aptus, licet nonnunquam in utrisque requiratur.

Ante febres corpora fieri graviora, indeque sanguine magis abundare, observavit SANCTORIVS; atque *rigores* sanguinis viscidum, quod in extremis arteriarum capillarium finibus stagnat, ostendunt: (ungues quoque, labia cæteraque cum palleant & liveant, idem arguere videntur,) & lentor hic increfcens naturaliter perspirationem diminuet & humorum quantitatem augebit. — Quo major generatim in impetu est rigor & horror, eo violentior subsequitur febris; atque hoc aliqua ratione in sanguine detrahendo nos instruit, cum post diu durantem & violentum rigorem, magnam febrem & viscidiorum sanguinis statum expectare debeamus.

Si quando symptomata post primam sanguinis emissionem non mitigantur, post octo, decem aut duodecim horas, immo quoque citius, si symptomata magis exacerbantur; plus sanguinis est detrahendum, atque hoc repeti debet, si febris, oppressio, anxietas & spirandi difficultas augentur vel æquali severitate continuant: in primis si sanguis detractus firmior & densior apparet, vel tenaci flavescente crusta aut corio, ut dicitur, obtegatur; quod quidem sæpius haud prius, quam secunda aut tertia sanguinis detractio in conspectum venit, licet symptomata summam indicent inflammationem. — Haud raro quoque hoc contingit, si parvo ex orificio sanguis in brachio destillat, fascia nimis est adstricta, aut cutis super venæ orificium ducitur: quorum aliquo impeditur, quin pleno flumine effluat sanguis.

Densæ hujus crustæ phænomenon in sanguine ac pulsus fortis & durus sanguinem detrahere jubent, donec ad minimum liberior & facillior reddatur respiratio. — Quod si vero crassamentum

mentum aut massa concreta laxioris sit texturæ neque crusta tenaci obiecta, & pulsus remittere, tremere aut debilior & tenuior fieri videatur sanguinis detractiōe, ut ea desistamus aliaque relevandi methodo utamur, tempus adest. — Tenera cœrulea sanguinis pellicula, cui proxime subjicitur mollioris viridescentis gelatinæ genus, (si cruor ipse lividus, tenuis & laxus, serumque turbidum, rubicundum aut viride est,) laxioris sanguinis crasis magnæque acrimoniæ sunt signa, quæ, ut larga detrahatur quantitas, non permittunt. — Quid? quod sanguis quoque floridior, tenuior & laxior, qui per aliquod temporis spatium repositus parum vel nullum secernit serum, quam ipseciosum hominibus minus expertis videri possit, nulla ratione sanguinem bonum, ut illi credunt, sistit; sed in genere, speciatim vero in hoc morbo, admodum insignem, ad putridum valdeque acrem statum prodit progressum: quod si enim spiritus cornu cervi, aut sal ammoniacum cum sanguine ex vena profluente sanissimi hominis commiscetur, florido isto colore semper tingitur, atque parum vel nullum segregatur serum, quam diu etiam reponatur, sed perpetuo laxum & quasi semifluidum remanet. — Cornu cervi spiritum frequentius largaque quantitate datum sanguinem dissolvere & profusas excitare hæmorrhagias notatu est dignum; quam observationem ut omnes illi, qui eo nimis frequenter & liberius utuntur, bene perpendant, necesse esse existimo.

Fortis, frequens, celer in peripneumoniis pulsus semper plurem sanguinis detractiōem suadet, ad minimum donec quoddam spirandi levamen aut liberior materiæ notæ bonæ obtineatur excreatio. — Haud raro autem contingit, ut pulsus

in ipsis principiis obscurus & oppressus, inordinatus, tardus & nonnunquam intermittens videatur, ut ægrotus eodem tempore de magna debilitate atque oppensione conqueratur, quæ quidem omnia sanguinis detractiōe interdicere videntur; pectoris tamen gravitas, spirandi difficultas, anxietas major & æstus circa præcordia sentitus, eam aperte postulant. — Cuncta hæc sæpe juniores vexant medicos. — Quibus vero perpendendum esset, talem subitaneum virium, spirituum pulsusque defectum ortum suum non a sanguinis inopia trahere, cum, morbi per aliquot horas aut per unum alterumve diem durationem liquidum vitale insigni ratione exhaustisse, vix asseri queat. — Tali profecto in casu non sanguinis defectus, sed nimia ejus copia præcipua horum symptomatum est causa. — Humoribus enim aggravata & ultra justum tonum distenta vasa sanguifera tanto vigore, quantum sufficit, agere nequeunt. — Aequilibrio solida inter & fluida non satis conservato, vasa moventia sanguinem vi conveniente propellere minus valent; pari fere ratione, ut nimium syringæ embolo oppositum pondus ejus liberam impedit actionem.

Hinc profecto subitanea ob justæ circulationis sanguinis atque convenientis ex eo secretionis defectum, spirituum subsequitur inopia, indeque ad stagnationes, concretiones & ingentem tristitiam symptomatum seriem, mortemque ipsam proclivitas, nisi mature tanta sanguinis, quanta sufficit, detractiōe avertatur; quæ sanguinis quantitatem nimiam imminuendo inter solida & fluida æquilibrium & musculosis elasticis liberam restituit actionem canalibus, quæ nunc iterum majorem vim in humores contentos exerunt, & circulationem magis æquali & constan-

stanti ratione incitant: quæ omnia in id annuntur, ut nimis crassum & viscidum sanguinem attenuent, atque ad secretionem spirituum animalium magis reddant aptum, qui deinde cordis vasorumque actionem augent. — Ita ut tali in casu sanguinis emissio tantum absit, ut debilitet, ut potius naturæ vires excitet; prouti semper in sanguinis detractioe hominum plethoricorum pulsu oppresso, ut proprio nuncupatur nomine, laborantium manifestum est, quorum pulsus sanguinis emissionem constanter deprehenditur excitatus.

In quibusdam violentioribus peripneumoniis, ubi utrique pulmonum lobi insigniter inflammantur & obstruuntur, mox summa accedit debilitas, quam incredibilis anxietas & oppressio pectoris, pulsus valde tenuis, debilis & tremens, extremarum corporis partium frigus cum viscido, frigido, inæquali sudore comitantur, oculi sunt torvi, fixi & inflammati, os inflatum & fere lividum; atque hæc cuncta subito excipit stupor, delirium: & quosdam (licet profecto paucos) vidi, ubi perfecta incideret paraplegia.

Qui casus sane est tristissimus, non vero a sanguinis inopia, sed ab ejus justis circuitibus & distributionis pendens defectu: cum enim plurimi pulmonum arteriarum rami insigniter obstruantur & quo minus a dextro cordis ventriculo ad sinistrum pervenire possit, impeditur, ita ut arteria aorta ejusque rami non tantum sanguinem, quantum ad communia vitæ munera exsequenda sufficit, accipiant; inde cito plenaria obstructio & subitanea mors subsequitur. — Dissectiones hanc rem ita se habere, demonstraverunt, cum pulmones sanguine concreto, rubro, duro omnino repleti & carni quasi similes vel potius colo-

re & substantia hepatis atque adeo ponderosi deprehenſi fuerint, ut particula eorum abſciſſa ac aquæ injecta fundum peteret (*) — Quod ſi quid hoc in caſu deplorando effici poteſt, illud fieri debet matura & mox tentata ſanguinis emiſſione, alias paucis horis reſerunt prorſus irreparabiles. — Poſt ſanguinis uno eodemque tempore emiſſionem ex utriſque brachiis, ſi convenienti tempore facta eſt, mirum exoptatumque vidi effectum.

At enim vero nonnullæ extant peripneumoniæ ſpecies, quæ nulla ratione largam ſanguinis ſuſtineant detractiōnem, ut quidam indubitatæ fidei annotaverunt ſcriptores medici. — Ego vero idem illud in variis peripneumoniis epidemicis vertente anno 1745. & ineunte anno 1746. (**) obſervavi; quibus temporibus peripneumonia graſſabatur epidemica, in qua poſt alteram (& interdum quoque poſt unicam) ſanguinis emiſſionem pulſus & vires ægroti mirum in modum proſternebantur; & quæ in febris mutabatur ſpeciem nervoſæ, cum qua magni tremores, tendinum ſubſultus, profuſi ſudores, aut diarrhœa atra bilioſa cum lingua nigra, comate vel delirio erant conjuncta; quamquam in principio pulſus plenus & celeriter tremens, dolor, tuſſis & oppreſſio ita urgere videbantur, ut ſanguinis emiſſionem quam maxime indicarent. — Quo in caſu raro ſanguis aliqua inſigni cruſta obteſtus, ſed plerumque floridus, *laxioris tamen molliorisque conſiſtentiae vel coloris obſcurioris & tenuiore, cærulea aut virideſcente incruſtatus pellicula* occurrebat, ſub qua *tenuis virideſcens gelatina* & in fundo *obſcure lividus* hærebat

(*) Vid. HOFFMANN Opera. T. II. Sect. II. Cap. de febribus peripneumonicis. Obſ. I.

(**) Vid. Obſerv. noſtr. de aëre & morb. epidem.

bat cruor. — Interdum quidem crusta erat crassior & tenacior, sed colore pallide rubicundo, baccis corni vel dilutæ ribesiorum rubrorum gelatinæ simili. — Quod phænomenon sæpius in veris pleuroperipneumoniis observavi. — Si quando ego talem laxum dissolutum video sanguinem, in consilio plus sanguinis emittendi semper caute verfor, in primis si post ejus detractiōnem pulsum vel quoque ægrotum magis languentem deprehendo, et si oppressio, pondus vel quoque dolor id requirere videntur. — Pari observationis genere LANCISIUS & post eum BAGLIVIVS, a continuanda sanguinis missione abstinendum esse, si nulla in eo secundum emissio appareat crusta tenax, caute admonent: *In pleuritide, peripneumonia, & hujusmodi inflammatoriis pulmonum morbis, si in sanguine e vena secta extracto non appareat in superficie crusta alba, quæ necessario apparere debet, pessimum; — si vero in altera sanguinis missione incipiat apparere, bonum: contra si in secunda ne quidem apparebit, abstineto statim a sanguinis missione, aliter interficies ægrotantem. (*)* — Ego quoque cum BAGLIVIO tam in priore; quam posteriore prædictionis parte, sanguinem in principio februm pulmonicarum detractum floridum pessimi semper esse ominis, consentio; id enim, vel sanguinis crasin maxime perturbatam & dissolutam esse, vel crassum inflammatorium sanguinem in pulmonum arteriis impactum hærere, neque aliquid præter tenuiorem & maxime serosam partem transire & ad cordis ventriculum sinistrum pervenire posse, ostendit.

Nihilo minus facere non possum, quin annotem, interdum quidem in peripneumonia & pleu-

L 4 ropneu-

(*) Vid. BAGLIVII Opera. Lugduni 1710. 4to. Capit. de Pleuritide. p. 37.

ropneumonia primum & secundum quoque emis-
sum sanguinem nulla crusta obtectum apparere,
tertium tamen fore valde tenacem, idque præci-
pue fieri, quando in brachio destillat, neque ple-
no flumine profluit sanguis; tunc vero & hoc ob-
servandum est, quod sanguis hic, licet appareat
floridus, frigidus tamen redditus, sit densior & te-
naciosior; cum e contrario in casu supra relato, san-
guis quidem satis floridus, laxioris tamen mollio-
risque esset contextus, neque unquam in ordina-
tum, firmum coiret crassamentum. — Tale la-
xioris, dissoluti & floridi sanguinis genus sæpius
hominibus navigantibus in principio anni 1746.
(*) detrahebatur, eumque semper comitabantur
pessima, sæpiusque mortifera symptomata. — Ta-
les malignæ peripneumonix sæpissime profecto
nautis post longa itinera & hominibus scorbuto
insigni affectis, contingunt. — Qui primo præ-
reliquis difficulter & brevibus intervallis spiritum
trahunt, languescunt & levissimo motu debilitan-
tur, ac vagis transientibus horroribus, æstu, &
totius corporis doloribus afficiuntur; febris cum
magno præcordiorum pondere, brevi, importu-
na, sicca tussi, pulsu celeriore, tenui & molliore,
quam in peripneumoniis inflammatoriis consue-
scit, sudoribus viscidis inæqualibus, & perpetua
inquietudine atque anxietate succedit; tandem *te-
nuem, glutinosam, cruentam aut obscurioris coloris ac
frequenter insensibilis odoris materiam* rejicere in-
cipiunt; præter ea istis rubrarum, castanei colo-
ris, lividarum vel nigrarum petechiarum accedit
eruptio. Urinæ color plerumque est obscure ni-
ger, vel *igneus lixiviosus, haud secus ac si parva san-
guinis*

(*) Vid. Observ. nostr. de aëre & morbis epidemicis. Men-
se Januario, Febuario & Martio.

guinis quantitas in ea sit dissoluta; in hac parva quantitate emissâ nihil defidit; in illa vero nonnunquam occurrit larga livida hypostasis, nonnunquam nihil aliud, quam materia furfuri similis hinc illincque est dispersa. — Cum hæc symptomata maximo crasis sanguinis disturbatæ atque acrimoniæ humorum summæ sint argumento; sanguinis detractio largior non facile prodest, licet sæpius imprudenter suscipiatur.

Quamquam in febribus pulmonicis, si in sanguine satis tenax & crassa apparet crusta, in genere non malum est symptoma; quando tamen ejus tenacitas insignior & color summè luteus aut pallide plumbeus est, periculum subest, lentoremque inflammatorium summè exacerbatum esse, ejus resolutionem vel attenuationem perdifficiliter fieri & vix ullam cum ullo diluente sumto permittere commixtionem, ea demonstrat. — Quod ex forma inæquali, quam sanguinis crassamentum post largas & frequentes sanguinis emissiones in violentis pleuriticis aut peripneumonicis febribus effingit, & cui vel figura globularis vel potius lata sphærica est, apparere videtur; tunc enim sanguinis placentam in magna tenuioris & nonnunquam prorsus limpidi feri quantitate innatare, deprehenditur; cum ejus superficies vel crusta concava & contracta fere adeo tenax ut corium sit, & tota massa ad carnis firmitatem & duritiem propius accedat. — Cum vero hoc in casu magna partis sanguinis globularis copia per ejus repetitam emissionem detrahitur, crassamentum quidem quantitate diminuitur, semper tamen insignem visciditatem retinet morbosam, & cum ejus globuli admodum sint densi, alter alterum fortius attrahit, prouti ex ipsius crassamenti figura & consistencia

stentia apparet: ac licet in comparatione serum usu diluentium largiore multum fuerit auctum; ex ejus tamen tenuitate atque limpiditudine, ea cum globulari & sulphurea vel oleosa sanguinis parte neque bene mixta neque unita esse, manifestum est. Quid? quod aquea diluentia larga quantitate his in febribus hausta, tam limpida & insipida quam aqua per urinam fuisse reddita (*) aut profusioribus sudoribus erupisse, sæpius fuit observatum; quod neque ullo modo cum sanguine proprie sic dicto convenienter misceantur, neque ullo modo vim suam in ejus salinas & sulphureas exferant partes, quæ compositione firmissima diluentium eludunt efficaciam. Quod aliquoties in pleuroperipneumonia vidi, ubi post quartam aut quintam sanguinis emissionem tam violenter ut antea continuabat dolor & pars sanguinis globularis ita erat diminuta, ut crassamentum vix sextam totius sanguinis voluminis partem efficeret, tanta tamen firmitate, quanta carnis frustum, erat præditum. — Qui casus plerumque sunt mortiferi.

Si quando post alteram vel tertiam sanguinis emissionem, immo si post primam ægrotus materiam coctam, flavescientem sanguine leviter tinctam libere excreare incipit, & si in primis spiritus liberius, quam plerumque fieri solet, trahitur, ab illa abstineto: alias sine ratione debilitatur ægrotus, immo ipsius maximum in detrimentum prorsus supprimitur excretio, qua tamen natura nunc morbum ut per crisin convenientissimam & accomodatum colatorium abigere molitur; cum materia obstruens in extremis arteriarum bronchialium & pulmonicarum finibus ita cocta, resoluta
vel

(*) Vrinam, quæ post potum cito redditur in pleuriticis & peripneumonicis malam esse, observavit HIPPOCRATES Coac. prænot. Sect. V. Edit. LINDENI p. 581.

vel digesta sit, ut libere in vesicularum bronchiarum cæterarumque partium cava transire & sic ex trachea tussi & exfcreatione rejici queat; unde ultimi harum arteriarum rami iterum aperiuntur & sanguinis circuitus per pulmones tandem iuste restauratur.

Ex arteriis bronchialibus in tracheæ ejusque ramorum cava hic existere viam, manifestum est; nam oleosus ille mucus, qui in statu naturali internam asperæ arteriæ ejusque ramorum membranam illinit & lubricat, ab arteriis secernitur bronchialibus. — Atque, aquam, serum cæteraque ex arteriis pulmonalibus libere in vesicularum bronchiorumque cava transire, æque compertum habemus; ut ex RVYSCHII & DOCT. HALESII accuratissime tentatis apparet experimentis. — Quemadmodum enim re vera arteriæ bronchiales & pulmonales per differentes ramos innumeris junguntur anastomosibus; sic quoque arteriæ pulmonum pari ratione cohærere possunt cum bronchiis. — Itaque si materia obstruens iuste satis cocta & attenuata, vasaque ita sunt dilatata, ut liberum permittant transitum; ea in bronchiorum cava delata exfcreatione tandem ex pulmonibus ejicitur. — Quarum arteriarum ramos laterales vel serofos ita dilatari posse, ut nonnunquam & quidem satis libere globuli sanguinis rubri in bronchiorum cava per eos transire queant, manifestum esse videtur, prouti id speciatim in illis, qui sanguinem excreant, videre est, quod, ut GALENVS & veteres reliqui appellaverunt, fieri solet per *diapedesin*; quasdam enim hæmoptyses non a vasorum ruptura oriri, pro certo habendum esse existimo, cum ne ullus quidem dolor, materia purulenta vel simile quid eam præcedat, subsequatur aut comitetur.

Quod

Quod si vero hæc vascula pulmonum minora ita apta redduntur, ut facile dilatari possint, ea minus a lentore inflammatorio perferunt, quam si valde rigida & elastica sunt; ut plerumque robustis atque laboriosis contingit, qui ut HIPPOCRATES (*) observavit, pectoris & pulmonum inflammationibus magis sunt obnoxii & fortius ab istis affliguntur. — Atque hoc profecto quotidiana comprobatur experientia; pari quoque modo sequens hujus magni medicinæ parentis observatio ratione laudabilis excreationis supra a me relatæ, se habet. „Αἷματι δὲ ζυμμεμιγμένον μὴ πολλῷ πτύε-
 „λον ζανθόν, ἐν τοῖσι περιπλευμονικοῖσιν, ἐν ἀρχῇ μὲν
 „τῆς νέσθ πτυόμενον περιεσικόν (**) καὶ κάρτα ἀφε-
 „λέει: „ (*Sputum autem flavum, sanguine permixtum non multo, si in pulmonis inflammatione, in principio morbi rejiciatur, salutare est & valde prodest:*) HIPPOCRATES *Prognostic.* Atque profecto ipsæ fœminæ ægrotis succurrentes in quibusdam epidemicis pleuropneumoniis & peripneumoniis observavere, omnes illos, qui sanguinem excreant, bene se habere. — Nihilo minus tantum abest, ut hoc semper cum veritate conveniat, nisi materia ita, ut supra proposui, deprehendatur: ubicunque enim vel valde spumescens vel sincerus floridus, vel niger & aliqua ex parte coagulatus spongiosus & hepatis colorem referens excreatur sanguis, longe alia res est; cum is nullam materiæ obstruenti parem resolutionem aut coctionem factam esse, commonstret: sed, cum altius radices egerit &

(*) Coac. prænot. 29. Lib. II. Cap. XVI. de pleuritide, edit. DVRETI.

(**) Ita cum FOESIO legendum esse pro περιεκτικόν, autumo, cum magis ad sensum & dictionem accedat HIPPOCRATIS.

& vis cordis impellens sit vehementior, quædam vasa fuisse disrupta & sanguinem ex eis in pulmonum cava profluentem ita excreari. — Quod si enim majores in quibusdam pulmonum partibus sunt inductæ obstructions, sanguis majori copia & aucta rapiditate per vasa pervia transprimatur necesse est; quæ ea propter nimium distenta, sæpius disrumpuntur & sanguinem in bronchiorum cava & interdum in intimas vesicularum cellulas infundunt. — Qui sanguis statim rejectus excreatione floridus & spumofus apparet, neque ullam infert noxam majorem; sed, magna ejus parte plerumque in pulmonibus remanente, & vesiculas replente aëreas, illarumque vasa comprimente sanguifera, maxima oritur calamitas; quibus spirandi difficultas multum augetur & sanguinis per pulmones insigniter impeditur circulatio. — Siquidem is, cum difficillime ex his minoribus vesicularum cellulis eliciatur, ibi diutius hærens magis magisque putrescit, donec tandem in saniem corrodentem mutatus ipsam pulmonum substantiam destruit: Sed hac de re pluribus agam in sequentibus.

Cum omnis pulmonum inflammatio vel ægrotum, ob impeditum sanguinis per illos transgressum subito jugulet, vel suppuratione, gangræna aut scirrho terminetur, nisi cito materia obstruens bene resolvatur, aut coquatur; omnem adhibere debemus operam, ut justæ sanguinis quantitatis detractio, ut primum fieri potest, inflammationem diminuamus & auferamus; quando enim fortasse jam formatur abscessus, tunc sanguinis nullam affert utilitatem detractio. — Quid? quod si phlegmone jam longius est progressa, quam ut resolvi possit, sanguinis sane emissio nocet, cum operationem naturæ se a materia
ob-

obstruente laudabili suppuratione liberandi, retardet: tali enim ratione, ut diutius stagnet materia & magis magisque reddatur acris, efficitur: quæ tandem partes vicinas afficiens multo majorem excitat abscessum, quam antea factum fuisset, si natura propriis suis moliminibus esset relicta: immo interdum evidenti gangræna & interdum pertinaci scirrho finitur, qui breve, quod superest, vitæ spatium reddit miserrimum.

Sanguinis in vera peripneumonia detractiōnem post quartum vel quintum diem parum ad suppurationem avertendam, conferre, generatim annotaverunt medici: omnis enim phlegmone eo tempore suppurare incipit, nisi antea sit resoluta: hoc in primis eo magis & citius talibus partibus, quales sunt pulmones, eveniet, qui ab omni latere calore humido teguntur, & propius absunt a corde, quod vim suam perpetuo & fortiter in inflammatoriam obstructionem exferit. — Ita ut, si symptomata peripneumonica magna cum violentia per quatuor, quinque aut plures subsequentes dies perdurant, abscessus aut plenaria destructio recte metuantur, parumque utilitatis a sanguinis detractiōne continuata sit sperandum.

At enim vero, si dolor, qui per satis longum temporis spatium cessavit, cum violentia redit, aut aliam pectoris partem afficit, hoc inflammationis denuo excitatæ est indicium; quæ non minus, quam in priori, licet non tanto in gradu sanguinis poscit detractiōnem: nam hic impetus accessorius ejusdem omnino indolis & in eodem est organo, ut prior, indeque eandem methodum, ejus progressum & mala avertendi majora, requirit. Aegroti vires, & pulsus, doloris violentia & spirandi difficultas sunt præcipua, quæ quan-

quantitatem determinare debent: sic quoque sanguinis color & habitus atque feri quantitas & qualitas sunt considerandæ. Ego quidem interdum die a primo morbi impetu nono vel decimo sanguinem emittere jussi, & hunc tam viscidum, quam illum secundo aut tertio die emissum inveni, idque eo magis, si lanceola non timide demittebatur; sed crassamentum, licet tenacitate sua excederet, multum tamen in comparatione feri erat diminutum.

Excreationem antea quidem liberam & copiosam, ut primum alter iste impetus & dolor cum aliqua violentia accedit, prorsus cessare vel maxima cum difficultate peragi, plerumque observatur; cum doloris violentia, ut satis juste expandatur thorax & pulmonum, pectoris & abdominis muscoli tanta vi, quanta ad materiam ejiciendam requiritur, agant, non permittat: haud mentionem faciam, inflammatione justam muci lubricantis impediri secretionem, quæ naturaliter ad inungendam tracheæ bronchiorumque membranam internam & ad evacuationem materiæ cujusunque in eis contentæ juvandam secerni debet. — Atque inflammatione sanguinis detractiōe remota excreationem redire facilem & liberam, re ipsaprehenditur.

Igitur, licet in peripneumonia & pleuropneumonia nostrum in primis sit, sanguinis detractiōe ante diem quintum efficere evacuationem; novo tamen violenti doloris, spirandi difficultatis & suppressæ excreationis in impetu iterum haud secus ac in novo morbo, (*) maxima
vero

(*) HIPPOCRATES *Anaxioni* die octavo sanguinem detrahebat, quoniam dolor perdurabat, neque is excreabat. Lib. III. Epidem.

vero cum cautione & temperantia incipere debemus; cum omnis recidiva his præcipue in casibus sit periculosa, ægrotus quotidie magis debilitetur & eo minus ullam sanguinis insignem perferre valeat evacuationem. Hanc quoque ob rationem, quocunque leni dolore accedente ad sanguinis detractionem confugere, minus prudenter agitur: dolor enim major vel minor sæpius febre prorsus cessante speciatim post pleuropneumoniæ per longum temporis spatium, continuat: *debet prius cessare febris, & postea dolor affecti lateris*, ait BAGLIVIVS (*). — Sanguinis autem detraçtio in primis minus convenit, quando copiosa laudabilis materiæ expectoratio satis facile procedit, etsi ista sanguine leviter tincta semper continuare debet; cujus rationem supra indicavi; scilicet, resolutionem & coctionem materiæ inflammationis novæ indicat. Immo eandem ob rationem cavendum est, ne materia ista sanguine leviter tincta cohibeatur, licet sæpe imprudenter præscribantur & inepte adhibeantur adstringentia: ast hoc efficiunt ii, qui parum ad naturæ operationes & multo minus ad HIPPOCRATEM, magnum ejus interpretem, attenderunt. — Dubio procul magis convenit, ut dolor & tussis importunitas lenioribus opiatis, temperantibus, mollientibus, demulcentibus & leniter expectorantibus subleventur.

Sanguinis detractionis ratione in morbis pulmonum bina tantum sunt addenda. — Primum est, sanguinis ex vena saphæna vel pede emissio- nem minus talibus in casibus in usu esse, quam quis ob ipsarum rerum rationem & experientiam

certam

(*) Libr. cit. in Cap. de pleuritide.

certam de ejus in sanguinis ex pulmonibus ex-
creatione præstantia credere possit; equidem,
postquam conveniens sanguinis quantitas ex bra-
chio fuit detracta, hanc convenire puto: eam ut
admodum salutarem jam ante aliquot sæcula suasis-
set ALEXANDER TRALLIANVS (*). — Alterum est,
si pulsus & vires ægroti sanguinis ex vena majori
emissionem haud permittere videntur, tussis tamen
oppressa, laboriosa, dolens, atque suffocatio valde
urgent; tunc sanguinis ope cucurbitularum in axil-
lis aliisque corporis partibus cum utilitate fieri de-
tractionem, sæpiusque eximium non minus in pe-
ctoris, quam quoque capitis morbis afferri levamen,
etsi ratio non ubivis obvia neque adeo facilis sit de-
monstratu. Interim, majorem sanguinis hoc mo-
do detracti arteriarum esse partem; — usumque
vesicatoriorum, fonticulorum, setaceorum & quo-
que cucurbitularum his partibus applicatarum in
tussi asthmatica & defluxu in pulmones cæteris-
que satis esse cognitum, est perpendendum; in-
deque satis apparere videtur, revulsionem atque
evacuationem, hac ratione factam in pulmonum
inflammationibus valde salutarem esse posse &
quoque ipso in eventu esse.

Quamquam sanguinis detractio in omni pul-
monum inflammatione quodammodo quam ma-
xime est necessaria & nonnunquam quoque tem-
pestive adhibita plenariam præstat curationem,
generatim tamen variis aliis quoque indicationi-
bus respondet: etenim tam febris, quam peculiaris
inflammatio refrigerans diluensque regimen, ni-
trofa ac relaxantia medicamenta simul cum aëre
libero

(*) Cap. VII. p. 94. ex Editione ROB. STEPHANI, Lutetiae
1548. fol.

libero moderate frigido, atque, quantum fieri potest, requiem & animi & corporis requirunt. Aliquam sanguinis viscida, obstruentis, inflammatorii partem detrahare, parum prodest, nisi residuum ejus refrigetur, diluatur & attenuetur, ac generatio lentoris inflammatorii major nitrosis attenuantibus, refrigerantibus saponaceis medicamentis, diluentibus, relaxantibus, emollientibusque potionibus, emulsionibus, cæterisque avertatur; quæ calidum regimen, calida medicamenta, calidus aër, corporis motus major & animi agitatio multum augere solent. Hominibus paroxysmo asthmatico affectis, ut corpus situ quieto servant, & aërem frigidum inspirent, opus est, alias eis suffocationis imminet periculum: quanto magis autem hoc necesse erit, si non vasa pulmonum solum insigniter sunt obstructa, sed quoque ipsa eorum substantia est inflammata? — Conclave clausum, parvum, humile parum hominibus febre aliqua affectis, multo minus vero illis peripneumonia laborantibus convenit, ut haud raro inter inferioris generis artifices observavi, quorum nonnunquam duæ vel fortasse tres simul in una domo vivunt familiæ. — Nulli febris specie, quam peripneumonice magis convenit, quid quod magis necessarium est CÆLSI consilium, *in amplo conclavi tenendus æger.* (*) — Quod si vero tale vitari nequeat conclave, id certe frequenter, ast prudenter aëre renovandum est.

Paucæ vel nullæ peripneumonice, vel pleuropneumonice sine libera & copiosa excreatione bene terminantur; hæc enim est crisis horum morborum naturalis, ut HIPPOCRATES omnesque
acu-

(*) Lib. III. Cap. VII.

acutiores annotaverunt medici & materiæ morbosæ obstruentis exscreationis defectum convenientis maxime periculofum pronunciaverunt, αἱ ξηραὶ τῶν πλευριτίδων ἄπτυσοι χαλεπώταται, (*) — & iterum in *Prognosticis*, pessimum, ait, symptoma est, quando μηδὲν ἀνακαθαίρεται ἀλλὰ πλήρης ἐὼν ζέῃ ἐν τῷ φάρυγγι. (**) — Quo citior, faciliior & largior materiæ coctæ exscretio accedit; eo melius est. — In genere quidem ea in principiis cruda & tenuis est, sed brevi, si res rite procedunt, colorem albidum, flavum induit & meliorem ostendit coctionem ac circa tertium diem ea plerumque strias sanguineas habet intermixtas, vel sanguis ita cum ista est unitus, ut sanguineum referat colorem, *flavo rubescentem*, ut BAGLIVIVS (***) eum appellat, vel dictione HIPPOCRATIS πτύελον ὑφαίμον. — Cujus materiæ species multum levaminis respirationi, dolori & pectoris oppressioni affert & morbum generatim septem diebus terminat.

Nihil vero magis efficaciter (materiam impactam attenuando & resolvendo) exscreationem promovet, quam libera & crebrior refrigerantium, relaxantium leniterque saponaceorum diluentium potatio, qualia sunt tenue lactis serum, ptisana ex hordeo, liquiritia, ficubus cæterisque parata, decoctum vel potius infusio herbarum pectoralium, ut hederæ terrestris, capillorum veneris, bardanæ, hyssopi, cæterarumque. — Quæ succo limonium aut aurantium hispaniensium leniter acidulæ reddi debent; — quod si res quædam magis

M 3

abster-

(*) Coac, Prænot. 3. Cap. XVI. edit. DVRETI.

(**) Sect. XIII. edit. LINDEN.

(***) Libr. cit. Cap. de pleuritide.

abstergens requiritur, istis potus generibus mel addi potest: sapo quidem mirabilis, naturalis, cardiacus, ex recentiorum vero materia medica fere expulsum, quo modo & cur hoc factum sit, nescio; licet enim uni purgationem & tormina excitet, a millibus tamen perfertur, atque ipsa quoque tormina excitandi & purgandi qualitas coctione facile corrigi potest. — His in casibus oxymelle & mulso utebatur HIPPOCRATES, & meram aquam bibere dissuadet, cum neque tussi conducatur, neque expectorationem promoveat: (*) — Quorum quædam vel omnia calide hausta superiori consilio egregie respondent, si crebro, parva tamen copia hauriuntur, vel potius quasi perpetuo forbentur: hac enim ratione plus relaxantis & resolventis vaporis in ipsos pulmones inspiratur & magis per vasa eorum bibula probabiliter absorbetur: ita ut tali modo relaxatio & dilutio duplici ratione promoveatur indeque reddatur efficacior. Haustus admodum largi uno impetu haud sunt sumendi; ii enim ventriculum onerant, coctionem impediunt, & flatus generant, ac diaphragma nimium expandunt, quæ magnam spirandi efficiunt difficultatem: — quam ob rem, ut his in morbis ex lagena, cui parvum sit orificium, bibatur, suadet HIPPOCRATES (**) eam probabiliter ob rationem, ut partim liquor & vapor diutius conferventur calidi, partim ut minus uno tempore bibatur, atque ut sic vapor ore & naribus attrahatur

(*) de Victu in morb. acut. Sect. XXX. edit. LINDEN.

(**) Μη ψυχρόν, ὀλίγον δὲ ἐν βομβυλίᾳ ἐν ἐνυστόμῳ; ita enim legendum est, aut tantum βομβυλίᾳ, ut omnes commentatores consentiunt, Lib. III, de morbis. Sect. XXIV. edit. LINDEN. Vid. GALENVS, EROTIANVS, & FOESIUS, de verbo βομβύλιας.

hatur copiosior. — Cæterum, ut ad exscreationem promovendam, sine qua moritur ægrotus, libere bibatur, ubique suadet (*): — varia quoque potus genera hunc in finem proponit, in primis vero aquam cum hordeo coctam, mel cum aqua, oxymel & vini acetum cum aqua commendat.

Potus isti & vapores relaxantes ac emollientes peculiarem in modum, quando exscreatio difficilior & tenacior est, ac simul quoque illis sunt necessarii, quibus corporis habitus est strictior & fibræ rigidiores, quales generatim sunt homines durioris labore exercitati, & calida siccaque constitutione præditi. — Cum enim aërem valde ficcum, vel calidus sit vel frigidus, liberam & copiosam impedire exscreationem, deprehendatur; inde humidus & calidus(**) eam promovere debet, quoniam vasa relaxat, & sic nimis viscidos humores aliquo modo attenuat. — Fervidas potiones ad obstructions pulmonum resolvendas multis commendat BAGLIVIVS(***); ego vero caloris moderatum gradum tam ad resolutionem, quam ad relaxationem magis convenire existimo. — Fomenta enim nimis calida externis partibus applicata humores spissiores reddere & cutim corrugare, ac inflammatis partibus minus convenire, observatum fuit. — Vapores quoque prouti rerum postulat ratio, magis vel minus stimulantefici possunt. — Ego quidem ipse aceti vaporem in peripneumoniis malignis non parum attulisse utilitatis, sum expertus. Varia medicamentorum

M 4

alia

(*) Lib. I. de morbis Sect. XXVI. — De locis in homine Sect. XXX. XXXII. edit. LINDEN. & plurimis aliis in locis.

(**) Neque potus frigidus, neque aër frigidus, ARETAEVS inquit, in pleuritide conducunt.

(***) Loc. cit.

alia genera procul dubio in forma vaporis maxima cum utilitate adhiberi possunt: aceti camphora referti vapor variis in casibus remedium est haud spernendum.

HIPPOCRATES atque veteres in pulmonum morbis excreationis necessitatem adeo urgebant, ut non solum remediis antea propositis eam promovere anniterentur, sed quoque in casibus difficilioribus multo efficacioribus uterentur expectorantibus: (*) hordei cremorem cum melle aut oleo, oxymel, hyssopum, rutam, galbanum, sinapi, piper, silphium, (**) quæ erant mitiora: in casibus desperatis helleborum album, (***) elaterium, αἰθερ χαλκῶς suadebant; atque profecto ille desperatus esse debet, qui ea nostris temporibus comprobare velit; cum vero isti istis temporibus aliis carerent, desperatis in morbis desperata adhibenda erant remedia. — Nobis materia medica patet multo amplior, & rebus uti possumus multo mitioris indolis. — Ego vero variis temporibus in peripneumoniis magno cum successu dedi vomitorium, quando excreatio subito suppressa & spirandi difficultas aucta erat; hoc vero antea non tentavi, quam conveniens sanguinis quantitas detracta & febris violentia imminuta fuerat: ast hoc in casu parum ad vomitum promovendum est superbibendum. Hac ratione oxymel squilliticum sæpius admodum est utile & ejus virtutes in morbis

(*) Ἰσχυρότατα ἐπαναχρηπτήρια φάρμακα (fortissima excreatoria medicamenta); HIPPOCR. de Locis in homine. Sect. XXX. edit. LINDEN.

(**) HIPPOCRATES Lib. III. de morbis. Sect. XVIII. XXV. edit. LINDEN. & alibi passim; & ARETÆVS ea ipsa in pleuritide & peripneumonia suadet.

(***) HIPPOCRATES Lib. III. de morbis. Sect. XVII. edit. LINDEN.

bis asthmaticis levandis satis sunt notæ: quod convenienti dosi datum non leniter solum vomitum excitat, sed quoque eximium refrigerans, attenuans, salutare eccoproticum ac diureticum est optimum: quod procul dubio oxymelle simplici multum præstat, & cum oleosis emollientibus medicamentis ita commisceri poterit, ut maxime salutare & mitius fiat excreans. — Quando humidiora, demulcentia & lubricantia indicantur medicamenta, consuetus spermatis ceti linctus, oleum amygdalarum dulcium, vel oleum lini frigide expressum cum althææ, papaveris erratici syrupo diacodio vel similia indicationi respondent. — Quando vero oleosa displicent, feminum cydoniorum aut feminis lini mucilago cum rob sambuci, aut ribesiorum nigrorum, vel cum eorum aut papaveris syrupo admodum salutaris est & grata. — Nitrum refrigerans istud, valdeque necessarium attenuans quam commodissime harum compositionum cuidam additur, & fortasse camphora hac methodo data, minime est nauseosa. — Cura vero habenda est maxima, ne fortiora in peripneumoniæ principii exhibeantur excreantia, donec convenienti sanguinis detractio cæterisque sanguinis impetus & febris sint mitigata; alias inflammationem & suffocationis augebunt periculum, atque id, quod ad rejectionem erat præparatum, ipso in effectu impediunt: materia enim antea coquenda quam excreanda est. — Sic quoque in usu talium excreantium, qualia sunt oxymel squilliticum, oleosa medicamenta, mixturæ gummosæ & decocta pectoralia observandum est, ne eis insignis alvi excitetur purgatio, quæ certissime excreationem suppressit, indeque vita periclitetur æger.

Et si libera materiæ coctæ excreatio in peripneumoniæ & pleuropneumoniæ curatione maxime sit salutaris, eaque semper adjuvanda sit, quædam tamen excreationis species pessimi sunt ominis. — Id præcipue admodum malum est signum, si multum sanguinis sinceri floridi aut spumosi rejicitur, atque ita quoque istud pronuntiaverunt HIPPOCRATES & ARETÆVS; licet uterque materiam coctam, quæ sanguine tincta excreatur, valde extollat. Ille condemnat πτύε-
λον λίην αίματωδες, (*) hic διαίμον αὐθιγὲν σφύδρα; quid? quod ARETÆVS ἐστὶ, inquit, τὸ διαίμον τῶν ἄλλων κάμιον (**), egoque ipsorum sententiis, ob rationem supra allatam, subscribo; sanguis enim iste recens, spumofus ex arteriarum ruptura in pulmonibus, non vero ab obstructionis inflammatoriæ resolutione provenit. Si quando vero in pulmonibus disrumpantur arteriæ, sanguis in bronchiorum cava effunditur, idque nonnunquam tanta copia, ut, nisi mox rejiciatur, subitanæ afferat suffocationem: sed more magis consueto is in pulmonum cellulis hæret, atque interdum in intimis pulmonum recessibus disrumpuntur vasa, quorum quidem sanguinis recentis & floridi pars cito, expui potest, major vero in ultimis ramis & cellularibus bronchiorum interstitiis remanere solet, quæ pulmones obstruit, vasa sanguifera vicina comprimit, tandem putrescit & omnia corrodit: Hinc subitanea suffocatio, vomica periculosa, vel gangræna statim sæpius subsequuntur. — Itaque materia hæc extra vasa hærens partim quidem sub saniei cruentæ, partim sub lividæ & nigræ concretionis forma ex-
screari

(*) Coac. Prænot. 17. Lib. II. Cap. XVI. de Pleuritide, ex edit. DVRETI.

(**) Cap. de Pulmonaria.

ſcreari poteſt, hoc tamen plerumque tanta cum difficultate & tuſſi adeo violenta fieri ſolet, ut ipſa profuſio ex vaſis augeatur: hæc vero generatim adeo imperfecta fiunt, ut plurimum in pulmonibus remaneat & effectus edat peſſimos. Quam ob cauſam HIPPOCRATES (*) talem exſcreationis ſpeciem pronunciat periculoſiſſimam: & hoc profecto valde conſuetum deſtructionis imminentiſ aut quoque jam effectæ eſt ſignum. — Ante aliquot annos me materiam in fine peripneumoniæ ab aliquo viro, nomine CLARK, navis mercatoriæ hujus civitatis gubernatore exſcreatam vidiffe, reminiſcor, quæ accurate ſplenis cocti fruſtulis vel potius ſpongiæ erat ſimilis: morbi die decimo nono moriebatur. Quæ BAGLIVII (**) prognſtica ex DODONÆO deſumpto reſpondent: *qui ſpuunt ſanguinem nigrum poroſum (***) ad inſtar ſpongiæ, iis pars aliqua ſphacelo correpta eſt in pulmone & omnes pereunt.*

Itaque ut primum talis ſanguinis floridi apparet exſcreatio, mox talem ſanguinis quantitatem, qualem ægroti vires permittunt, emittere jubeo: ut nimis rapidus ſanguinis motus compeſcatur, inflammatio minuatur, & quantum fieri poteſt, major ſanguinis in pulmonum veſiculas & cellulas avertatur profuſio, quæ ibidem infinita excitat mala. — Quod ſi hæmoptyiſ continuat, ſanguinis miſſio ex ſaphæna valde utilis deprehenditur. — Præter hanc vero, ſi inſignior occurrat hæmoptyiſ, emulſiones refrigerantes, ni-
troſa

(*) Prognſtic. — Coac. Prænot. 45. Cap. de Pleuritide, ex edit. DURETI.

(**) Vid. BAGLIVII Opera, Lugduni 1710. 4to p. 87.

(***) *Ἀίματος ὑρόμυξ μελαύας.* HIPPOCRATES Lib. III. de Morbis Sect. XIX. edit. LINDEN.

trofa, demulcentia, mucilaginoſa medicamenta, acida vegetabilia & mineralia quoque requiruntur: decoctum papaveris rubri, bardanæ & ficuum cum elixirio vitrioli acidulum redditum egregium his in caſibus exhibet potum: — atque ut tuſſis violentia diacodio, linctu tenuiore aut ſimili aliquo mitigetur, navanda eſt opera. — Ego vero adſtringentia fortiora & largas opiatorum doſes prorſus improbo, cum ſæpiſſime, eorum imprudentem uſum in tali rerum ratione magnam orthopnœam & terribilia atuliſſe ſymptomata, cognoverim: etenim ſanguis extra vaſa hærens aliquando exſcreari debet, aut nunquam convaleſcit æger; quod vero ſine majore vel minore tuſſi, qua is evocatur, fieri nequit. — Poſt talem peripneumonix ſpeciem admodum inſignia acceſſiſſe apoſtemata, aliquoties vidi, ubi per plures dies, immo per plures hebdomadas feбри ſupervixit æger.

Licet plerumque in febribus pulmonicis morboſum prævaleat *viſcidum*, non paucæ tamen occurrunt, ubi acris præ aliis dominetur *tenuitas*. — Atque quemadmodum in ophthalmiis interdum ut gluten, adeo craſſum, interdum ut aquam, adeo tenuem & ut lixivium, adeo acrem materiæ obſervamus deſluxum, ipſam genarum cutem, prouti deſtillat, corrodentem; ſic materia in nonnullis peripneumoniis exſcreata ſumme tenuis & cruda ac ejus deſluxus adeo eſt acer, ut tracheam cæteraque cute privet, atque tuſſim perpetuam valdeque violentam excitet.

Humores tenues, acres in febribus catarrhalibus haud raro ſymptomata peripneumonica generant, cum conſtantem irritationem & pulmo-
num

num agitationem efficiant; atque pari ratione non parva mala a violentioribus oboriuntur concussionibus, frequentiore excitatis sternutatione, quæ tales acres plerumque comitatur catarrhos, interdum adeo virulentos, ut nares inflammet & ipsis in labiis pustulas excitet. — Magnus medicinæ parens in admirandis prognosticis id valde periculofum pronunciavit, si peripneumonicos morbos præcedunt aut eis superveniunt catarrhi & sternutatio. — Dolores severos peripneumonicos postquam per insigne temporis spatium prorsus cessaverunt, sternutationis impetu mox iterum excitatos fuisse, aliquando vidi.

In tali *peripneumonia catarrhali*, ut ita dicam, non magna sanguinis requiritur detractio: interim tamen in principio nonnihil sanguinis est detrahendum, ut præsens ad inflammationem proclivitas minuatur & futura symptomata mala præcaveantur. Sic quoque vesicatoria citius sunt applicanda, ut defluxus materiæ acris avertatur & evocetur; atque tunc quoque lenia conveniunt purgantia, ut serosa eliminetur colluvies. In scriptis HIPPOCRATIS (*) auctor libri secundi de morbis in pulmonum erysipellate purgare suadet, quando excretio copiosa & tenuis est: atque ego sæpius in his peripneumoniis catarrhalibus purgantium bonum expertus sum effectum, licet ea in illis, quas materiæ coctæ laudabilis comitatur excretio, omnino noceant. Potus multo minor in his peripneumoniis, quam in specie sicca requiritur; nihilo minus ptisana aliqua pectoralis demulcens ad humorum acrimoniam temperandam conducit, & calida cum quibusdam mitioribus diaphoreticis est

(*) Sect. LIII. edit. LINDEN.

est fumenda ad sudores laudabiles facilius promovendos: quo in casu caffèe & gratus & conveniens est potus. Pari ratione lenia quædam opiata, qualia sunt diacodium aut elixirium asthmaticum ad tussim mitigandam non larga, sed sæpius repetita dosi requiruntur; cum quibus conjungi possunt sperma ceti, myrrha, olibanum & camphora, utpote quæ tenues catarrhales humores reddunt spissiores & eorum imminuunt irritationem; quæ, ut HIPPOCRATES (*) ait, peripneumonias cæteraque excitat, quæ ut primum materiæ defluxus fit crassior & coctus apparet, subito cessant.

Ominis vero multo pejoris hac tenui est livida ista, glutinosa & saniei similis, frequenter vini rubri fecibus æqualis, interdum nigrior, & interdum valde fœtens excretio; hæc enim vel a pulmonum statu gangrænoso, vel sanguinis crasis per majorem acrimoniam destructione pendet; qui casus sæpe in hominibus scorbuto graviter affectis obvenit: cujus rei plura haud ita pridem inter nautas post longos cursus exploratorios & expeditiones India in occidentali nobis occurrebant exempla. — Ex hominibus tali peripneumonia laborantibus detractus sanguis statum ejus dissolutum putridum monstrabat; crassamentum erat laxum & tenue, serum turbidum & rubicundum: lingua nigra & dentes crassis obscurisque sordibus obducti, respiratio infensa & urina colore obscuriore aut nigro tincta fœtidaque, quæ in genere observabantur, magnam humorum indicabant corruptionem; & maculæ nigrae aut dysenteria cruenta, quæ sæpius quinto, sexto aut septimo apparebant die, multo magis hoc comprobabant.

(*) De veteri medicina, Sect. XXXIII. edit. LINDEN.

bant. — Quantum pulsus & ægroti vires post sanguinis detractionem talibus in casibus diminuerentur, mirum erat: interdum non sine maximo metu & sollicitudine magnam anxietatem, animi deliquium, sudorem frigidum & pulsum intermittemtem tardum citius succedentem observabam, licet febris ipsius in principio hoc fieret & pulsus antea fortis & acceleratus videretur. — Hæc quoque in pleuroperipneumoniis, ubi dolor lateris vehemens, oppressio pectoris magna & tussis insignis erant, vidi; alias enim illud, quod peripneumoniam adesse ostendebat, merum febris malignæ fuisse symptoma, credere quis potuisset. — Quas peripneumonias putridas alteram sanguinis emissionem nunquam bono cum successu, immo raro primam pertulisse, nisi pulsus adesset fortis & tensus pro certo habeo. (*) — Quando ego, num sanguinem detraherem, dubius hærebam, scarificationem & cucurbitulas interdum cum successu applicabam, etsi uno alterove in casu effusio ex cute concisa valde erat profusa, neque prius prorsus cohiberi poterat, quam exspirabat æger.

Itaque hic quædam putredini resistantia medicamenta pectoralia requiruntur, decoctum ex ficubus, bardana & papavere rubro cum succo aurantiorum Hispaniensium vel limonum primum & postea Gas sulphuris, aut elixirio vitrioli bene acidulatum redditum valde convenit. — Nitrum, olibanum, myrrha, sulphuris flores, & bolus cum conserva lujulæ, rob sambuci, aut ribesiorum, mucilage seminum cydoniorum & syrupo rubi idæi dari possunt: vini acetum camphora saturatum
cum

(*) Vid. Observ. nostr. de aëre & morb. epidem. mense
Jan. & Febr. 1746.

cum sambuci & rubi syrupo egregium quoque est medicamentum; quorum cochlear unum vel alterum interdum est exhibendum. Vinum pomaceum bonæ notæ, vinum & aqua cum succo aurantiorum Hispaniensium, vel limonum calide haustum, excreationem, si deficit, promovet & acrimoniam alcalinam corrigit. — Rosarum tinctura cum floribus papaveris rubri inordinatum tenuis cruenti ichoris defluxum temperat; nihilo minus sæpius oxymel squilliticum & aqua cinnamom. fort. ad materiam evocandam necessaria sunt, si in trachea stridor insignis & spirandi difficultas, magnam in pulmonibus adesse quantitatem arguunt; at enim vero sæpe tussis importunitas & violentia elixirio asthmatico, diacodio, cæterisque est compescenda. — Sagu, panata, cornu cervi gelatina, poma tosta, decocti hordei cremor, aut avena decorticata cum paucis vino & limonum succo parca copia sed sæpius data ad ægrotum sustinendum sunt necessaria: fraga, rubi fructus, ribesia & cerasa interdum cum successu concedi possunt. Neque hæc medendi methodus nova est; nam in pleuritidum curatione anni temporis fructus, ut ficus, cæteraque suadet ARETÆVS (*) atque idem, in alimentis, recte ait, (**) medicamenta ponentur, quin immo in alimentis medicamenta sunt. — In parte diætetica fui verbosior; nam ut breviter me expediam, in eo, ut convenienti ratione vires ægroti conserventur, & tempus prorogetur, donec humorum acrimonia correctæ & pulmones a putrida exonerati sint colluvie, cardo rei verti videtur; in fine ad minimum

(*) de curatione pleuritidis.

(**) Εὐ τροφῇ γὰρ καίεται τὰ φάρμακα, ἀτὰρ καὶ τὰ φάρμακα ἐν τροφῇ. *ibid.*

nimum omnia a bene præscripta dependent diæta; ubi panis tostus & vinum rubrum portugalenſe aqua dilutum, cocta cum corticibus aurantiorum ſevilianorum, macis aut cinnamomo beneque acidulata miram præſtant utilitatem. — Raro hoc in caſu ſalutaria inveni veficatoria, ſæpius proſecto noxia, cum magis arrodant & magnam tenuis cruentæ materiæ emittant copiam & interdum partium excitent deſtructionem.

Exſcretio tenuis flava, croco quaſi tincta aliud febrium pneumonicarum malum eſt ſymptoma; cum vel lentorem pulmonum inflammatorium arteriis tenaciter inhærere, atque nihil, quam ſeroſam & tenuiorem ſanguinis partem per illas transprimi, indicet, vel, totam ſanguinis maſſam a diſſolutione proxime abeſſe, illiusque partes bilioſas maxime exacerbari, omniaque in univerſalem ruere putredinem, demonſtret. — In febribus etiam valde putridis lac, ſudor, cæteraque luteo tinguntur colore, atque ſanguis ſtagnans putredine & diſſolutione hoc ſemper obtinet phænomenon. — HIPPOCRATES quidem iſtam exſcreationem, ubi ſaliva cum flava iſta materia magis eſt mixta (*) (aut mixtionem flavæ & albæ intimiorem) laudat; tunc tamen ſinceram flavam ſalivam *ξανθὸν ἀκρητον* (**) periculofum pronunciat; atque hoc ita eſſe conſtanter reperitur, & plerumque cum tuſſi conjungitur violenta ac maxima exſcreatur cum difficultate: ſiquidem eam haud raro excipit hæmoptiſis ex vaſis diſruptis exorta; & hoc in primis incidit, quando lingua

(*) Το ξανθὸν ζυμμεμιγμένον ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ. Prognostic. Sect. XIII, edit. LINDEN.

(**) Ibid.

gua valde rubra, arida, impura & splendens cum pustularum lividarum specie in radice apparet (*); quod, in transitu sit dictum, malum omnibus in febrium speciebus est symptoma. — Vnde tenuis illa biliosa casus supra propositi excreatio proveniat, in curatione sollicite est distinguendum, quam ob rationem pulsum, sanguinis statum, & corporis constitutionem attente considerare oportet: variis enim a causis admodum variæ oboriri solent indicationes.

Hanc de excreatione in febribus pulmonicis considerationem cum sequentibus magni HIPPOCRATIS finiam observationibus. — „Materia in „peripneumonia & pleuritide cito & facile rejici „debet; color ejus flavus cum saliva bene com- „mixtus, vel materia cocta flava aliquo quidem, „sed non nimio sit tincta sanguine. — Si quando „hoc in morbi principio incidit, id valde salutare „est; non vero ita, si usque ad septimum diem „retardatur. — Si magna adest videtur materiæ „quantitas & stridor in pectore auditur, nihil ta- „men excreatur, pessimum est. Omni in casu „quidem, si nihil exspuitur, periculum imminet; „si vero illud, quod excreatur, valde viscidum, „parcum, globulosum vel spongiosum est, nocet. „Sputum sincerum, flavum, minus mixtum ma- „lum est; si valde cruentum aut lividum, pericu- „losum; in primis si hoc phænomenon citius ac- „cedit; illud vero, quod prorsus nigrum, omnium „est pessimum: sic quoque malum signum est, si „viride (ἰώδες). Quicquid magna cum difficulta- „te,

(*) Πομφόλυξ ὑποπέλιος in lingua periculosum & sanguinis sputo præcedere, pronunciat HIPPOCRATES, Coac. Prænot. 6. Cap. de pleuritide.

„te, tussi violenta nulloque cum doloris & oppressionis levamine excreatur, casum esse malum, demonstrat., Videantur Coacæ prænotiones 13. 14. 15. 17. 18. edit. DVRETI Cap. de pleuritide, comparatæ cum prognosticis HIPPOCRATIS: qui, excretio cocta, ait, puri bono, (*) non tenui & glutinoso, neque magis flavo, cruento, viridi aut livido est similis: in quolibet profecto abscessu aut ulcere tales colores pessimi sunt ominis, cum gradum acrimoniæ denotent majorem.

Quod si autem inflammatoriæ pulmonum obstructionis resolutio aut coctio accidit, non pars solum in bronchiorum cava impellitur & ita excreatur, sed pars quoque in venas adhærentes transit, indeque cum reliquo sanguine ope communis circuitus commovetur, donec tandem partim per urinam crassam, turbidam larga quantitate eliminetur, in qua id, quod desidit, copiosum rubrum vel flavum est, & in morbis peripneumoniacis semper bona prænunciat, partim quoque per biliosas alvi dejectiones evacuetur. — Quam crassam, subsidentem, rubicundam urinam in pleuritide securum esse signum (**) eamque, si crassa & copiosa sit, auferre peripneumonias (***) observavit HIPPOCRATES. — Qui coctam hanc urinam ita describit, ut habeat ὑποσάσιας ὑπερύθρης ἀκοῖον ὄρυβος, (****) hoc est, pallidi lateritii sedimenti species, ut dicitur. — Ast recte quoque annotat, si ista ex crassa circa quartum diem tenuis fit, symptoma

N 2

(*) Πέποινα δὲ ἐστὶ τὰ μὲν πτύελα, ὁπόταν γένηται ὅμοια τῷ πύρρ.
De victu acut. Sect. LIII. edit. LINDEN.

(**) Coac. Prænot. 586. edit. FOESII.

(***) De victu acut. Sect. LIII. edit. LINDEN.

(****) Ibid.

ptoma esse pessimum; (*) — atque profecto ita omni morbi tempore est, quam diu febris insignis continuat.

Nihil urinam & alvum magis efficaciter promovet, quam clysmata emollientia, laxativa, cum ea fomenti species & omnibus abdominis partibus lene sint stimulans, atque non urinam solum & alvum, sed flatus quoque evacuerent, quibus sæpe abdomen & diaphragma distendentibus respiratio redditur difficilior. — Siquidem si crassa excrementa inferiorem aortæ partem & superiorem iliacarum comprimunt, nimium sanguinis versus superiora in primis versus pectus regurgitat, quod inflammationem, oppressionem, cæteraque augeat. — Quam ob rem HIPPOCRATES (**) tribus primis diebus, præcipue in febribus peripneumoniacis, clysmata suadet refrigerantia; (***) atque ARETÆVS inquit, si haud commode sanguinem detrahare possumus, acre quibusdam in casibus injiciendum est clyσμα: (****) — Interim omni cura in id incumbendum est, ne profusior excitetur diarrhœa, quæ sine eo, ut morbum levet, excreationem supprimet; atque hoc respectu, malum, magnum ait medicinæ oraculum, (†) est symptoma, quando id pleuritide & peripneumonia affectis contingit; quoniam, si magnus humorum defluxus adest versus inferiora, superiora fiunt arida, sputum cessat, & moritur æger; (††) ita ut alvus

(*) Coac. Prænot. 53. Cap. de pleuritide. — 20. Cap. de urinis, edit. DVRETI.

(**) De affect. Sect. VIII. edit. LINDEN.

(***) De victu acut. Sect. LII. edit. ead.

(****) De curatione pulmonar.

(†) HIPPOCRATES Aphorism. 16. Sect. I.

(††) Lib. III. de morbis, Sect. XVII. edit. LINDEN.

alvus non nimis adstricta sit, quod febrim augebit, neque nimis laxa, ne sputum & vires ægroti deficient. (*) — HIPPOCRATI hæc est medicina, eamque esse tam rationalem, quam ullam aliam recentiorum pro certo habeo. — Sed pergamus.

Interdum ad partes inferiores critice transfertur materia morbosa, phlegmonen, abscessus, erysipelatosos vel œdematosos tumores, ulcera cæteraque excitans; in primis in hominibus olim inflatis aut ulceratis cruribus affectis, de quibus, in fine morborum peripneumonicorum maximo cum pectoris levamine intumescere iterum sæpiusque exulcerari, notum est. Pulmones subito affici, si ulcera in pedibus sicca fiunt, res est satis cognita; sic quoque hydropici harum partium tumores tibialibus interstrictis, fasciis cæterisque repressi statim affectos producant asthmaticos: quæ cuncta consensum istum naturalem pectus inter & partes inferiores atque mutuo morbis affici posse, satis probant. — Qua de re in morbis feveris pulmonum ut humores balneis tepidis, vesicatoriis cæterisque ad pedes deriventur, rationi consentaneum esse videtur; & re ipsa profecto hoc bono cum successu fuit adhibitum. — Quam crebro, podagræ ad pulmones metastasin acrioribus applicatis cataplasmatibus revulsionem ad pedes facta subito fuisse relevatam, deprehendimus? ubi periculum imminet magnum, omnia sunt tentanda. — Quando vesicatoria pedibus in pulmonum morbis applicata, severius suppurant, plerumque magnum afferunt levamen; sæpe vero sanantur difficillime. — Quod in primis annis 1740 - 1741 - 1746 - 1747. (**) notatu erat dignum. — Ego vero

N 3

tunc,

(*) Lib III. de morbis, Sect. XVII. edit. LINDEN.

(**) Vid. Observ. de aëre & morb. epidem.

tunc, si vesicatoriorum exulceratorum subito supprimebatur evacuatio, non tussim solum atque spirandi difficultatem revertisse, sed quoque interdum insignes alvi dejectiones, & interdum profusiores mox accessisse sudores, observavi: ita ut non paucis in casibus vel dolore & ingenti vesicatoriorum evacuatione prosterneretur, vel diarrhœa aut sudore colliquativo deperderetur æger: quam scenam mortiferam frequenter terminabant aphthæ terribiles. — Quæ probabiliter ab acrimonia lymphæ & feri oriebantur majori, quæ febre prægressa quasi in gelatinam mutata & nunc dissoluta in putridi ichoris speciem convertebantur, (quando enim serum calore concrevit, status ejus proximus est liquamen putridum, vel dissolutio): neque hoc tantum dejectionibus & sudoribus profusioribus eliminatur, sed & aliis viis pari ratione sibi exitum parat, prouti id fieri solet urina impura, acri, turbida, eruptionibus pustularum, tumoribus vehementissime dolentibus, vesicis aqueis excruciantibus & corrodentibus variis corporis in partibus, quales sunt axillæ, brachia, dorsum, pectus cæteraque. — Ex hujus generis observationibus veteres, (qui semper solliciti in id incubebant, ut naturam sequerentur, ejusque conaminibus succurrerent) acria epithemata, ut sal, sinapi cæteraque pectori, dorso & axillis in pulmonum affectibus applicasse videntur. — Magnum inter pulmones & cutim intercedere consensum res est verissima, prouti ex scabie, variolis, morbillis cæterisque retropressis manifestum est, quæ statim pectus affligunt. — Quam ob rem convenienti sanguinis copia detracta his partibus vesicatoria in primis versus febrium peripneumonicarum declinationem applicare, methodus medendi videtur esse rationalis.

Quam-

Quamquam varias has suæ relevandæ methodos in morbis peripneumonicis eligit natura, ejus tamen proprium & consuetum conamen est exscretio; & donec hæc bene procedat, ejus conamen quidem juvare, nunquam vero interrumpere debemus; quod violenta purgatio, sudor & similia procul dubio efficiunt: — Ita ut reliqua ista antea proposita, tantummodo naturæ diverticula esse videantur, & tunc materia morbofa tantum fortius per ea transprimatur, quando via regia vel clausa est vel valde molesta.

CAPVT III.

De peripneumonia notha.

Ad inflammatoriæ vel veræ peripneumoniæ naturam ejusque curationem omnia supra relata pertinent; deprehenditur tamen morbus SYDENHAMIO præcipue auctoribusque recentioribus nomine peripneumoniæ nothæ annotatus, in quo tamen, licet pectoris oppressio gravior, spirandi difficultas major, & tussis valde importuna atque nonnunquam violenta adsit, (quæ cuncta pulmones insigniter esse affectos satis denotant) febris tamen parva & æstus exiguus nonnunquam vix percipi potest, pulsus aut celer, debilis & mollis, aut tardus & oppressus, nunquam durus & tensus est. — Ita ut, cum hic morbus valde differentia & fere prorsus contraria symptomata ratione illorum, quæ certo respectu in peripneumonia vera adsunt, monstret; rationi consentaneum sit, ut assumamus, ea a valde differentibus causis excitari, valdeque differentem medendi methodum requirere. — Atque re vera videmus, peripneumoniam spuriam plerumque senes & phlegmaticos, debiles & laxos, obesos & crassos invadere, eamque magis tempestate humida, impura, nebulosa & hyemis tempore grassari; cum e contrario peripneumonia vera generatim in robustos, vegetos, & agiles irruat & creberrime tempestate frigida sicca, aquilone durante & barometro altam stationem tenente occurrat. — Ergo bini hi morbi tantum inter se, quantum febris ardens a lenta & nervosa, differre videntur: aut tantum, quantum angina inflammatoria ab illa, quæ sola catarrhalis est, aut a mero excitatur
feroso

seroso defluxu, differt. — Atque acris ejusmodi serosa colluvies ad pulmones pervenire, in illis & inter ejus intimos recessus & cava vesicularum cellularumque diffundi, magnam oppressionem & aliquam in arteriis pulmonicis & bronchialibus obstructionem efficere & ita ordinatum sanguinis per pulmones circuitum impedire potest. Cæterum & rubor a calore ortus crebrior, pulsus celerior & inæqualis, anxietas & pectoris gravitas, dolor & vertigo capitis, linguæ impuritas, cæteraque habitum quemdam febrilem satis indicant.

Vt brevibus omnia complectar, morbus hic a lentore sanguinis pituitoso & lymphæ serique conditione glutinosa ortum suum trahere videtur; quæ ob perspirationem suppressam cæteraque multum abundantia & æstu febrili aut subitanea humorum agitatione commota in pulmones largius, quam ut per illa transire queant, impelluntur, (nam visceri humores nunquam tam libere per arteriarum transeunt extrema, quam tenuiores & fluidiores); unde ii magis magisque coacervati, magis etiam magisque pulmonum vasa obstruunt, donec tandem stagnatio sequatur mortifera & ipsa accedat mors. — Quod exemplis singulari ratione illustratum videmus, quando artificialem, ut ita loquar, excitamus peripneumoniam. Scilicet virgo chlorosi leucophlegmatica laborans, (ubi talis lenta viscida pituita, qualem supra proposui, præ reliquis dominatur) insigni & diu continuato exercitio agitetur, pulmones ejus tandem repleti ita aggravantur, ut ingente spirandi difficultate, immo plenaria quoque corripiatur suffocatione. — Quod re vera aliquoties accidit, quando exercitium nimium fuit auctum. — Sic quoque mentio esset facienda, talem sanguinis atque humorum lentorem pituitosum non tantam spiri-

N 5

tuum

tuum animalium præbere quantitatem, quanta ad vasa impellenda sufficiat, ut justam sanguinis promoveant circulationem.

Cum vero varii status intermedii inter peripneumoniam violentam inflammatoriam & hanc nunc propositam deprehendantur, nulla fundata & distincta dari potest medendi methodus; quoniam affectus peripneumonici mox pertractandi, nonnunquam magis, nonnunquam minus ad statum incliare possunt inflammatorium.

Nam morbus est œconomix animalis perturbatio, quæ his vel illis peculiaribus distinguitur symptomatibus & hoc vel illo nuncupatur nomine; quilibet vero morbus peculiaris in quolibet homine individuo a medico ei medente non ratione nominis, sed ratione naturæ, causarum & symptomatum peculiaris morbi in peculiari quodam homine considerandus est. — Itaque si magnam pectoris oppressionem & ægritudinem, spirandi difficultatem, tussim, cæteraque cum pleno, forti, celeri aut valde tenso & duro aliquo pulsu in homine forti & vigente invenio, hæc sufficiunt, ut multo liberius & crebrius sanguinem emittam, quam si oppressionem, tussim cæteraque non adeo rapidus & fortis aut celer & tensus comitatur pulsus: si in primis homini affecto debilem, laxam vel phlegmaticam esse constitutionem antea cognovi.

Ita ut, si pulsus debilis & lentus, æstus minor vel naturali non multo major, urina pallida & cruda cæteraque sic occurrant, admodum cautus in ægroti pulmonici sanguine detrahendo esse debeam, quamquam pondus & oppressio pectoris valde urgere possint. — Atque, si fortasse homi-
ni

ni peripneumonia spuria laboranti detrahitur sanguis, is aut laxus, tenuis & floridus, aut, quod more magis consueto fieri solet, obscure lividus, neque corio crasso & viscido, ut in consuetis pulmonum inflammationibus, obtectus apparet. — Ac, ægrotum subito prosterni, multoque fieri debiliorem post talem evacuationem, notatu est dignum, quamquam is tunc temporis quod ad anxietatem & præcordiorum pondus relevari videatur: cum enim sanguinis detractio hoc speciatim in casu naturæ vires debilitet, & actionem solidorum & fluidorum infringat; inde lentor morbosus, continens morbi causa, augetur. — Quae de re SYDENHAM ipse ita erat persuasus, ut peculiari admoneret ratione, ne sanguinis in peripneumonia notha repetatur detractio, in hominibus speciatim, quibus habitus corporis sit crassior & qui ætatis florem superaverint (*): etsi ipse credebatur, se morbi materiam tam efficaciter per venæ incisionem, quam per tracheam ipsam evacuare posse. (**) — Præter ea febres consuetas catarrhales, quæ serosa colluvie abundant, multoque minus peripneumoniam notham, quæ viscida cumulata est pituita, sanguinis largiorem haud perferre detractiorem, inter omnes constat.

Quemadmodum vero altera ex parte sanguinis detractioe his in morbis, sic ex altera medicamentis calidioribus & stimulantibus in morbi principiis maxima cum cautione utendum est; alias non pectoris oppressio solum multum augeatur, sed facile quoque ad coma excitatur proclivitas.

(*) Vid. SYDENHAMI Opera Lugd. Batav. 1741. Cap. de peripneumonia notha.

(**) Ibid. Cap. de Pleuritide.

vitae. Lentoris enim morboſi ad cerebri vaſa nimia impelli copia & ibidem ſic ut in pulmonibus acervari poteſt; atque hoc ita fieri, ex vertigine, dolore & gravitate capitis, quæ plerumque cum peripneumonia conjuncta ſunt, maniſeſtum eſt: cum enim liberior humorum deſcenſus ex capite nimia pulmonum repletione & in illis ſtagnatione inſigniter impediatur; inde cordis ventriculus dexter ſanguinem non ſatis propellere, neque alium libere recipere poteſt.

Itaque in hujus generis morborum curatione magna cum circumſpectione agere debemus, utpote qui ſemper periculofi & ſæpius mortiferi ſunt, idque eo magis, cum ſymptomata in principio mitiora tam ægrotum, quam minus cautum, vel minus expertum medicum facile in neglectum aut perverſam curandi rationem inducere queant. Ego quidem aliquoties vidi, eam pro mero hypochondriaco fuiſſe aſſumptam affectu, ubi vero paucarum horarum ſpatium errorem commonſtravit mortiferum. — Aſt, quando laborioſa & perpetua rancitas, magna anxietas & conſtans præcordiorum oppreſſio, comatis alicujus ſymptomata, extremæ corporis partes frigidæ, ungues & os obſcuri vel lividi coloris accedunt; niſi periculum imminens perſpicit, ægroto ſtupidior eſſe debet medicus.

Sanguinis vero majorem vel minorem in principio detrahendam eſſe copiam, in genere exiſtimo: ſed, ut SYDENHAM bene annotavit (*), operatione durante in lecto recumbat æger, qua ratione animi deliquium, alias haud difficulter accedens, averti poteſt. — Hoc enim non pondus ſolum

(*) Libr. cit. Cap. de peripneumonia notha.

solum nimium & vasorum distentio imminuitur, sed & potu tali & medicamentis. qualibus in ipsa curatione opus est, datur locus: quod vero ad emissionem sanguinis repetendam pertinet, nos cautos esse & sanguinis statum, pulsus & ægroti vires antea bene considerare oportet, quam eam suademus. Quod procul dubio nonnuquam necesse est. — Sæpius in paroxysmis asthmaticis, ubi nulla observatur febris, sanguinis detractio- nem repetere cogimur. — Sanguinis emissionem excipiant mitia attenuantia, saponacea medica- menta, tenuis, diluens detergens potus & vesica- toriorum applicatio: infusum herbarum inciden- tium, detergentium, pectoralium, quales sunt he- dera terrestris, hyssopus, pulegium, liquiritia, aut tenue lactis serum sinapinum melle dulcificatum & limonibus acre redditum, pro potu ordinario con- veniunt. — Aliqua quidem hoc in morbo neces- saria est dilutio, licet non tanta esse debeat, quan- ta in peripneumonia vera, neque profecto eam firi majore exigit natura; cum vero lentior hoc in morbo prævalens eo facilius calidis quibusdam li- quoribus aquosis resolvatur, quidam procul dubio conveniunt.

Cum peripneumoniam notham plerumque cre- briores vomendi conatus comitentur, id nobis rationem, hac via naturæ succurrendum esse, satis dilucide demonstrare existimo; atque hoc respe- ctu sæpius, sanguine aliquo antea detracto, bo- num leniorum vomitoriorum sum expertus effe- ctum. — Oxymellis squilliti aut vini ipecacuanhæ cochlear unum vel alterum cum aliquo haustu feri lactis sinapini aut simili sufficiunt: cujusque vero liquoris copia haud bibenda est largior. — Qui- bus non pituita solum lenta ex ventriculo & pul- monibus evocatur, sed toto quoque vasorum
syste-

systemate concutiendo generalis humorum attenuatio & fluiditas promovetur, & alvi dejectio vel sudor plerumque subsequitur.

Pleuritidum cæterorumque morborum insignes curationes cum aqua antimonii benedicta, de quibus se jactat RVLANDVS (*) alique, a qualitate emetica maxime dependebant: & *pulvis Cartusianorum* famosus (**) aut *kermes mineralis* talem insignem in pleuritide, peripneumoniis & aliis in pectus defluxionibus auctoritatem maxima ad minimum ex parte ob mitiorem, quem efficit, vomendi conatum nanciscebantur. — In febribus procul dubio catarrhalibus & peripneumoniis pituitosis *exoptatum* edidit effectum: ast horum alterum in peripneumoniis inflammatoriis vel pleuritide, sine prævia sanguinis emissionem exhibere, omnino imprudens, periculosum & empiricum est.

Liceat mihi illius, quod ante aliquot annos proposui, hic mentionem facere, & quod hoc est, omnium quidem antimonii præparationum, quas unquam adhibui (& varias sane adhibui) mea opinione optimam esse vinum benedictum, vel vitri antimonii infusum cum vino. (***) — Cum hoc omnibus antimonii virtutibus sit præditum, mirum est, cur aliud quærere velimus. Quo largiori dosi dato, ut forti emetico uti, & paucis guttulis, ut merum perspirationem promovens exhibere

(*) Vid. MART. RVLANDI curat. empiric. passim.

(**) Vid. Memoires de l'academie roiale des sciences, an 1720.

(***) Vid. Observ. de aëre & morb. epidem. Vol. I. p. 157. ubi *Essentia antimonii* nuncupatur. it. Observ. chemica & medicæ de antimonio. Tom. III. p. 127.

bere poteris. — Quo vomitum excitare, alvum movere & sudorem extricare valebis; — a decem ad quindecim vel viginti guttulas datum attenuans, alterans, diaphoreticum & diureticum est; paulo plures alvum leniter movent, &, largiorem dosin vomitum efficere majorem, fugit neminem: quæ plura num alia præstare potest antimonii præparatio? Id enim hic in solutis principiis, ut loquuntur chemici, vel prope dixerim, effluviis, maxime attenuatum, & cum menstruo intimius & convenientissime mixtum deprehenditur; quod per flexuosos minutissimorum vasorum mæandros transire illosque afficere valet, nihilo tamen minus satis potenter magnum alimentarium stimulat canalem. — Vulgares solidæ antimonii præparationes vel meram præbent calcem inertem, vel in suis operationibus valde sunt incertæ, nonnunquam valde fortes, nonnunquam diu in ventriculo & intestinis hærentes symptomata excitant pertinaciora; cum e contrario istud celeriter agat & celeriter quoque transeat. — Est istud profecto attenuans & aperiens mirabile, quod vix decimam partem caloris ut salia alkalina volatilia excitat, atque plurimis in casibus, in primis vero in morbis, de quibus nunc agimus, & tutius est, & efficacius. — Breviter hoc magis catholici meretur nomen, quam ullum aliud remediorum nostrorum jactatorum, quæ in toto terrarum orbe magnis empiricis vel abjectissimis circumforaneis magna verborum pompa diffunduntur. — Id sane peritis manibus exhibitum magnos edet effectus. — Medendi quorundam methodus meticulosa, lenta, insipida fere tam periculosa est, quam aliorum temeraria nullaque ratione excusanda empiria. Tempus & opportunitatem nunquam reparabilem sæpius illi amittunt; dum hi temerario

rio quodam impetu vos uno temporis momento ad inferos mittant.

Neque vesicatoria in peripneumonia notha sunt negligenda, cum non minus ob proprietatem stimulantem & attenuantem, quam, quod colluviei morbosæ partem evocant, sint salutaria: in principio largius quoddam nuchæ est applicandum & cruribus aut femoribus imposita, capiti ac pectori sæpius afferunt levamen, quando aliæ spem nostram fallunt methodi. — Cum vero hoc in morbo sæpius incidat, ut membra torpeant & frigida reddantur, quod pessimum est symptoma, ea prius bene sunt fricanda, quam vesicatoria imponantur, atque tunc pannis *flanel* dictis involvenda, (quod, in transitu sit dictum, in febribus lentis & nervosis sæpius requiritur;) hoc enim vesicatoriorum in vesica elevanda irritationem & evacuationem subsequenter magis promovet.

Si quando comatis cujusdam symptomata & respiranti difficultas post sanguinis emissionem remanent, majorem sanguinis copiam, nuchæ axillarumque scarificatione & cucurbitularum applicatione detrahare poteris, ubi venæ sectionem iterum tentare nolles; atque hoc mirum sæpius exoptatumque edit effectum: in casu valde periculoso loco scarificato imponenda sunt vesicatoria.

Alvi dejectiones frequentes hoc profecto in morbo sunt salutares. Vt quolibet altero die post unam alteramque sanguinis emissionem alvusducatur, suadet SYDENHAM (*), hoc vero in utroque

(*) L. c. Cap. de peripneumonia notha.

que respectu nimium excedere, existimo: licet enim sanguinis detractio & alvi quoque purgatio in principiis necessariæ esse possint; illam tamen repetere rarissime convenit, & hæc maxima cum cautione tentari debet, si in primis repetenda est. Nam in animi deliquium & sudores frigidos cæteraque proclivis est æger, nisi convenientem in modum durante operatione sustineatur; quod profecto facile effici potest; ut vero hæc præstetur, in plurimis sane talibus casibus majora quam cerevisia secundaria, & avenæ decorticatæ jusculum requiruntur. — Harum binarum evacuationum respectu aliquid est observandum, quod hoc est: si ægrotus materiam coctam copiosam excreat, quod haud raro in hac quoque peripneumonia fieri solet, neque hæc neque illa convenit; ac laxantia clysmata, vel mitiora eccoprotica sola, ad minimum donec copiosa perdurat excreatio, sunt danda; & tenue lactis serum sinapinum, hydromel vel pectorale decoctum simul cum parca vini albi mitis quantitate exhiberi debent, ut ea promoveatur. — Variis in locis hydromel & vinum dulce ac aquosum in pleuritide & peripneumonia ad excreationem promovendam suadet HIPPOCRATES. (*) Quo in casu diuretica, si nobis, ut illis succurrere possimus, contingit, admodum sunt salutaria, quando in primis prævidemus, nos urinam turbidam, hypostaticam promoveri posse: re vera autem hoc in morbo parum ab urina tam quoad crisin, quam quoad prognosin dependere videtur, præter id, quod urina tenuis, pallida vel limpida semper mala sit in pulmonum morbis.

Nitrum

(*) Οἶνος γλυκύς καὶ ὑδαρής, Lib. III. de morbis Sect. XXIV. edit. LINDEN.

Nitrum sperma ceti, cinnabaris, crocus, pulvis contrayervæ, camphora, spiritus volatilis oleosus, lac ammoniacum, & oxymel squilliticum, decocta ex ficibus, radice liquiritiæ & enulæ parata his in morbis materiæ medicæ sunt partes convenientissimæ. Potiones salinæ ex sale aut spiritu cornu cervi & succo limonum aut aceto vini destillato compositæ admodum sunt salutares: cum exscreationem insigniter juvent, spirandi difficultatem levent & plerumque sudorem aut urinam commoveant. — Opiata vero, oleosa & mucilaginosæ medicamenta sunt noxia, non minus quoque valde stimulantia & volatilia præmature data, licet hæc interdum versus finem bonum edant effectum. — Ast varius æstus, febris, & difficultatis spirandi gradus, pulsus & sanguinis constitutio, aliaque hæc comitantia symptomata tantum determinare possunt, qua ratione & quem in gradum attenuantibus & calidis aut istis frigidioris indolis medicamentis uti possimus.

CAPVT IV.

De Pleuritide.

Pectoris in latere violens dolor febrem acutam comitem habens plerumque nominatur pleuritis; & vel a musculorum intercostalium, costarum periostei, vel pleuræ ipsius inflammatione oritur: hæc profecto strictius loquendo vera tantum est pleuritis, illæ rheumatismi inflammatorii sunt species, & nuncupantur nothæ vel spurix pleuritides. — Cum nihilo minus hæ, si violentiores sunt, respirationem insigniter afficiant, plerumque multo pejoribus malis, quam aliarum corporis partium rheumatici dolores stipantur, & peculiarem attentionem ac citiorem remotionem postulant.

Cum enim doloris vehementia justam thoracis expansionem impediat, respiratio proxime affici debet, hinc pulmones non satis inflantur, sanguis ex arteriis pulmonicis non libere in venas pulmonicas & sic in sinistrum cordis ventriculum transire potest: unde congestio & aliqua sanguinis stagnatio in pulmonibus efficitur. — Cum vero ventriculus cordis dexter perpetuo majorem sanguinis copiam in arterias pulmonum impellat, ejus rami magis magisque distenduntur, donec tandem ita turgeant, ut arteriarum bronchialium ramos comprimant & obstruant: & sic haud raro ex vera vel notha pleuritide pulmonum inflammatio aut perfecta peripneumonia inferitur, si in primis sanguis est viscidior. — Quicquid enim liberam in & exspirationem interrumpit, illud sane hæc excitare valet. — Sic sæpius peripneumoniam excitat angina, cum liberior aëris trans-

O 2

itus per glottidem ad pulmones obstruatur. — Colicas flatulentas & spasmodicas, per aliquod temporis spatium durantes sæpius excipere pleuritides & peripneumonias refert FRIDERICVS HOFFMANNVS (*): cum dolores, spasmi & flatus liberam diaphragmatis actionem impendant; — & ita aliqua ex parte, ut is ait, justum sanguinis transitum per viscera abdominis intercipient, quibus nimia ejus copia in pulmones, pleuram cæteraque impellitur. — Fortior corporis constrictio & compressio ad staturam formosiorē reddendam, plures pulchras virgines effecit hæmoptoicas, ipsarumque pulmones, plenam & facilem inspirationem impediendo, devastavit. — Costa fracta, vel mera quoque pectoris contusio sæpissime hæmoptysin, tussim cæteraque infert. — Profecto, si quidam musculorum illorum, qui respirationi præcipue inserviunt, valde affligitur, symptomata excitari possunt peripneumonica. — Viri cujusdam junioris casum refert D. MERY (**), qui tendine pectoralis majoris vulnerato statim difficultate spirandi admodum insigni & febre acuta corripiebatur. — Breviter omnia dolorum genera in pectore & speciatim in pleuritide peculiariter in modum sunt periculosa; cum ordinatam & liberam respirationem valde interrumpendo majorem vel minorem ad peripneumoniam excitandam sint apta. — Atque hæc est ratio, cur multo plures febres pleuriticæ cum peripneumoniacis symptomatibus conjunctæ, quam veræ & perfectæ occurrant pleuritides: ubi dolorem pectoris severiorem febris acuta, pectoris oppres-

sio,

(*) Vid. Opera, Genevæ 1748. fol. Tom. IV. Consult. Cent. II. Sect. III. Caf. XIII.

(**) Memoires de l'academie roiale des sciences. an. 1713.

fio, tussis, spirandi difficultas, excretio aut sanguinis sputum comitantur; tunc semper casus iste adest, qui proprie nominatur pleuroperipneumonia. — Interdum quidem incidit, ut in peripneumoniæ accessu lateris cesset dolor, quod evenire potest, quando pulmonum infarctus ita insignis est, ut parum sanguinis ex cordis ventriculo dextro ad sinistrum transeat & aorta vix ad partem dimidiam eo repleatur: ita, ut naturæ vires ob ejus defectum deficientes, in universalem stagnationem fiant proclives, & ægrotus sensibus quasi destituatur, vel, ut ARETÆVS (*) loquitur, de nulla re conqueratur, licet pulsus intermittat & extremæ corporis partes algeant. Varia talia vidi exempla. — Ante quatuor circiter annos nauta quidam, nomine *Cam*, circa nonum pleuroperipneumoniæ diem & fere viginti quatuor horis ante mortem perfecta corripiebatur paraplegia. — Itaque, si dolor in pleuritide subito cessat, spirandi tamen difficultas & pectoris oppressio adhuc continuat aut increscit, symptoma est mortiferum. — Atque aphorismus iste est verissimus; a pleuritide peripneumonia malum. (**) Pleuritidis vero indoles & effectus ex sequenti consideratione clarius apparebunt.

Primo: Pleura inflammata externæ pulmonum membranæ facile adglutinari atque in ea propagari potest inflammatio; & hoc eo facilius eveniet, quando vel natura vel morbo cohæsiō aliqua antea fuit effecta: hinc illi, qui aliquando pleuroperipneumonia laborarunt, postea similibus morbis sæpius sunt obnoxii: cum callositas,

O 3

ut

(*) De pulmonaria.

(**) HIPPOCRATES Aphorism. XI. Sect. VII.

ut ita dicam, concretionem efficta vasa pleuræ sanguifera constringat, & ita ea. ut in posterum sanguine viscido facilius obstruantur, reddit proclivia. — Non mentionem majoris aut minoris faciamus impedimenti, quod adhæfione pulmonum ad pleuram plenæ & liberæ infertur respirationi.

Secundo: Cum externa pulmonum membrana pleuræ ipsius sola sit continuatio, inde ex alia in aliam pleuræ partem & quidem eam ipsam pulmones proxime investientem diffundi potest: ea enim per insigne spatium dispergi potest, haud secus ac parvam oculorum maculam inflammata subito in universalem totius bulbi, palpebrarum, cæterarumque oculi partium inflammationem dispersam videmus. — Siquidem membranam hanc pulmonum primum afficere potest inflammatio, & tunc tandem dolor pleuritico omnino similis excitatur, licet interna thoracis membrana vel pleura non sit affecta. — Ego vero opinioni experientissimi HOFFMANNI (*) hoc ita sæpissime fieri, lubenter accedo.

Tertio: Mediastinum ipsum est tantum pleuræ duplicatura & ejus pars aliqua inflammatione corripitur aut in eam propagari potest; quo in casu acutiores sub sternum aut inter scapulas sentiuntur dolores; hoc interdum occurrit, & in genere magnum periculum habet conjunctum. — Pleuritidis dorsalis & HIPPOCRATES (**) & ARETAEVS (***) mentionem fecerunt, in qua dolor cum orthopnoëa, tussi & difficiliori parcaque excreatione a spina versus sternum excurrerat. — Hoc ca-

(*) Vid. Opera.

(**) Lib. III. de morbis, Sect. XXI. edit. LINDEN.

(***) Cap. de pleuritide.

sus propositus esse videtur. — Interdum dolor in partibus anterioribus & directe sub sterno, ubi mediastinum cum eo cohæret, deprehenditur, atque in eventu ea in parte deprehensa fuerunt apostemata. — Quando dolor profundius in pectore hæere videtur, & magnum pondus, anxietas, cordis palpitatio & perpetua quasi ad tussim excitandam proclivitas adsunt, pericardium (cujus externa quoque membrana a pleura exoritur) plerumque inflammatum est. — Vbi dolor per totum pectus, magna cum oppressione & perpetuis hinc atque illinc lancinnantibus & pungentibus cruciatibus est dispersus, non mediastinum solum, sed & membrana utriusque pulmonum lobi externa inflammata esse videtur: magna spirandi difficultas, oppressio, & anxietas, perpetua tussis, & constans erectum sedendi desiderium, hunc adesse casum ostendunt: ac hoc non minus periculosum est, quam pericardii inflammatio. — Mediastini, pericardii & pulmonum membranarum inflammatio illud esse videtur, quod pulmonum erysipelas appellaverunt veteres; HIPPOCRATES id describit ut febrim acutam cum magno in anteriore pectoris parte dorsoque dolore, cum majore pondere, repletionem mentiente & tussi sicca. (*)

Quarto: Diaphragmatis membrana superior simili modo a pleura oritur, & vel primum, vel deinde ab inflammatione pleuræ inflammari potest; & hoc sane crebrius, quam quis credat, accidit. — Quæ dicitur paraphrenitis & febrim valde acutam, dolorem admodum violentum ab inferioribus costis versus ultimas dorsi vertebrae extensum, brevem, convulsivam, singultuosam respi-

O 4

spi-

(*) Lib. I. de morbis, Sect. XIII. edit. LINDEN.

spirationem, magnam anxietatem & inquietudinem, tussim siccam, singultum & delirium conjuncta habet; qualibet speciatim sub inspiratione insignis sentitur dolor, qui se a cordis scrobiculo usque ad ipsos lumbos extendit; hypochondriorum latus affectum introrsum & sursum versus costas trahitur (*), & abdomen vix ita respiratione movetur, ut sensibus percipi possit, sed in inspirationis nixu quasi doloris violentia fixum manet & convulsum.

Itaque aliqua hujus late expansæ membranæ parte inflammata, pleuritidis progignitur species, in qua pulmones ipsi ob *situm continuum* & *contiguum*, *cohesionem* vel *sympathiam* subito insigniter afficiuntur. — Quid? quod pulmones non minus mediastino & diaphragmati adhærere possunt, & vere adhærentes deprehenduntur, quam pleuræ vulgo sic dictæ. — Quod si vero pulmones nulli pleuræ parti adhæreant, hujus inflammationi peripneumonica supervenire possunt symptomata; siquidem obstaculum & impedimentum ordinatæ respirationi oppositum sanguinis per pulmones circuitum justum insigniter interrumpet. — Quæ cuncta aliquo respectu de insigniore musculorum intercostalium aut periostei costarum inflammatione dici possunt. — In his quidem casibus symptomata peripneumonica non statim accedere possunt, neque plerumque citius, quam post duos, tres aut quatuor dies solent; cum vero dolor inflammatorius justam thoracis expansionem & sufficientem pulmonum inflationem impediat, hi tandem tali modo insigniter afficiuntur.

Igitur

(*) Si septum transversum perculsum est, præcordia sursum contrahuntur. CELSUS Lib. V. Cap. XXVI.

Igitur cum hæc cuncta sæpissime febrium pleuriticarum sint pedissequæ, ut in vera & spuria pleuritide tam cito, quam fieri potest, larga repetitaque sanguinis detractio, refrigerantibus nitrosis medicamentis, potu, fomentis, opiatis, cæterisque inflammationem tollamus, operam navare debemus. — Breviter, casus hic pertractandus est ut *mera membranarum musculorum vel periostei inflammatio*; quando vero pectoris oppressio, tussis, excreatio, cæteraque accedunt, hæc non minus, quam lateris dolor, aliaque sunt attendenda.

Atque cur hæc omnia adeo religiose & accurate describerim, ratio hæc est, ut natura, status & differentia morborum pectoris & pulmonum eo facilius cognoscantur & in curatione distinguantur: etenim, excreantia, oleosos linctus, & pectoralia in mera musculorum pectoris vel pleuræ inflammatione exhibere, licet quoque levis tussis symptomata & aliqua spirandi difficultas in ipso speciatim febris accessu eam comitetur, non parum esset absurdum; cum e contrario tempestiva sanguinis detractio & regimen conveniens morbum cito remove-re potuissent. — Ex altera parte, tantum in sanguinis detractioe & fomentis subsistere, si pulmones vel mox in principio vel deinde majorem in modum afficiuntur, foret iniquum

Pleuritidis in veram & spuriam distinctio in rerum natura vere est fundata, & in curatione attendi meretur: quod si enim muscoli intercostales soli sunt inflammati, multo plura a topicorum applicatione, qualia sunt fomenta, cataplasmata, vesicatoria, cucurbitulæ & similia, sunt speranda, quam si lateris dolor à pleuræ aut externæ pulmonum membranæ inflammatione dependet. — Aegritudo ab actu percepta, dolor corpore in af-

fecto latere jacente & præcipue in profundiore inspiratione sentitus, tumor & rubor, qui nonnunquam in parte affecta apparent hanc ab interna pleuritide distinguunt.

Porro laterum occurrunt dolores & quidem severiores, qui ab acri irritante defluxu in pectoris musculos & costarum periosteum excitantur; & qui multo citius topicorum applicatione, medicamentis demulcentibus & convenientibus purgantibus cedunt, quam sanguinis detractiōni, quæ in tali casu non adeo necessaria est, nisi plethoram, quæ fortasse adest, imminuere velis. — Vbi enim illi ab acris ortum trahunt humoribus, sanguinem iterum & sæpius nullo alio consilio detrahes, quam ut ægrotum debilites. — Num sanguinis emissio pertinaci scorbutō aut doloribus medetur venereis? sic fortasse, ut dolorem a dente exeso vel a spina carne infixā excitatum mitigat.

Pectoris laterumque dolores vagos rheumaticos aut ab inflatione excitatos a veris pleuriticis bene distinguebant veteres. HIPPOCRATES illos propria loquendi formula nuncupat ἀλγίματα ἰχνῶς ἐσηκῶτα ἄσηματα (*), & in eis sanguinem emittere vetat: quibus isti fomentis, purgantibus cæterisque, non vero sanguinis detractiōne mederi annitebantur: cum e contrario inflammatio pectoris fixa, contorta (sympthoric) ut commentatores eam nuncupant, semper sanguinis detractiōnem postulant. — Atque in rerum eventu nos quoque deprehendimus, dolores vagos, scorbuticos & rheumaticos multo melius purgantibus,

(*) Dolores tenuēs, vagi absque veris symptomatibus pleuriticis; Coac. prænot. 491. edit. FOESII. — Quæ cum admonitiōe adversus sanguinis detractiōnem conferenda sunt: in fine Libri secundi Coac. prænot. DVRETI.

fomentis, diaphoreticis & demulcentibus medicamentis, quam sanguinis missione tolli. — Quorum quidam nihil profecto, quam mercurialia, antimonialia, anodyna emplastra, cucurbitulas aut vesicatoria permittunt, & quidam tantum tempore, patientia & exercitiis tolluntur. Si quando dolores in fundo thoracis, in hypochondriis aut infra diaphragma cum borborygmis coniuncti & tumidum abdomen adfunt: clysmata procul dubio & purgantia conveniunt: nihilo tamen minus hi dolores interdum sunt acutiores & ob intestinorum inflationem sæpius spirandi difficultatem habent coniunctam, qui vero ut ARETÆVS observavit valde improprie appellantur pleuritici. — Sæpius, tales querelas mox post clysmatum usum vel paucas alvi deiectiones non sine maxima illorum admiratione, qui ignorabant causam, disparuisse vidi. — Quo in casu sanguinis missio inflationem & dolores semper augment. — Quæ omnia HIPPOCRATIS doctrinæ & rei veritati sunt consentanea, magnus enim medicinæ dictator expressis verbis dicit, quando dolor infra septum transversum & abdomen tumidum est, leniter helleboro nigro, pelio, silphioque purgare oportet, quibus cuminum anethum cæteraque addantur, ut simul cum excrementis expellantur flatus (*).

In omnibus vero his casibus pulsus, febris gradus, lingua, doloris sedes et respirationis modus medicis prudentibus satis dilucide demonstrant, quæ rerum ratio & quid faciendum sit. — Quod si thoracis dolor violentus, pulsus durus, tensus & celer ac febris maior sit, dolores, si imprimis rigor præcedit, pronunciari possunt pleuritici.

(*) HIPPOCRATES de victu acutorum, Sect. XIII. edit. LINDENI.

ritici. — Cum rigore fere semper veri morbi accedunt pleuritici & pulsus valde durus & tensus est, similis chordæ vibranti: dolores sunt aciores, pungentes & fixi neque ut illi ab inflatione tendentes & varii, neque ut rheumatici incerti, lati & vagi. — Pulsus durities est partis alicuius membranaceæ inflammatae signum aliquod pathognomonicum maximum: itaque si dolores sub sterno hærent, aut a dorsi spina versus sternum excurrunt, ex pulsu intenso percipere poteris inflammatum esse mediastinum. — Cum pulmones, ut Aretæus ait (*), dolorem non percipiant (ad minimum multo minus percipiunt), vomica sæpius in illis generatur sine maiore eam comitante dolore. Cuiuscunque organi membranæ multo maiore præditæ sunt sensu, quam id, quod parenchyma appellatur, sic ureteres magis quam renes, membranæ cerebri, magis quam ipsum cerebrum. — Ergo pulsus durities, & doloris violentia præcipua esse possunt signa diagnostica in morbis thoracis & maxime sanguinis missionem cæteraque determinant. — Doloris sedem non ita, ut quidam cupiunt, attendendam esse existimo: cum enim quælibet pleurae pars, musculi intercostales, aut costarum periossteum inflammari possint; qualibet thoracis in parte persentisci potest dolor, ego quidem tam circa costas spurias, quam in quacunque alia parte dolores vidi severiores. HIPPOCRATES eiusque commentatores sanguinis detractionem tunc in primis convenire, demonstrarunt, quando dolor versus claviculas & axillas ascendit; mea vero opinione, si quacunque alia in parte severior est dolor, ista pari ratione est necessaria. — Dolor in paraphrenitide

(*) Cap. de Pulmonaria.

nitide est valde exiguus, nihilo minus vix eam aliquid acrius, quam hæc urget. Quando pectoralis maior & ferratus anticus minor inflammatur, fieri aliter non potest, quam ut dolor ad axillam excurrat, cum tendines ab eius articulatione propius inferantur: quod haud raro occurrit in pleuritide spuria, quæ tunc sanguinis detractio-
ne & fomentis efficacissime levatur: eadem vero requiruntur, si muscoli intercostales aut costarum periosteum inflammatione afficiuntur.

Quamquam quidam laterum dolores a pleuriticis valde differre possunt, & multo minus sanguinis detractio-
nem requirunt; ea tamen nunquam est negligenda, si in primis isti respiratio-
nem insigniter impediunt: alias eos pessimi semper excipiunt effectus, cuius rei illustre aliquod exemplum sequens sistit historia.

Circa diem nativitatis Christi anni 1728 vir quidam nobilis D. T - ll, honestus & sobrius, quadraginta circiter annos natus, corporis quidem habitu tenui, sed vivido agilique, dolore in dextro latere afficiebatur & paululum febricitabat; adeo tenuis erat dolor, ut ne domi quidem se teneret. Nihilo minus sanguine detracto pauca quædam a suo chirurgo data sumebat. — Cum vero de die in diem dolor incresceret, tribus septimanis vel mense uno post primum impetum me consulebat. — Ego vero illum hæctico calore, tussi brevi & spirandi difficultate, a dolore lateris, ut ipse affirmabat, tantum excitata, laborantem deprehendebam: parum idque cum difficultate exscreabat, & quod interdum sanguine nunc leviter erat tinctum. — Vt sanguis detraheretur & mixturam oleosam exscreantem, lac
ammo-

ammoniacum, oxymel squilliticum, salinas portiones & decocta fumeret pectoralia, iubebam, atque ipsi regimen refrigerans ac diluens præscribebam. Quibus auxiliis paucis diebus post largam purulentæ, cruentæ & fœtidæ materiæ, ex lobi pulmonum sinistri vomica provenientis copiam exscreare incipiebat; nam ægritudinem ibidem sentiebat atque ex loco quodam sterni lateris sinistri & quidem versus thoracis fundum provenire materiam aiebat. — Tandem parum valde neque foetidum neque cruentum exscreabat; tussis quotidie imminuebatur neque ullum pondus insigne in eius pectore remanebat: decoctum quoque pectorale balsamicum ex cortice peruviano calorem eius & sudores auferebat; ita ut spe fretus valetudinis eius recuperationem propius abesse crederem. — Omnibus autem his exoptatis symptomatibus irritis dolor lateris dextri perpetuo continuabat & isto quidem in loco, quem primum occupaverat; quid? quod subito tanta violentia crescebat, ut quoque sanguinis detractionem iterum iterumque repetitam necessariam esse, putarem; sic quoque fomenta emollientia atque anodynum emplastrum ex opio, camphora & emplastro e cymino applicare iubebam: atque, cum hæc nullum afferrent levamen, parti ipsi scarificatæ imponebam cucurbitulas. — Oleum autem & opera erant perdita, dolor enim quotidie augebatur, neque ulla res, præter opiata repetita levamen ullum aut somnum afferebat. — Tandem pars ipsa magnopere intumescerebat & signa formati abscessus evidenter apparebant, in quo ea propter qualibet methodo convenienti promovendo, operam ponebam. — Paucis diebus post ex illo a chirurgo inciso ingens purulentæ materiæ effluebat copia, ita ut

aliquam eius partem ex cavitate thoracis ipsius provenire existimaremus. — Facta uberiore exploratione duæ costæ exesæ atque nigræ ac duo loci penetrantes: alter inter quintam & sextam costarum verarum (quæ cariosæ erant) & alter inter quartam & quintam ab inferioribus numerando, deprehendebantur. — Tandem summe debilitatus & febre hæctica emaciatus vivis interesse definebat die 29 Martii 1729.

Corpore examinato muscoli quidam intercostales, ferrati antici maioris aliqua & obliqui descendentes suprema pars apparebant nigræ & sphacelo infectæ, & apostema ipsum usque ad dorsi fere spinam extendebatur: pleuræ pars inferior prorsus nigra & eo in loco lividum erat diaphragma. Apertura superior penetrabat usque in dextrum pulmonum lobum, ubi partium vicinarum insigne spatium in pus erat conversum. — In lobo sinistro callositatis satis late extensæ occurrebat species, ubi probabiliter hærebat vomica; ac a vertebra propius insignis tumor ovo gallinæ turcicæ maior & aliquo modo iam suppurans deprehendebatur: quædam alia quoque minora aderant tubercula, quorum alia duriora & fere lapidea, alia suppurantia pure erant repleta. — Pulmonum lobus uterque maxime morbosus & quibusdam in locis omnino apparebat lividus. — Vterque plurimis in locis pleuræ firmiter adhærebat, aliæ harum adhæsi-
onum erant satis largiter extensæ, aliæ specie ligamenti fibrosi efficiebantur. — Thoracis in cavitate dextra circiter mensura dimidia materiæ valde fœtidæ & obscurioris coloris inveniebatur.

Nobilis huius viri pulmones probabiliter obstructione quadam antea erant affecti, quam dolor in eius latere accedebat, quod interdum tussi sicca brevi esset obnoxius: humores vero acres in costas & musculos intercostales irruentes, liberamque respirationem impredientes, non parum ad eius pulmonum obstructionem atque suppurationem contulisse, persuasum habeo; & quoniam tali rerum ratione iusta thoracis expansio impediiebatur, pulmonum ad minimum augeri poterat cum pleura cohæsio.

Antea vero, quam huic capiti finem impono, pauca quædam de pleuritidis inflammatoriæ curatione addam: in hac dubio procul sanguinis maior vel minor detractio maxime necessaria eaque quibuscunque aliis auxiliis est præmittenda: ægroti vires, pulsus & febris, doloris violentia spirandique difficultas eius determinare debent quantitatem. — Quibus autem addendum est, sanguinis quoque qualitatem attente esse considerandam; densus enim & viscidus sanguis non minus globulorum rubrorum abundantiam, quam æque eius proclivitatem in inflammationem, ac ægrotum necessitate urgente commode largam eamque repetitam sustinere posse sanguinis detractioem, indicat.

Bene quoque perpendendum est, quælibet pleuræ cæterarumque partium inflammatio, quæ tempestiva sanguinis emissionem non imminuitur, aut diluentibus antiphlogisticis, emollientibus potionibus & medicamentis non resolvitur, abscessu aut gangræna ut terminetur, necesse esse. Siquidem pleuritides istæ diutius durantes pleurumque peripneumonica excitant symptomata;

ideo

ideoque de inflammatione quam celerrime tollenda vix satis esse possumus solliciti: dolor enim inde exortus respirationem & idcirco iustam per pulmones circulationem sanguinis valde turbat; qui inde iam multo viscidior (& qui proximam ipsius pleuræ inflammationis exhibet occasionem) magis redditur aptus ad stagnationem in ultimis pulmonalium aut bronchialium arteriarum ramis, quam si tenuior sit fluidiorque. Quæ ratio est, cur laterum dolores ab inflammatione multo frequentius, quam a mero acri defluxu aut simili re dependentes, peripneumonias excitent. — Igitur veritati maxime est consentaneum CELSI effatum (*) *remedium est magni & recentis doloris, sanguis missus; & quæ subiungit, parimodo sunt vera, at si vetustior casus est, serum id auxilium est.*

Mox post sanguinis detractionem clyisma emolliens, alvo in primis obstipata est iniiciendum, quo non intestina solum duris excrementis & flatibus liberantur, sed maior quoque sanguinis copia ad aortam descendentem & vasa iliaca deriuantur atque utraque ratione partes levant superiores. HIPPOCRATES (**) ubique in pleuritidum principiis clysmata suadet & caute egregiam istam admonitionem exhibet, nos neque alvum nimis adstrictam, ne febris augeatur, neque nimis fusam, ne vires & spiritus deficiant, permittere debere (***).

Quo

(*) Libr. IV. Cap. VI.

(**) De victu acutor. Sect. LII.

(***) Lib. III. de morbis. Sect. XVII.

Quo facto pars dolens decocto ex femine lini, fœnugræci, floribus chamomillæ cum aqua & lacte parato foveatur. — Quæ quidem mendendi veterum erat methodus; HIPPOCRATES, inquit (*), fomenta & mox a principio & postea sunt applicanda, ut dolor resoluatur pleuriticus: hæc tam sicca, quam humida constanter in pleuritide suadet. — Ego quidem, quando repetita sanguinis detractione nullum afferebatur levamen, ea optimo cum successu applicata fuisse vidi. — Dolor isque inflammatorius præcipue semper a fibris nimium tensis ortum trahit, quem fomenta emollientia illas relaxando, tollunt. Omnibus vero rebus ficcis calidisque in dolore pectoris inflammatorio aut lateris multum præfero humida fomenta aut cataplasmata: diuturniorem ficcorum fomentorum usum dissuadet ipse HIPPOCRATES (**) atque versus crisin ea, quæ ex humidis sunt, commendat (***). — Cum paululum, ait CELSVS (†) inflammatio se remisit, ficcis & calidis fomentis uti oportet. Ab his transitus ad malagmata est. Ego vero plerumque anodynum emplastrum ex opii drachma una, camphoræ scrupulo uno & emplastro de cymino compositum post convenientia adhibita fomenta, (semper autem primum adhibeo fomenta humida), optimo cum successu applico. — Rerum in rationibus valde periculosis, abdomini quoque, inguinibus, cæterisque partibus applicanda sunt fomenta, quæ nimiam fibrarum adstrictionem

(*) De victu acutor. Sect. XI, XII. edit. LINDEN.

(**) Ibid. Sect. XII.

(***) Lib. III. de morbis Sect. XXIII.

(†) Lib. IV. Cap. 6.

ctionem generatim imminuendo sanguinis impetum infringunt. — Multo efficaciora erunt balnea emollientia, si illis convenientem in modum uti possumus; ea dorsi, laterum & pectoris dolores levare, ait HIPPOCRATES: quorum eximii in colicis atque nephriticis paroxysmis effectus nos incitare debent, ut eis in valde violenta atque pertinaci pleuritide & paraphrenitide utamur. — Calidorum applicatione materiam coqui & excreationem promoveri, credebant veteres; hoc certo certius efficiunt, dum dolorem mitigant & musculis intercostalibus cæterisque partibus maiorem thoracem expandendi contrahendique ac materiam evocandi conciliant libertatem: ideo, ut in pleuropneumoniis hoc quoque respectu maxime sint salutaria, necesse est.

Hæc mox excipiant medicamenta nitrofa, quibus iungatur regimen diluens, emolliens, refrigerans. Lactis serum tenue, decoctum hordei & papaveris rubri, emulsiones & similia, consilio, quo potum exhibemus, respondent; ac nitrum non minus sanguinem refrigerat, quam attenuat: his iungenda sunt mitia anodyna, quæ, prouti se offert occasio, repeti possunt: elixirum paretoricum & diacodium mihi videntur aptissima: quibus ceti sperma, oleum animale mite, relaxans, valde penetrans neque tamen exaestuans est addendum: & quando fibrarum rigiditas sit maior, olea vegetabilia refrigerantia, ut seminis lini, amygdalarum dulcium, bono cum successu dari possunt. Pleuritidis in curatione methodum emollientem atque relaxantem indicari, ex his manifestum est. Scilicet

homines robusti & laboriosi fibris rigidioribus & constitutione corporis ficciore præditi huic morbo magis sunt obnoxii & magis ab illo afficiuntur, isque præter ea tempestate frigida & sicca in primis sævit.

Doloris violentia procul dubio post sanguinis detractionem opiatorum exigit usum, quæ prudenter interposita profecto sunt valde salutaria. — Cum enim dolor sit stimulus, quo sanguinis circulus acceleratur, sanguis ipse exæstuat, & plus naturaliter iusto ad partem dolentem derivatur; inde eo inflammatio ipsa augeri debet. — Spina carni infixæ aliquam excitat febrim & in vicinis partibus inflammationem. — Porro si tussis pertinax, ut in pleuroperipneumoniis, adest, diacodio aut similibus est mitiganda; alias nimia agitatione, quam commovet, ipsam inflammationem augebit. — In horum usu maxima profecto opus esse & cautione & prudentia, negandum non est; ideo quilibet antea, quam ad eorum usum accedit, in animum revocare debet, lanceola nec timide nec parce utendum esse, si dolor urgeat, pulsus durus, celer & tensus sit ac febris deprehendatur maior. — Quid nonnunquam in pleuritide & peripneumonia effici possit & debeat, si quando maxima irruant cum violentia, sequentia commonstrant exempla.

Quatuor circiter ante annos vir quidam nobilis, fortis, plethoricus, quadraginta circiter annos natus, febre & violento lateris dolore corripiebatur: ipsi mox ad sedecim vel octodecim uncias detrahebatur sanguis. — Quo facto diminuebatur dolor. — Surgebat & igni in conclavi fumo

fumo repleto assidens vini pomacei frigidi fere quartam mensurae partem bibebat, rigore afficiebatur insigni, quem febris maior, dolor in latere & pectore ingens, magna spirandi difficultas, delirium & talis tussis excipiebant, qualem vix unquam audivi, maxima, terribilis & haud cessans, qua magna sanguinis recentis, spumantis evocabatur quantitas. — Quæ me impellebant, ut intra viginti quatuor horarum spatium ter sanguinem detraherem & intra hoc breve temporis spatium *septem laudani solidi grana præter uncias binas vel tres diacodii exhiberem*; -- atque his, his solis inquam (nam alia adhibere nolebat) iste fortasse restituebatur. — Quod sane singulare prorsus est exemplum. — Sed supra propositam medendi methodum valde salutarem ac efficacissimam esse, plurimis in casibus sum expertus; eamque immensum in modum plus præstare, existimo, quam sanguis hirci, priapus lauri, aliæque HELMONTII nugæ, quæ adeo in *archæo* compescendo & *pleura furente* (*) pacanda extolluntur; nihilo tamen secius maxima cum vehementia & bile acriori in GALENI filios eiusque scholam ob methodum pleuritidem sanguinis missione curandi invehit.

In pleuritide epidemica variis temporibus moderatum sudorem post tertium in primis aut quartum diem admodum fuisse salutarem, vidi; atque hanc ob rationem sæpius nitro cæterisque addidi camphoram, quæ cum parca elixirii paragorici dosi coniuncta & in sero lactis tenui calido aut ptisana data raro aut nunquam fallunt, quin huic intentioni respondeant. — Frigida

P 3

humi-

(*) Vid. HELMONT *pleura furens*.

humidaque in tempestate & hominibus antea catarrhalibus vel rheumaticis frigidis affectibus obnoxiiis hæc methodus admodum convenit, si iuxta sanguinis quantitas antea fuit detracta: talibus in casibus quoque lenia conducunt purgantia. — Aegrotos affectibus pleuriticis laborantes quibusdam in aeris constitutionibus, in primis tempestate humida nebulosa continuata maiorem sanguinis detractionem haud perferre, ex optimis constat observationibus: eos sanguinis detractionem multo meliore cum successu & minore cum damno sustinere frigido siccoque vere, quam humida æstate aut pluvioso autumno, generatim deprehenditur. Quid? quod occurrunt quædam pleuritides, ad minimum vulgo sic dictæ, quæ parcam vel nullam sanguinis emissionem permittant, in quibus lateris dolor merum symptoma, non morbus ipse esse videatur; sic ægritudo & dolores febres putridas malignas, variolas, cæterosque morbos præcedentes aut comitantes proprie non sunt rheumatici sed mere symptomatici. — Igitur tales dolores ab acrimonia, non inflammatione oriuntur, eisque medentur diluentia, diaphoretica, eccoprotia, vesicatoria cæteraque non sanguinis missio, quam suscipere veteres, ubi bilis (quo nomine acrimoniam intelligunt) præ aliis dominatur, vetant.

Populum Romanum atque *Athenienses* non tam commode quam *Hellepontum* inhabitantes sanguinis detractionem in pleuritide & peripneumonia sustinere, observavit ASCLEPIADES (*); cum illi

(*) Vid. CEL. AVRELIANVS Lib. II. Cap. XXII. de morbis acutis & chronicis Amst. 1722.

illi his a meridie propius in calidiore & humidore aere vivant, hi vero frigidioribus siccioribusque ventis aquilioni & favonio magis sint expositi: eandem observationem ratione populi *Parisini* frigidior in regione viventis & incolarum partis *Gallicæ* meridionalis, qui a meridie propius calidiores inhabitant regiones, effecit HOLLERIVS (*). — Equidem in regione arctioribus limitibus inclusa morbum quendam epidemicum, qui in depressis calidis locis mari propioribus tantum febrim lenem catarrhalem excitavit & vix ullam sanguinis detractionem postulavit, in vicinis frigidis atque elatioribus locis coniunctum fuisse cum severis pleuroperipneumonicis symptomatibus, ac non parcam sanguinis exegisse emissionem pluries annotavi. — Solidorum fluidorumque constitutio ipsa procul dubio ratione diversi inhabitantium situs insigniter differt. — Itaque, ut breviter omnia complectar, his tandem hoc mihi liceat addere corollarium, in morborum curatione non peculiarem solum morbi epidemici naturam considerare, sed tempestatis quoque ac ægrotorum constitutionis habere debemus rationem.

(*) HOLLERIVS in Aphorism. II. HIPPOCRATIS Sect. I.
